

Per O. Aamodt

Studiegjennomføring og studiefrafall

En statistisk oversikt

NIFU skriftserie nr. 14/2001

NIFU – Norsk institutt for studier
av forskning og utdanning
Hegdehaugsveien 31
0352 Oslo

ISSN 0808-4572

Forord

Siden midt på 1980-tallet har det vært fokusert mye på problemer rundt studiegjennomføring, spesielt på det faktum at mange studenter bruker for lang tid fram til endelig eksamen, men også at mange aldri fullfører. I Norge er den normerte studietida lang, sett i et internasjonalt perspektiv, og når det i tillegg er slik at en betydelig andel av studentene bruker lengre tid enn normert, utgjør dette en betydelig kostnad, både for samfunnet og den enkelte.

Det foreligger atskillig forskning både i Norge og internasjonalt om dette fenomenet, men til nå har vi manglet sikre data for studiegjennomføring på nasjonalt nivå. De enkelte lærestedene utarbeider statistikker over vekttallsproduksjonen, men dette gir usikre indikatorer for studentenes progresjon gjennom studiet.

I denne rapporten legges det fram en del resultater basert på data fra Statistisk sentralbyrå som visere flyten gjennom høyere utdanning for to kull fra 1994 og 1997. Gjennom enkle indikatorer og flytdiagrammer tas det sikte på å avdekke det faktiske mønsteret, og således danne et utgangspunkt for videre forskning.

Prosjektet er utført som en del av programmet Rekruttering og gjennomstrømning, som er finansiert av Kirke- utdannings- og forskningsdepartementet. Rapporten er et resultat av to ulike prosjekter: et prosjekt om studiefrafall blant nye studenter og et prosjekt om gjennomføringsindikatorer.

Oslo, juni 2001

Petter Aasen
Direktør

Liv Anne Støren
Seksjonsleder

Innhold

Sammendrag	7
1 Innledning	15
1.1 Bakgrunn og formål.....	15
1.2 Problemstillinger	16
1.3 Datamaterialet	18
1.4 Rapportens oppbygning.....	20
2 Nye studenter 1994 og 1997	23
2.1 Sosial bakgrunn betyr mye for overgang fra videregående til høyere utdanning	23
2.2 De yngste begynner ved universiteter	29
3 Studiefrafall i første studieår.....	33
3.1 Innledning.....	33
3.2 Høgskolestudentene er mest stabile i første studieår.....	34
3.3 Mer enn hver tiende universitetsstudent forsvinner uten noen fullført eksamen .	40
3.4 Mange menn forlater førskolelærerstudiet	45
3.5 Studenter som studerer på hjemstedet er minst trofaste	51
3.6 Faktorer som påvirker studiefrafall i første studieår: kjønn, type lærested og studium, og studieretning fra videregående opplæring	55
4 Om studiegjennomføring for 1994- kullet.....	59
4.1 Innledning.....	59
4.2 Studentenes bevegelser fra 1994 til 1998: et komplisert mønster.....	59
4.3 Bare annenhver ny universitetsstudent i 1974 var fortsatt tilstede i 1998.....	62
4.4 Flere studenter går fra et universitet til en høgskole enn omvendt	66
4.5 Studiegjennomføring: god blant sykepleiere og førskolelærere, dårlig for ingeniørene	70
5 Avsluttende merknader: behov for en kvalitetsreform	76
Litteratur.....	78

Sammendrag

Innledning

De resultatene som er presentert i denne rapporten er basert på en type data som ikke tidligere har vært brukt til dette formål i Norge. Vi har ikke tidligere hatt noe samlet bilde av den faktiske gjennomstrømningen i norsk høyere utdanning. Det betyr ikke at vi har vært uten kunnskap om studiegjennomstrømning, men denne kunnskapen har for det første vært relativt fragmentert, og for det andre har det i hovedsak vært fokusert på universitetene. Vi må anta at de enkelte høgskolene har hatt oversikt over frafallet og gjennomføringen blant sine egne studenter, men noe samlet bilde har ikke vært presentert. Det er selvsagt mulig å danne seg et bilde ved hjelp av enkle sammenstillinger av statistikk: sammenholder man for eksempel tallet på antall nye studenter i et bestemt studium et bestemt år med antall uteksaminerte på det tidspunkt de etter normert studietid skulle ha avsluttet, får man et visst bilde av gjennomføringsgraden. Eller om man vil: nettoresultatet av ulike former for studieatferd. Men dersom man vil gå dypere inn i alle de bevegelsene som skjer gjennom studiene: frafall, avbrudd, forsinkelser, skifte av studium eller lærested, dvs. bruttostrømmene, kommer vi ikke utenom å basere oss på data som gjør det mulig å identifisere enkeltindividenes vandring i systemet. Det er denne typen data vi har presentert i denne rapporten, som vi betrakter som primært et dokumentasjonsnotat med foreløpige funn, men som vi planlegger å følge videre opp i senere studier. Blant annet vil datamaterialet bli oppdatert med senere årganger enn 1998 etter hvert som de ferdigstilles av SSB.

Har så resultatene i de data som publiseres bekreftet ting vi allerede visste fra før, eller har vi gjort helt nye funn? Etter vår bedømmelse er det en kombinasjon. Vi hadde relativt gode indikasjoner på hvor mange studenter som begynte ved universitetene som fortsatt og hvor mange som avbrøt. Våre data bekrefter i stor grad tidligere funn (for eksempel UNIBUT). Derimot har vi ikke hatt noen samlet oversikt over alle læresteder, og spesielt har vi hatt lite kunnskap om studiemønstrene i høgskolesektoren. En har antatt at studieavbrudd og forsinkelser først og fremst har vært et problem for de fritt organiserte universitetsstudiene. Resultatene viser da også at det er her man finner de mest ”uryddige” studieløpene. Det er også disse studiene som er vanskeligst å analysere slik dataene er organisert. Studiegjennomføringen ved høgskolen er imidlertid langt fra så strømlinjeformet som man muligens har antatt. Frafall, avbrudd og forsinkelser er også i enkelte av disse studiene relativt utbredt.

En begrensning i de dataene vi foreløpig har tilgjengelig, er at vi først og fremst kan følge hvor studentene til enhver tid er. Selv om det også registreres fullførte eksamener underveis, har vi ikke noen sikre data om selve studieprogresjonen underveis i studiene. Riktignok har vi opplysninger om klassetrinn, men vi har ikke analysert om dette virkelig gir et dekkende bilde av progresjonen i alle studier. Blant annet er det en nedre grense for

hvor små utdanningsenheter som registreres i SSBs eksamensregistrering, slik at for eksempel vekttallskurs innen realfag ikke fanges opp. Når SSB får etablert et system for oppdatering av antall avlagte vekttall vil denne mangelen bli utbedret. I det foreliggende materialet kan studieprogresjon først og fremst avleses ved å se på hvor mange som har oppnådd en fullført utdanning i løpet av observasjonsperioden fra 1994 til 1998, det vil si for studier som ikke varer lengre enn fire år. Til tross for begrensningene har vi likevel kunnet komme opp med en del interessante resultater.

Økt tendens til å utsette studiestarten

Det studiegjennomføringsmønsteret som kan observeres i våre analyser vil både være et resultat av forhold knyttet til de ulike studiene og den enkelte students situasjon, og kjennetegn ved de nye studentene. Spesielt vil studentenes studieforutsetninger målt ved for eksempel karakterer fra videregående skoler kunne forklare mye av sjansen for å lykkes eller ikke i høyere utdanning, men denne typen opplysninger finnes ikke. Men vi har opplysninger om studentenes kjønn, alder og sosiale bakgrunn, målt ved foreldrenes utdanningsnivå. Spesielt er det interessant dersom endringer i sammensetningen av de nye studenter fra 1994- til 1997-kullet kan forklare eventuelle endringer i studieatferd.

I hovedsak har vi i våre analyser konsentrert oss om de studentene som begynte studiene direkte etter avsluttet videregående opplæring i 1994 og 1997. Vi har imidlertid sett på om det er noen forskjeller i studiestabiliteten mellom studenter som begynte direkte og studenter som hadde hatt ett eller flere venteår etter videregående. I kapittel 4 viser vi at av de som begynte ved et universitet var det et økende frafall med antall venteår etter avsluttet videregående opplæring. Blant høgskolestudenter var det derimot en tendens til at de som hadde utsatt studiestarten tvert om hadde litt større grad av studiestabilitet. Årsakene til utsatt studiestart varierer, noen tvinges til å vente før de får tilbud om studieplass, andre venter på grunn av usikkerhet og lav motivasjon. Det kan være at disse gruppene er ulikt fordelt mellom nye studenter ved universiteter og høyskoler.

Selv om det ikke er mer enn tre års avstand mellom våre to kull med nye studenter, inneholder denne perioden betydelige endringer som kan tenkes å ha betydning for sammensetningen av de nye studentene. Kullet fra videregående opplæring i 1997 er det første som er uteksaminert etter Reform 94, men inneholder også noen som hadde begynt tidligere enn 1994. Dessuten har både arbeidsmarkedet og opptakskonkurransen til høyere utdanning endret seg sterkt fra 1994 til 1997. I 1994 nådde antall søkere til høyere utdanning sitt høyeste nivå, allerede i 1997 hadde søkerantallet blitt redusert betydelig, og det var blitt lettere å komme inn. Andelen av avgangselevne fra videregående opplæring som begynner direkte i høyere utdanning ble kraftig redusert fra 1994 til 1997, ser vi på 19-åringene, var andelen som hadde begynt i høyere utdanning samme år blitt redusert fra 21,4 prosent i 1994 til 14,8 i 1997. Det er særlig blant menn at den direkte overgangsraten har gått ned, dette skyldes endringer i reglene for avtjening av verneplikt, slik at det ble mye vanligere å avtjene denne rett etter videregående skole. Følger vi imidlertid de to

kullene i ett år til, finner vi at forskjellene i kumulert overgang til høyere utdanning er blitt praktisk talt utliknet. Tendensen til å begynne i høyere utdanning ser dermed ut til minst å bli opprettholdt, men det er blitt vanligere å utsette studiestarten. Det blir interessant å følge kullene i ytterligere noen år for å se på om studiefrekvensen opprettholdes.

Siden våre analyser av studiemønstrene stort sett bare omfatter de nye studentene som gikk direkte fra videregående opplæring, ville vi umiddelbart antatt at nesten alle sammen var 19 år. Denne aldersgruppen er da også klart dominerende, men den utgjør likevel mindre en to tredeler av alle de nye studentene fra dette kullet. Omtrent hver fjerde student fra 1994-kullet er eldre enn 20 år, henholdsvis 7 og 9,5 var 30 år og eldre i 1994 og 1997. Dette henger igjen sammen med hvordan selve avgangskullet fra videregående opplæring er trukket ut, og der materialet omfatter personer over et bredt aldersspenn.

Antall nye studenter høsten 1994 som hadde avsluttet videregående opplæring samme år var 13.155. Av disse begynte 55,2 prosent ved en høgskole, og 44,8 prosent ved et universitet eller en vitenskapelig høgskole. Andelen kvinner blant de nye studentene var 57,7 prosent. 1997-kullet besto av 10.966 studenter. Andelen som begynte ved et universitet hadde gått litt ned, til 43,3, mens kvinneandelen hadde økt sterkt til 65,4 prosent. Dette siste skyldes naturligvis den sterke reduksjonen i den direkte overgangen fra videregående til høyere utdanning blant menn fra 1994 til 1997. I 1994 var andelen av de nye studentene som begynte ved et universitet åtte prosentpoeng høyere for kvinner enn for menn, mens denne forskjellen var blitt nesten utliknet i 1997. Dette betyr trolig at den økte tendensen til utsatt studiestart (for en stor del pga. førstegangstjeneste) er mest tydelig blant de menn som tar sikte på å begynne ved en høgskole.

Det er en vel dokumentert sammenheng mellom sosial bakgrunn og rekrutteringen til høyere utdanning. Andelene av 19-åringene med allmennfaglig studieretning som begynte i høyere utdanning er høyest for de som har foreldre med høyere utdanning, og disse har også en tendens til å starte i studiene rett etter videregående skole. Blant de nye studentene er det dermed en overrepresentasjon av de som har foreldre med høyere utdanning. Både i 1994-kullet og 1997-kullet var det 42 prosent av de nye studentene der minst en av foreldrene hadde høyere utdanning, mot 27 prosent blant alle som hadde avsluttet videregående opplæring. Overrepresentasjonen var betydelig sterkere blant de som hadde begynt ved et universitet enn ved en høgskole, blant de nye universitetsstudentene var henholdsvis 53,8 og 54,9 som hadde foreldre med høyere utdanning i 1994 og 1997-kullet. De tilsvarende andelen for de nye høgskolestudentene var henholdsvis 32,4 og 31,9 prosent.

Universitetene "mister" hver tredje student det første året

Det viser seg at ganske mange studenter er borte igjen ett år etter at de startet studiene, spesielt gjelder dette de som begynte ved et universitet. Omtrent hver tredje nye universitetsstudent hadde forsvunnet eller gått over til en høgskole enten i løpet av det

første studieåret eller lot være å begynne i sitt andre år. Vi kan ikke i vårt materiale finne ut eksakt når de sluttet studiene, om dette skjedde allerede i løpet av første semester, etter første semester eller senere. Fra andre kilder vet vi at relativt mange går ut av systemet allerede etter sitt første semester. Andelen nye universitetsstudenter som fortsatte året etter var temmelig lik for de to kullene vi har studert, men i 1997-kullet var det noen flere som hadde skiftet til en høyskole og følgelig litt færre med avbrudd.

Frafallet før starten av andre studieår er betydelig lavere blant de som begynte ved en høyskole, ca. en firedel fortsetter. Det er særlig overgangen fra en høyskole til et universitet i denne fasen som er langt lavere enn bevegelsen den omvendte veien, men også andelen som er helt utenfor er noe lavere blant de som begynte ved en høyskole.

Det faktum at mange studenter er borte etter det første studieåret, betyr ikke at de er tapt for alltid. Som vi skal komme tilbake til er det ganske mange som gjenopptar studiene på et senere tidspunkt, slik at det vi observerer i stor grad er at mange tar en pause – kanskje ikke så merkelig etter 12 år sammenhengende på skolebenken for mange.

Blant nye universitetsstudenter var det en betydelig større andel kvinner enn menn som skiftet til en høyskole. Dette skyldes trolig i stor grad at flere kvinner enn menn gikk i de løst organiserte studiene enn menn. Derimot er andelen som faller helt ut av høyere utdanning etter det første året høyere blant menn enn kvinner.

Vi finner noe av det tilsvarende mønsteret blant de nye høyskolestudentene: litt flere som skifter fra høyskole til universitet, atskillig flere menn som faller fra. Det høyere frafallet blant menn både blant nye universitets- og høyskolestudenter kan trolig forklares ved at de avtjener førstegangstjenste.

Størst frafall blant mannlige studenter

Sannsynligheten for å falle fra tidlig i studiet henger sammen med en rekke forhold. Vi må forvente å finne individuelle forskjeller der studentenes faglige forutsetninger og motivasjon er viktig, andre trekk ved studenten, særtrekk ved studiets og lærestedets kvalitet og evne til å holde på studenter, og endelig mer lokale og regionale forhold. Våre data inneholder ingen opplysninger om studieforutsetninger og motivasjon, så vi har måttet begrense oss til en del variable knyttet til lærestedet, studiet og lokaliseringen. Siden våre analyser omfatter to kull, kan vi også studere eventuelle endringer i mønsteret over tid. Riktignok er det bare tre års tidsavstand mellom de to kullene, men de representerer likevel store endringer som har skjedd i perioden. For det første er 1997-kullet de første som har gjennomgått videregående opplæring etter Reform 94, slik at vi muligens kan avlese eventuelle effekter av denne reformen på stabiliteten i studiene. For det andre forandret konkurransen om studieplasser seg kraftig. I 1994 var antall søkere rekordhøyt, mens søkerantallet til en minst like stor opptakskapasitet hadde sunket kraftig i 1997. På den ene siden betyr det at 1994-studentene er sterkere selektert og dermed kunne vi forvente at de

klarte seg bedre i studiene. På den andre siden førte den sterke konkurransen kombinert med høy arbeidsledighet til at mange studenter tok til takke med å begynne i et studium som ikke var deres høyeste prioritet. Dette kan føre til at mange studenter etter hvert skifter studium, men det kan også gi et større frafall for de som ikke heller neste år får oppfylt sitt primære ønske.

Ser vi spesielt på de individuelle bakgrunnsvariablene, viser det seg at kvinner i mindre grad enn menn faller fra etter første studieår. Dette er på mange måter overraskende, det har vært vanlig å anta at det er et større frafall blant kvinner. Noe av forklaringen kan være at en del menn tar et avbrudd tidlig i studiet for å avtjene førstegangstjeneste. Sosial bakgrunn, i vårt materiale målt ved foreldrenes utdanningsbakgrunn, har alltid sterk effekt når det gjelder valg og rekruttering i utdanningssystemet. Det viser seg da at for studentene som begynte i 1994 er frafallet lavest blant de som har foreldre med høyere utdanning, men denne forskjellen gjelder bare de som begynte ved et universitet. Effekten avtar for 1997-kullet, og når det gjelder høgskolestudentene finner vi ingen sammenheng mellom frafall og sosial bakgrunn for noen av kullene. Også alder har en viss effekt på sannsynligheten for å falle fra, men effekten er ulik for de to kullene. For 1994-kullet reduseres frafallet med økende alder, mens det øker i 1997-kullet. Analyser foretatt med inndeling i alderskategorier viser at sammenhengen imidlertid ikke er lineær, men varierer noe uoversiktlig mellom aldersgruppene. Dermed er det vanskelig å trekke noen klare konklusjoner om hva sammenhengen mellom alder og frafall er uttrykk for. Studenter som har allmennfaglig studieretning som opptaksgrunnlag, har større sjanse for å "overleve" det første studieåret enn studenter med andre studieretninger, men denne effekten er klarere for de nye universitetsstudentene enn for høgskolestudentene. For de nye høgskolestudentene i 1997 fant vi ingen effekt av hvilken studieretning de hadde.

Både studietilbud og lærested har betydning for frafallet. Det er betydelig større frafall ved universitetene enn ved høgskolene. I tillegg vet vi fra andre analyser at universitetene mister en del studenter til høgskolene. Mye av dette kan forklares ved måten studiene er bygd opp på, mens de fleste høgskolestudiene er relativt fast organisert, har universitetene både fast organiserte og løse studier. For 1994-kullet har vi kunnet dele universitetsstudiene inn i faste og løse, og som ventet er frafallet langt større i de løse studiene. Men forskjellene mellom universiteter og høgskoler kan også skyldes andre trekke enn selve studiestrukturen, bl.a. har høgskolene gjennomgående mindre og tettere miljøer, noe som også kan påvirke sjansen til å falle fra.

I tråd med Bergs (1997b) resultater, er frafallet noe større blant studenter som er rekruttert langveisfra sammenliknet med de som kommer fra selve skolestedet. En forklaring på dette er graden av studiemotivasjon. Studenter som har måttet reise hjemmefra for å studere har sannsynligvis tatt et klarere valg enn de som har muligheten til å prøve ut studiene på hjemstedet, spesielt hvis dette er åpne studier som for eksempel examen philosophicum. For lokale studenter koster det ikke så mye å begynne å studere selv om man er usikker på valget. En annen mulig forklaring støtter seg på Tinto's (1986) teorier om betydningen av

integrasjon i studiemiljøet. Studenter som studerer på hjemstedet beholder mye av sitt tidligere nettverk, mens studenter som flytter er mer avhengige av studiemiljøet, og derfor blir tettere integrert i studiemiljøet. Det faktum at vi også finner rent regionale forskjeller kan enten ha sammenheng med hva slags læresteder vi finner, eller henge sammen med rekrutteringsgrunnlaget.

Mange tar seg en pause underveis

Det datamaterialet vi har hatt til rådighet kan ikke gi noe bilde av om studentene følger normal progresjon i studiet eller ikke. Først i det vi kan registrere at studiet er fullført, kan vi bedømme progresjonen, ikke underveis. Først og fremst gir dataene et bilde av hvor studentene til en hver tid befinner seg på tellingstidspunktet 1. oktober. Starter vi så med et kull begynnerstudenter, kan vi beskrive om studentene fortsatt henger med i høyere utdanning, om de er på samme studium eller lærested, eller om de befinner seg utenfor i kortere og lengre perioder. Dataene gir også opplysninger om avsluttet utdanning, men disse er ikke fullstendige, og vil bare i begrenset grad bli utnyttet i denne omgang, og da bare for en del utvalgte høgskolestudier. I hovedsak har vi derfor beskrevet studieflyten gjennom andelen som "overlever" som student på et hvert tidspunkt etter 1994, og i noen grad også vise bevegelsene mellom tellingstidspunktene.

Tar vi for oss de nye universitetsstudentene høsten 1994, hadde en tredel forlatt universitetet allerede året etter. Av de gjenværende to tredelene er det i tillegg noen som har forflyttet seg til et annet universitet. Hver tiende nye universitetsstudent hadde begynt studier ved en høgskole året etter, mens i underkant av en firedel befant seg utenfor høyere utdanning. Ganske mange kommer så tilbake, det er tydeligvis nokså vanlig å ta en pause etter første studieår, antakelig allerede etter første semester etter å ha fullført eller forsøkt seg i forberedende prøver. Etter dette synker andelen gjenværende universitetsstudenter gradvis til bare litt over halvparten høsten 1998. Hver femte studerer ved en høgskole, mens mer enn en firedel er utenfor (kan ha avbrutt eller ha fullført et kortere studium). Av de nye høgskolestudentene høsten 1994 er det et betydelig lavere frafall etter det første året, mer enn tre firedeler er fortsatt høgskolestudent. Men deretter synker naturlig nok andelen gjenlevende fordi de gradvis gjør seg ferdig med studiene, og i 1998 er det bare 21 prosent igjen. Andelen av de opprinnelige høgskolestudentene som har flyttet seg til et universitet er betydelig lavere enn andelen universitetsstudenter som hadde skiftet til høgskole. Ikke på noe tidspunkt var andelen av de opprinnelige høgskolestudentene som studerte ved et universitet noe særlig høyere enn to prosent.

Disse gjenlevelseshastighetene er et uttrykk for et komplisert bevegelsesmønster av studenter fra år til år, der studenter beveger seg mellom typer institusjoner og inn og ut av høyere utdanning. Når en bekymrer seg for lang studietid fram til endelig eksamen for universitetsstudentene, skyldes dette i stor grad at studentene tar seg opphold underveis, ikke bare at selve studietida utnyttes lite effektivt. I tillegg er det mange som faller fra uten å ha tatt noen eksamen eller som bare har fullført forberedende prøver eller et enkelt fag.

Annenhver ingeniørstudent er blitt borte

Siden datamaterialet bare omfatter en periode på fire år etter studiestart i 1994 kan vi bare vente å få informasjon om fullførte studier for studier av en normal varighet på opp til fire år. Dermed vil vi i denne omgang bare kunne ta for oss høgskolenes studier, mens de aller fleste studiene i universitetssektoren faller utenfor i denne omgang. De aller fleste av disse har en varighet på tre år, men vi har valgt å konsentrere oss om en del av de større studiene i høgskolesektoren: førskole- og allmennlærerutdanning, ingeniører og sykepleiere. Dette er relativt fast oppbygde studier der en i utgangspunktet skulle forvente at de fleste studentene følger normal studieprogresjon og der frafallet er begrenset.

En kunne tenke seg flere ulike måter å måle studieprogresjonen på, men det enkleste er å beregne andelen som fullfører etter normert studietid. I amerikansk høyere utdanning, der gjennomføringsrater utgjør en viktig indikator på lærestedenes kvalitet og effektivitet, er dette det vanligste målet – ”persistense rates”. Vi har ønsket å kartlegge i hvilke faser problemene med å gjennomføre oppstår. Er det tidlig avbrudd eller frafall, eller skjer problemene mot slutten av studiene? I kapittel 4 vises gjennomføringsmønsteret for de fire utvalgte studiene gjennom flyttdiagrammer.

Spesielt sykepleierne, men også førskolelærerne, har god studiegjennomføring. Andelen som fullfører etter normert tid, dvs. våren 1997, er henholdsvis 79,4 og 70,2 prosent. I tillegg henholdsvis 8,6 og 10,4 prosent registrert som fullført ett år på etterskudd, dvs. våren 1998. I begge disse studiene er det et visst omfang av avbrudd og frafall tidlig i studiene, men det er likevel rundt 90 prosent av studentene som fortsatt studerer ved starten av det siste studieåret. Siden andelen som fullfører til normert tid likevel er en god del lavere, kan det bety at en del studenter ikke klarer avsluttende eksamener, men det er trolig mer sannsynlig at de er blitt forsinket i løpet av studietida. Noe av denne forsinkelsen skyldes også at de har hatt avbrudd.

Blant allmennlærerne ser det ut til at gjennomføringsraten er mye lavere, bare 52,9 prosent var registrert som fullført etter fire år våren 1998. Blant lærerne ser det ut til å være et betydelig frafall mellom tredje og fjerde studieår. Dette mønsteret henger trolig sammen med at en del studenter avslutter selve lærerutdanningen etter tre år og etter det tar fordypningsfag som ikke er en del av lærerstudiet. Dermed er det en ganske stor andel, 9,3 prosent av alle begynnerstudentene som er registrert med overgang til en annen høyere utdanning etter tredje studieår. Men det er også en betydelig høyere andel enn i sykepleier- og førskolelærerutdanningen som etter fire år ikke er registrert som fullført, hele 25 prosent av begynnerkullet. Disse tallene illustrerer at en må tolke resultatene om fullføring med varsomhet, fordi de i noen grad kan være et resultat av hvordan studiene er organisert. Andelen som har oppnådd lærerkompetanse etter fire år er etter alt å dømme atskillig høyere enn de knapt 53 prosent som vi kan observere direkte.

I motsetning til de tre øvrige studiene, framstår ingeniørstudiet med et svært problematisk studiemønster. Det er bare litt over hver tredje student, 36,7 prosent, som har fullført på normert tid våren 1997. Nesten hver femte ingeniørstudent har falt fra allerede etter første studieår, og ved starten av tredje studieår høsten 1996 er det 30 prosent som ikke er i høyere utdanning. Vi har sett på om noe av avgangen fra studiet skyldes tidlig overgang til sivilingeniørstudiet, men denne overgangen skjer hovedsakelig blant de som fullfører den treårige ingeniørutdanningen. Våren 1997 er andelen som fullfører og andelen som ikke fullfører nesten like store. En mulig forklaring på dette er at mange er blitt forsinket, og i såfall skulle vi forvente å finne mange som fullførte ett år på etterskudd, våren 1998. Men heller ikke denne andelen er særlig høy, bare 10,4 prosent av det opprinnelige begynnerkullet. Bare omtrent halvparten av dem som ikke fullførte våren 1997 fortsatte neste høst, resten ser ut til å ha blitt borte.

En mulig forklaring på den svake gjennomføringsgraden blant ingeniører kunne være at de har et så godt arbeidsmarked at mange skaffer seg jobb og slutter studiet uten å ha fullført utdanningen. Men de ferske ingeniørene har ikke noe spesielt bedre arbeidsmarked enn mange andre kandidatgrupper, og dersom denne forklaringen skulle gjelde, ville vi forvente at det var de mest attraktive linjene, spesielt datafag, som hadde det største frafallet. Dette stemmer heller ikke, elektronikk og informatikk var faktisk den linjen som hadde best studiegjennomføring, mens maskinlinjen hadde dårligst.

Vi har ikke forsøkt å kartlegge nærmere hva den svake gjennomføringsgraden for ingeniørstudiet skyldes, om det er studentenes forutsetninger som svikter, om studentenes forventninger ikke oppfylles, eller om det skyldes andre forhold. Uansett bør en studere dette nærmere. Det har vært atskillig bekymring for at sviktende søkning til ingeniørstudiet vil gi mangel på ingeniører i framtida. Disse dataene viser at frafallet ser ut til å utgjøre en større trussel mot tilgangen på ingeniører enn søkersvikt.

1 Innledning

1.1 Bakgrunn og formål

Høyere utdanning har i løpet av noen få tiår utviklet seg til å bli en stor og ressurskrevende sektor, og det er naturlig at søkelyset rettes mot hvor effektivt sektoren forvalter sine ressurser. Det har særlig vært studiegjennomstrømningen som har kommet i fokus for effektivitetsdrøftingene (Skodvin og Aamodt 2001). Allerede i Ottosenkomiteens innstillinger (1966 – 1970) tok man opp de store samfunnsmessige og individuelle kostnadene ved de langvarige studiene og et stort frafall. Temaet fikk igjen stor oppmerksomhet i forbindelse med Hernesutvalgets innstilling fra 1988 (NOU 1988:28) og den politiske oppfølgingen av den. Det er et hovedtema i den siste stortingsmeldingen om høyere utdanning, St.meld. nr 27 (2000-2001). Denne stortingsmeldingen, som tar utgangspunkt i Mjøsutvalgets innstilling, signaliserer at studentene skal lykkes med studiene, foreslår gradsreformer som skal bidra til nedkortet studietid, samt finansieringsmekanismer både for institusjonene og studentene som skal gi insentiver til kvalitet og bedre gjennomstrømning.

En utredning om effektivitet i offentlig sektor som kom for omtrent ti år siden, Normanutvalget, (NOU 1991:28) tok for seg de økonomiske tapene ved studieforsinkelser og studiefrafall, og mente at det var et betydelig effektiviseringspotensiale. Men for å realisere en slik gevinst, mente utvalget at det måtte settes inn mer ressurser til bedre studiefinansiering og bedre kvalitet i undervisningen. Det er ellers verdt å merke seg at med unntak av Ottosenkomiteen og Normanutvalget har de fleste offentlige dokumentene om høyere utdanning nesten utelukkende fokusert på å redusere den faktiske studietida fram til eksamen, men i liten grad vært opptatt av frafallet i høyere utdanning.

Hernesutvalget lanserte slagordet om å ”gjenreise heltidsstudenten”, og la vekt på at forholdene burde legges til rette for at studenter kunne konsentrere seg om studiene. I denne sammenhengen er ikke minst studiefinansieringen sentral. En målsetting om heltidsstudenten må likevel balanseres mot hensynet til det store antall studenter som primært er yrkesaktive, og som bruker de ordinære studietilbudene i sin etter- og videreutdanning. Studentbefolkningen er blitt mer uensartet både med hensyn på alder, tidligere bakgrunn og familiesituasjon. Noe av dette mangfoldet, som lett framstår som et problem i forbindelse med mer effektive studieløp, kan tolkes som uttrykk for at mange studenter har tatt kompetansereformen på forskudd.

I tråd med Mjøsutvalgets innstilling foreslår Stortingsmelding 27 (2000-2001) at en del av finansieringen av institusjonene skal tildeles på basis av oppnådde resultater. Det er da viktig å utvikle indikatorer som både gir et riktig bilde av den reelle situasjonen, og som i tilstrekkelig grad tar hensyn til mangfoldet i sektoren og som ikke bidrar til et uheldig spenningsforhold mellom effektivitet og kvalitet. Å måle studiegjennomstrømning

gjennom antall oppnådde vekttall per student kan være problematisk fordi det ikke tar tilstrekkelig hensyn til at mange registrerte studenter ikke reelt sett studerer i det aktuelle semesteret, og til det omtalte forholdet med reelle deltidsstudenter. Indikatorer på studiegjennomføring og frafall er ikke utelukkende relevant for Kirke- utdannings- og forskningsdepartementet. I løpet av noen få år har situasjonen endret seg fra et stort overskudd av søkere til at lærestedene i økende grad må konkurrere om å få studenter. Siden deler av bevilgningen tildeles etter antall studenter, blir det viktigere å hindre at studentene faller fra eller forflytter seg til andre læresteder. Lavt frafall og stor stabilitet blant studentene kan i denne sammenhengen også være et kvalitetsfortrinn som institusjonene vil kunne bruke i sin markedsføring overfor søkerne. Blant læresteder i USA er denne typen data om studentene et viktig ledd både i planlegging og i markedsføring. Spesielt fokuseres det på det gjennomføringsraten ”persistence rates”, dvs. andelen av et begynnerkull som har fullført til normert tid. Denne typen data brukes også som input til de ulike rankingene av universiteter som spiller en stor rolle i amerikansk høyere utdanning, men foreløpig ikke i Norge. Uansett hva man måtte mene om den amerikanske formen for utdanningsmarked og rangering av læresteder, er det sannsynlig at også norske studenter etter hvert vil ønske å få mer informasjon om de aktuelle lærestedene før de søker.

1.2 Problemstillinger

Gjennom de senere årene har det gjennomført en rekke undersøkelser som fokuserer på studieprogresjon og studieforhold i høyere utdanning, spesielt ved universitetene. Den første grundige dokumentasjonen ble gjort i NIFUs prosjekt ”Studentenes tidsbruk og studieforhold” (Vibe & Aamodt 1985, Aamodt 1986, Berg & Aamodt 1987), og ved et tilsvarende prosjekt ved Universitetet i Bergen – UNIBUT (bl.a. Gjessing, H.J. & L.S. Wilhelmsen 1989). Det meste av oppmerksomheten har vært rettet mot at studentene bruker for lang tid fram til eksamen. Årsakene til studieforsinkelser er blant annet belyst av Berg (1997a). Det har også vært gjort undersøkelser om de problemene de nye studentene møter (Berg (red.) 1992, og Berg (1995). Gjennom statistikk fra NSD har det dessuten blitt påpekt at universitetsstudentene i gjennomsnitt bare ”produserer” 11 – 12 vekttall i året, hvilket skulle tilsi at de studerer på halv fart. Til tross for de klare svakhetene som er nevnt foran, anvendes vekttallsstatistikken som underlag for de tiltakene som foreslås i Stortingsmelding nr. 27 (2000-2001) om høyere utdanning, og deler av bevilgningen til institusjonene tildeles allerede på dette grunnlaget.

Hovedsakelig har studieforsinkelser blitt sett på som et problem ved universitetene, og spesielt ved de løst organiserte universitetsstudiene, mens en har vært mindre opptatt av studieprogresjonen ved høgskolene, muligens fordi en har regnet med at de fleste der fullfører til normert tid. Vi vil i denne rapporten også inkludere høgskolene, og når det gjelder andelen som fullfører vil vi bare kunne ta for oss høgskolene i denne omgang på grunn av den tidsperiode dataene dekker.

Et annen problem som i liten grad har vært i søkelyset, er fravall fra studiene. UNIBUT-prosjektet viste at bare ca. halvparten av de nye studentene ved Universitetet i Bergen et bestemt år fortsatt var studenter etter to år. I en undersøkelse blant de nye studentene høsten 1993 ved Universitetet i Oslo fem semestre seinere, viste det seg et liknende fravall. En del studenter hadde skiftet over til et annet universitet eller til en høgskole, mens 20 prosent var utenfor (Berg & Aamodt 1996, Berg 1997b). Av disse igjen var det bare et fåtall som ikke regnet med å gjenoppta studiet. Vi kan derfor ikke snakke om fravall, men om avbrudd, selv om vi ikke vet om alle de som sier de vil gjenoppta studiet faktisk kommer til å gjøre det.

Stort sett kan en si at vi gjennom norsk og internasjonal forskning har god kjennskap til de faktorene som påvirker studiegjennomføringen. Vi vet at studentenes faglige forutsetninger, studieopplegg og studiekvalitet, og forhold som hinderer studentenes i å konsentrere seg fullt ut om studiene har betydning. De fleste norske undersøkelser der studentenes tidsbruk inngår tyder på at forskjeller mellom fagene betyr mer enn at studentene har inntektsgivende arbeid ved siden av studiene, iallfall så lenge timer til inntektsgivende arbeid ikke overstiger et visst nivå (Teigen 1997, Berg 1997b), Wiers-Jenssen & Aamodt 2001).

Derimot har vi til nå manglet sikre data som faktisk *beskriver* den reelle studieprogresjonen. Vi har ikke data for all høyere utdanning i Norge når det gjelder hvor mange som faller fra, hvor mange som har fullført noen eksamen, eller hvor mange som skifter studium og lærested på ulike stadier i studiet. Denne typen beskrivelser kan bare gjennomføres skikkelig dersom man har et statistikkssystem som kan følge individene over tid gjennom høyere utdanning. Det er her heller ikke tilstrekkelig med data for de enkelte lærestedene. Fordi en del studenter forflytter seg mellom læresteder er det nødvendig å ha landsomfattende data. I dette notatet vil vi forsøke å gi et slikt oversiktsbilde av studieflyten fra studentene første gang er registrert i høyere utdanning i 1994 og 1997, og så lenge våre data tillater det, dvs. foreløpig fram til og med høsten 1998.

Studiestarten oppleves av mange som en problematisk fase, der en både skal venne seg til en helt ny opplærings situasjon, helt nye institusjoner, og for mange innebærer det også å flytte hjemmefra. Den nye studenten skal venne seg til en langt mer selvstendig måte å lære på enn i videregående opplæring, og vil måtte lære seg hva som er de faglige kravene som stilles. Både sosialt og institusjonelt skal den ferske studentene bli integrert i en ny studiekultur (Berg (red.1992), Berg (1995) Tinto (1986)). Fra undersøkelser blant søkere (Sandberg 1996) til høyere utdanning vet vi ellers at mange er usikre på sine studiemål, og derfor mest er ute etter å prøve seg. Det er derfor trolig at mange studenter blir borte etter å ha forsøkt seg på forberedende prøver. Dermed har de også gjort seg ferdige med det, og kan eventuelt begynne rett på et fagstudium seinere. En del av studentene på forberedende prøver ved universitetene har dessuten ikke fått studie plass ved et fakultet. Endelig vet vi at en del søkere som ikke har fått tilbud om studie plass på sitt første ønske midlertidig begynner i et annet studium og så søker igjen på et seinere tidspunkt (Sandberg 1996). Alle

disse forholdene tilsier at vi kan forvente betydelig bevegelser i studentmassen i løpet av den første perioden etter studiestarten, og derfor vil vi spesielt se på denne første fasen av studiene.

I denne rapporten vil vi reise følgende spørsmål:

- Hvem er de nye studentene, og hvilket overgangsmønster fra videregående til høyere utdanning finner vi? Hvilke forskjeller finner vi etter kjønn, sosial bakgrunn og allmennfag eller yrkesfag i andelen av avgangskullet fra videregående opplæring som begynner i høyere utdanning samme år?
- Hvem begynner ved et universitet og hvem begynner ved en høyskole?
- Hvor mange faller fra etter første studieår? Er frafallet større ved universitetene enn ved høyskolene? Hvilke forskjeller finner vi etter kjønn, alder og sosial bakgrunn? Er det et høyere frafall blant dem som har annet opptaksgrunnlag enn allmennfag?
- Hvor stor andel av dem som forlater høyere utdanning har tatt noen eksamen?
- Hvilke forskjeller i studiestabilitet er det mellom ulike studier og læresteder? Betyr det noe om studentene er rekruttert lokalt eller kommer langveisfra?
- Hvordan kan studieflyten for de nye studentene fra 1994 beskrives fram til høsten 1998?
- Hvordan ser overgangsmønstrene mellom universiteter og høyskoler ut?
- Hvor stor andel fortsetter studiene, og hvilke forskjeller finner vi mellom de som først begynte ved et universitet og en høyskole, etter kjønn og sosial bakgrunn?
- Hvilke forskjeller finner vi studiestabilitet mellom ulike læresteder og studier?
- Hvor stor andel innefor utvalgte høyskolestudenter har fullført studiene innenfor den perioden vi observerer?

1.3 Datamaterialet

Individstatistikken til Statistisk sentralbyrå gjør det i prinsippet mulig å følge enkeltindivider gjennom hele utdanningsløpet fra og med avsluttet grunnskole. Individstatistikk for hele utdanningssystemet etter grunnskolen foreligger tilbake til 1974. Med denne statistikken som utgangspunkt er det mulig å følge bestemte grupper eller kull, og beskrive deres bevegelser opp gjennom skolesystemet og ut av det.

Når en skal belyse studiegjennomføring ville det ideelt sett vært best å benytte et eget materiale som tar utgangspunkt i alle nye studenter ett bestemt år, og så følge disse. Å sette sammen datasett som følger enkeltindivider over tid er imidlertid relativt komplisert og kostbart, og en bør sikre at et bestemt datasett kan anvendes for mange ulike formål. Blant annet har NIFU flere prosjekter som skal belyse overgangene mellom videregående opplæring og høyere utdanning. Derfor har vi i denne omgang valgt å belyse studiegjennomføring og overganger etter videregående med bruk av ett og samme datamateriale, som tar utgangspunkt i alle som fullførte videregående opplæring i 1994 og 1997. Vi vil i det følgende referere til dette som de to avgangskullene fra videregående i

1994 og 1997. Studiegjennomføring er så hovedsakelig belyst for de som påbegynte studiene rett etter videregående, dvs. høsten 1994 og 1997.

Dette valget angående sammensetningen av datasettet får en del konsekvenser for hvilke individer som omfattes av dette prosjektet. Av de som avslutter videregående opplæring et bestemt år, er det bare en viss andel som starter i høyere utdanning samme år, mens noen venter ett, to eller flere år før det begynner. Dermed er også et bestemt kull nye studenter sammensatt av personer som fullførte videregående opplæring samme år og ett to eller flere år tidligere. En stor andel av våre to avgangskull fra videregående opplæring begynner tross alt å studere samme år, derfor velger vi i våre analyser stort sett å konsentrere oss om de som var nye studenter høsten 1994 og 1997. Vi har dessuten sett på om det er store forskjeller i studiemønster mellom de som gikk direkte fra videregående opplæring og de som hadde utsatt studiestarten.

Selv om våre analyser hovedsakelig er basert på de som begynte i høyere utdanning samme år som de avsluttet videregående opplæring, betyr ikke dette at alle våre nye studenter er 19 år. Det viser seg at vårt datamateriale om avgangskullet fra de to årene både inneholder langt flere personer, og er langt mer sammensatt med hensyn på alder enn man skulle tro. Materialet omfatter alle som har avsluttet en utdanning på klassetrinn 12, dvs. tilsvarende tredje året av videregående opplæring. Dermed får vi også med et stort antall personer som ikke har gått et sammenhengende treårig løp, men også personer som på ulikt vis har skaffet seg kompetanse på dette nivået, blant annet gjennom fagprøver. Blant de som begynner direkte i høyere utdanning er det imidlertid en klar overvekt av dem som har fulgt "normale" løp, og spesielt de som har vært elever i allmennfaglig studieretning. Dersom en skal beregne overgangsrater mellom videregående og høyere utdanning spiller det en stor rolle hva som er nevneren i brøken, men når vi skal analysere studiegjennomstrømning har vi funnet det mest riktig å inkludere alle fra våre to kull som er blitt nye studenter i 1994 og 1997.

Styrken med det datamaterialet vi bygger på, er at det er en totaltelling med et stort antall enheter, samtidig som det inneholder få feilkilder. Det er derfor mulig å foreta langt mer detaljerte analyser enn om man baserer seg på utvalgsundersøkelser. Derimot er denne typen registerstatistiske data relativt "fattig" når det gjelder variable. Vi har ikke med noen opplysninger om den enkeltes motiver, preferanser eller begrunnelser for atferd. En kanskje større svakhet er at vi mangler data om tidligere skoleprestasjoner, som en vet betyr mye for om man lykkes i studiene eller ikke (Eikeland, O.J. (1987), Eikeland, O.J. & T. Ogden (1988), Berg 1995).

Et annet problem for studier av studiegjennomføring er måten utdanning er registrert og kodet på i statistikken for universitetene. I noen grad henger dette sammen med hvordan studiene er organisert: ved studier innen humaniora samfunnsfag og realfag går studentene ikke inn i faste organiserte løp, men kan selv sette sammen fagene underveis, og de har dessuten valget mellom å studere fram til hovedfagsnivå, avslutte etter en cand.mag.-grad,

eller bare nøye seg med et enkelt fag ved et universitet (ofte som et tillegg til en tidligere fullført høyere utdanning). Statistikken inneholder videre ikke noen opplysninger som kan identifisere hvem som er tatt opp til de enkelte studiene, det er studentenes egne opplysninger semester for semester som danne grunnlag for opplysningene. Dette betyr at vi heller ikke for en del profesjonsstudier som for eksempel medisin kan være sikre på å identifisere de som begynner et bestemt år. Endelig har det skjedd en endring i hvordan utdanningen er definert fra 1994 til 1997. I 1994-kullet var det fortsatt studentenes opplysninger om planlagt endelig studiemål som ble registret, mens det i 1997-materialet er det aktuelle faget i semesteret. Det siste innebærer at de aller fleste universitetsstudentene høsten 1997 er registrert på forberedende prøver. Disse problemene berører først og fremst forsøk på å analysere forskjeller etter studium ved universitetene, dataene for høgskolene er langt mindre problematiske.

Til tross for de nevnte begrensningene i materialet, er det ingen tvil om vi i denne rapporten har kunnet trekke på helt unike muligheter, og som setter oss i stand til for første gang å virkelig beskrive og analysere studieflyten i norsk høyere utdanning. At materialet er basert på SSBs statistiske arkiv, som igjen i alt vesentlig bygger på administrative data fra de ulike lærestedene, gir en garanti for at materialet har høy kvalitet uten mange av de statistiske usikkerhetene som ligger i utvalgsundersøkelsene, og i tolkningsproblemer knyttet til variable som er oppgitt av respondentene selv.

1.4 Rapportens oppbygning

Denne rapporten vil bære preg av at det er den første rapporteringen av studieflyten i høyere utdanning basert på de foreliggende dataene. Vi har derfor prioritert en bred tilnærming framfor å gå i dybden på spesielle problemstillinger.

Det datamaterialet vi bygger på vil bli oppdatert løpende etter hvert som Statistisk sentralbyrå kan legge inn nye årganger av statistikken. Vi kan beregne hvor mange som har fullført studiene når det gjelder studier av en varighet opp til fire år. For mer langvarige studier må vi vente til at statistikken er oppdatert med flere årganger slik at studieløpet kan beskrives over en lengre periode. Rapporten vil ikke ta for seg studieprogresjon i streng forstand, dvs. følge opp hvor mange eksamener eller vekttall studentene har fullført på sin vei gjennom studiet. Slike analyser vil utstå inntil Statistisk sentralbyrå kan registrere og oppdatere antall vekttall. Våre beskrivelser vil i første omgang begrense seg til å vise hvor mange som til enhver tid er til stede som student, og i noen tilfeller hvem som har fullført.

Notatet er delt i tre hoveddeler. I den første delen beskriver vi overganger fra videregående til høyere utdanning, og forsøker å gi et bilde av hvordan gruppen av nye studenter er sammensatt. I den andre delen tar vi for oss de nye studentene i 1994 og 1997, og ser på studieflyten gjennom det første studieåret. I den tredje delen vil vi følge 1994-kullet fram til og med høsten 1998, og se på mobilitet av studenter ut av høyere utdanning

og mellom universiteter og høgskoler, samt å studere andelen som har fullført en del utvalgte studier innenfor observasjonsperioden.

Når vi skal undersøke studiegjennomføring, vil vi vel helst finne ut hvor mange studentene som fullfører, hvor lang tid studentene bruker fram til fullført utdanning, og hvor mange som avbryter studiene. Materialet er organisert slik at vi kan registrere studentene hvert høstsemester (tellingstidspunktet er 1. oktober) til og med 1998. I tillegg blir fullført utdanning i studieåret registrert ved utgangen av hvert vårsemester. Slik materialet er organisert, kan vi ikke lese av bevegelser i studiestatus mellom hvert semester, og heller ikke skille mellom utdanning avsluttet i et høstsemester eller det påfølgende vårsemesteret.

Vi vet at det foregår atskillige bevegelser mellom tellingstidspunktene. Noen avbryter, noen kommer tilbake, noen skifter lærested, og noen skifter studium. Å skulle dekke alle disse bevegelsene over den fireårsperioden som materialet per i dag omfatter ville gi et temmelig uoversiktlig bilde. Det er derfor nødvendig å foreta en del forenklinger. I første omgang vil vi vise tverrsnittsbilder for hvert år for å vise hvor stor andel av de opprinnelige studentene som fortsatt studerer, ”overlevelseshaster”, deretter vil bruke flyttdiagrammer for også å få med andelen som forflytter seg fra en type skoleslag eller utdanning, og til slutt vil vi ta inn oversikter over andelen som har fullført en del utvalgt studier i løpet av vår observasjonsperiode.

Et av formålene med disse analysene er å kunne sammenlikne mellom ulike typer studier og læresteder. Når det gjelder type studium, er dette forholdsvis enkelt for høgskolestudiene og de fast organiserte profesjonsstudiene ved universitetene. For de fritt organiserte universitetsstudiene er dette mer problematisk pga. registreringsrutinene. Når det gjelder sammenlikninger mellom læresteder, vil vi i denne omgang være noe tilbakeholdne. En årsak er at slik dataene er organisert (nye studenter i 1994 omfatter bare de som samtidig avsluttet en videregående opplæring våren 1994), er antall nye studenter i vårt materiale langt lavere enn det totale antall nye studenter. Dessuten kan forskjeller i gjennomføring mellom lærestedene henge sammen med spesielle forhold som vi ikke har oversikt over.

De analysene som presenteres i dette notatet er ment å dekke ulike formål. Det viktigste er å danne et utgangspunkt for videre forskning om studiegjennomføring og fracfall. Men data om studiegjennomstrømning kan også danne indikatorer som er relevant for styring og finansiering av institusjonene. Finansieringen av høyere utdanning har i økende grad basert seg på resultater, ikke bare på antall studenter. I Stortingsmelding nr. 27 (2000-2001) er studiegjennomføring et av de viktigste målene, og en rekke tiltak er foreslått. Det blir da viktig å utvikle noen målemetoder til å vurdere om det virkelig skjer noen forbedringer av studiegjennomføringen i årene framover.

Styrken ved det foreliggende datamaterialet er de store mulighetene for detaljerte oversikter etter studier og læresteder. Vi vil i denne rapporten presentere en del resultater

både for enkeltinstitusjoner og for enkelte studier. Derimot vil vi ikke i denne omgang bryte ned på enkelte studier ved enkelte læresteder.

2 Nye studenter 1994 og 1997

2.1 Sosial bakgrunn betyr mye for overgang fra videregående til høyere utdanning

Selv om det er studiegjennomføring for nye studenter i 1994 og 1997 som er hovedfokus for denne rapporten, bør vi likevel ha et bilde av hvordan disse studentgruppene er sammensatt og rekruttert fra videregående opplæring. Vi må anta at studiegjennomføringen varierer etter alder, og om studentene er rekruttert direkte til høyere utdanning etter videregående utdanning eller har ventet. Eventuelle skjevheter i overgangsmønsteret kan dessuten forklare forskjeller i studieatferd.

En ville umiddelbart anta at de to avgangskullene nesten utelukkende inneholder 19-åringer med et visst innslag av 20-åringer. Dette stemmer ikke helt, aldersspredningen er overraskende ganske stor. Dette skyldes at avgangskull i vårt materiale er definert som alle som fullfører en utdanning på klassetrinn 12, uavhengig av om dette er avslutningen på en treårig sammenhengende skolegang, eller et kurs tatt etter et avbrudd. Dessuten vil også kompetanseoppnåelse ved avlegning av fag- eller svenneprøve bli inkludert i statistikken over fullført utdanning på klassetrinn 12. I analysene av studiegjennomføring vil vi hovedsakelig ta med alle studentene som begynte i 1994 og 1997 uavhengig av hva slags utdanning de fullførte på videregående nivå samme år. Men når en skal beregne overgangsrate mellom videregående og høyere utdanning er det mest relevant å begrense seg til den gruppen som hadde fullført et studiekompetansegivende løp. I noen grad vil vi se spesielt 19 åringeres atferd.

Det er tidligere påvist at søkningen til høyere utdanning blant 19-åringene har avtatt etter at det første Reform-94 kullet var ferdig i 1997. Noe av forklaringen på dette har vært at en større andel av dette kullet enn de tidligere valgte yrkesfag, slik at andelen som oppnår studiekompetanse er lavere. Vi kan registrere at i 1994 var det 8000 19-åringer i vårt datamateriale som begynte i høyere utdanning. I 1997 hadde dette tallet sunket til 6542. Hvis vi isteden sammenlikner bare de som fullførte allmennfag, finner vi en tilsvarende nedgang? Vi ser derfor både på kullet samlet og på 19-åringene.

Tabell 2.1 *Elever som fullførte allmennfaglig studieretning i 1994 og 1997 etter skoleslag samme høst*

	Universitet	Høgskole	Videre- gående skole	Folkehøg- skole	Ikke i utdanning	N = 100
Alle:						
1994-kullet	19,9	15,7	10,8	5,4	48,2	26.076
1997-kullet	13,4	15,4	11,4	9,0	50,8	32004
19-åringene:						
1994-kullet	21,4	13,7	10,0	6,5	48,4	19.041
1997-kullet	14,8	13,3	9,3	12,3	50,4	21199

I 1994 var det i alt 26.076 som fullførte allmennfaglig studieretning våren 1994, av disse var 19.041 19 år. I 1997 hadde tallet steget til henholdsvis 32004 og 21199, men disse tallene er ikke helt sammenliknbare. Allmennfaglig studieretning etter Reform 94 (dvs. for 1997-kullet) omfattet også økonomiske og administrative fag med noen få elever, mens handel- og kontorfag ikke var regnet med i 1994-kullet.

Det har vært en betydelig nedgang i andelen som begynner direkte i høyere utdanning. I 1994 var det 35,6 prosent av alle og 35,1 prosent av 19-åringene som begynte i høyere utdanning samme høst. For 1997-kullet hadde disse tallene sunket til henholdsvis 28,8 og 28,1 prosent. Det er overgangen til universiteter som er redusert, overgangen til høgskolene er stabil, mens det særlig er overgangen til folkehøgskolene som har økt sterkt, den er nesten fordoblet. Dette siste har sammenheng med endringer i beregning av opptakspoeng, og der folkehøgskole ga ekstrapoeng fra 1997. Reform 94 hadde som et av sine formål å redusere omfanget av tverrgående bevegelser i skoleverket, bl.a. ved at mange etter avsluttet allmennfag fortsatte med et yrkesfag i videregående opplæring. På denne bakgrunn er det overraskende at andelen som fortsetter i videregående opplæring er nesten identisk i 1994-kullet og 1997-kullet. Vi vet fra tidligere at mange av de som begynner i høyere utdanning venter ett eller flere år etter at de avsluttet videregående opplæring. Det betyr at et bestemt avgangskull fra videregående vil "produsere" nye studenter i mange år framover. Tilsvarende vil et kull nye studenter et bestemt år være rekruttert fra mange ulike avgangskull. Dette kan vi framstille på litt ulike måter. I første omgang vil vi se på det av de to kullene som kan følges over lengst periode, og se på når de eventuelt begynner i høyere utdanning. I neste omgang vil vi framstille hvordan andelen fra de to kullene som begynner å studere stiger etter hvert.

Tabell 2.2 *Kullet fra videregående utdanning 1994: antall som har begynt i høyere utdanning innen 1998*

Begynt år:	Totalt		Menn		Kvinner	
	Antall	Prosent	Antall	Prosent	Antall	Prosent
1994	13155	44	5568	41	7587	47
1995	8125	27	3610	26	4515	28
1996	4495	15	2497	18	1998	12
1997	2570	9	1325	10	1245	8
1998	1482	5	755	5	727	5
Begynt i alt	29872	100	13755	100	16072	100
Ikke begynt	34553		22845		11708	
I alt	64380		36600		27780	

Det er til sammen nesten 30.000 fra 1994-kullet som har startet i høyere utdanning i løpet av 1994 til 1998. Av disse var det 13.155 eller 44 prosent som begynte allerede det første året. Fordelt etter kjønn, ser vi at langt flere kvinner enn menn har begynt. Som ventet er det en større andel av kvinnene som begynner i løpet av de to første årene, 75 mot 67 prosent, sannsynligvis på grunn av avtjening av førstegangstjenesten.

At den direkte overgangen fra videregående opplæring til høyere utdanning ble redusert fra 1994- til 1997-kullet behøver ikke å bety at andelen som totalt rekrutteres til høyere utdanning går ned. Det kan like gjerne være et utslag av en økende tendens til å utsette studiestarten. Dette kan vi ikke avgjøre før vi har kunnet følge 1997-kullet over flere år, men noen indikasjoner kan man få ved å studere den samlede eller kumulerte overgangsandelen fra videregående til høyere utdanning for dette siste kullet fram til høsten 1998.

Tabell 2.3 *Kumulerte overgangsrater til høyere utdanning for 19-åringene som avsluttet allmennfaglig studieretning i 1994*

Begynt antall år etter videregående:	Kumulert prosentandel					
	Totalt	1994-kull		1997-kull		
		Menn	Kvinner	Totalt	Menn	Kvinner
0	35,1	31,8	37,6	28,1	18,9	35,1
1	59,4	55,2	62,6	59,0	50,5	64,7
2	71,9	71,2	72,4	-	-	-
3	78,2	78,6	77,9	-	-	-
4	81,3	82,2	80,7	-	-	-
Antall	19041	8107	10934	21199	9254	11945

Tabell 2.3 viser de kumulerte overgangsratene for de 19-åringene som fullførte allmennfaglig studieretning i 1994 og i 1997. I alt var det 81 prosent av 19-åringene med fullført allmennfag våren 1994 som hadde begynt innen høsten 1998. Som tidligere nevnt var den direkte overgangen på 35 prosent, men andelen som har begynt totalt øker kraftig året etter til 59 prosent, og igjen ganske sterkt i 1996, for deretter å flate ut en del. De aller fleste som begynner i høyere utdanning har altså begynt innen to år etter fullført videregående allmennfag. Jentene har en raskere overgang, ett år etter (i 1995) var det 62

av jentene mot 55 prosent av guttene som hadde begynt. Allerede året etter er forskjellen utjevnet, og guttene ender opp med en litt høyere samlet overgangsandel i 1998. At en større andel gutter enn jenter utsetter studiestarten har nok hovedsakelig sammenheng med avtjeningen av førstegangstjenesten. Tabell 1 viste at den direkte overgangen for 1997-kullet hadde gått kraftig ned, men allerede etter ett år har 1997-kullet like høy kumulert overgangsrate som 1994-kullet. Den lavere direkte overgangen for 1997-kullet ser dermed ikke ut til å være et uttrykk for at det første Reform 94-kullet er mindre tilbøyelige til å velge høyere utdanning, men at det er en sterk økt tendens til å utsette studiestarten i ett år. Dette gjelder særlig for menn, der den direkte overgangen ble drastisk redusert fra 31,8 til 18,9 prosent. Men den samlede overgang etter ett år nærmer seg nivået for 1994-kullet, forskjellen er nå mindre enn fem prosentpoeng. Også for kvinner er det en økende tendens til å utsette studiestarten. Den direkte overgangen var 2,5 prosent lavere for 1997 enn for 1994-kullet, men etter ett år hadde faktisk 1997-kullet en høyere overgangsrate enn 1994-kullet.

Etter at tendensen til utsatt studiestart avtok på første halvdel av 1990-tallet, ser det nå ut til at denne tendensen øker litt igjen. Dette kan være et resultat av et bedre arbeidsmarked og at konkurransen om studieplassene er mindre skarp. Vi har allerede omtalt den økte overgangen til folkehøgskolene. I tillegg tyder utviklingen for menn på at mønsteret for avtjening av verneplikt har endret seg. Hvorvidt det i tillegg har noen sammenheng med at 1997-kullet er det første etter Reform 94, er et åpent spørsmål.

Det er et vel dokumentert trekk i rekrutteringen til høyere utdanning at vi finner betydelig forskjeller etter sosial bakgrunn (Aamodt 1982, Hansen 1999). Ungdom som kommer fra familier der foreldrene har høy utdanning rekrutteres langt oftere til høyere utdanning, og spesielt til universitetene. Mye av disse forskjellene er etablert tidlig i utdanningsløpet, ikke minst når det gjelder valg mellom studieforberedende eller yrkesforberedende linjer i videregående opplæring. Finner vi likevel noen forskjeller i overgangen mellom videregående og høyere utdanning, både når det gjelder andelen totalt som blir studenter, i tendensen til å utsette studiestarten, og i valget mellom høgskole og universitet?

Tabell 2.4 Kumulerte overgangsrater til høyere utdanning for 19-åringene som avsluttet allmennfaglig studieretning i 1994

Begynt antall år etter videre- gående:	1994-kull			1997-kull		
	Sosialgruppe		Uoppgitt	Sosialgruppe		Uoppgitt
	Høy	Lav		Høy	Lav	
0	40,6	29,6	35,8	30,1	25,8	28,9
1	67,4	51,8	58,8	64,0	53,5	60,4
2	79,3	64,5	72,7	-	-	-
3	84,9	71,6	78,3	-	-	-
4	87,0	75,8	81,4	-	-	-
Antall	8549	8709	1783	9663	9568	1968

Tabell 2.4 viser at for 1994-kullet var det 11 prosentpoengs forskjell mellom de to sosialgruppene i andelen som begynte studiene samme år som de avsluttet videregående allmennfag. Forskjellen øker fram til året etter, mens den deretter avtar og ender på ca. 11 prosentpoeng igjen i 1998. De sosiale forskjellene gir seg med andre uttrykk både i en større overgangshyppighet og i at overgangene skjer tidligere. Endringene til 1997-kullet er bemerkelsesverdig, og den direkte overgangen kan gi inntrykk av at det har skjedd en dramatisk reduksjon i de sosiale forskjellene, fra 11 til litt over 4 prosentpoeng. Men som for 1994-kullet øker forskjellene fra første til andre år, og denne økningen er litt større for 1997- enn for 1994-kullet. Det kan derfor hende at de sosiale forskjellene i tilbøyeligheten til å begynne i høyere utdanning samlet sett blir opprettholdt, og at det vi observerer er at de sosialt betingede forskjellene i ventemønster avtar.

De som fullførte en videregående opplæring våren 1994 sprer seg på mange ulike studieretninger. Vi forventer naturlig nok at overgangen til høyere utdanning er størst for de som kommer fra allmennfaglig studieretning. Vi har i tabell 2.5 delt inn i allmennfag og andre studieretninger. "Andre" omfatter her ikke utelukkende yrkesfag, men også andre kurs/studieretninger som gir studiekompetanse. En må også huske på at reglene for studiekompetanse er endret, og at dette vil gi seg ulike utslag for de to kullene.

Tabell 2.5 Overgang fra videregående til høyere utdanning for 1994- og 1997-kullet etter studieretning avsluttet om våren

	1994		1997	
	Allmennfag	Annen	Allmennfag	Annen
Alle:				
Universitet	19,9	1,8	13,4	1,3
Høgskole	15,7	8,3	15,4	3,6
Ikke student	64,4	89,9	71,2	95,1
I alt	26076	38304	32004	35825
19 åringer:				
Universitet	21,4	3,6	14,8	3,9
Høgskole	13,7	10,6	13,3	3,7
Ikke student	64,9	85,8	71,9	92,4
I alt	19041	9256	21199	7835

Resultatene i tabell 2,5 viser som ventet at overgangen til høyere utdanning, og spesielt til universitetene, er klart høyest blant de som hadde tatt allmennfag. Tar vi for oss alle studentene, uansett alder, var det for 1994-kullet litt over 10 prosent av de som kom fra andre studieretninger enn allmennfag som begynte i høyere utdanning, og nesten alle sammen begynte ved en høgskole. Men selv om *andelen* fra andre studieretninger er relativt lav, utgjorde de likevel mange studenter. Tar vi utgangspunkt i alle som begynte som studenter høsten 1994, hadde 29 prosent av alle de nye studentene, og hele 44 prosent av de nye høgskolestudentene annen videregående opplæring enn allmennfag. En skal imidlertid merke seg at en del av disse kan ha fullført allmennfaglig studieretning på et tidligere tidspunkt. Overgangen til høyere utdanning fra andre studieretninger enn allmennfag er kraftig redusert fra 1994- til 1997-kullet, fra 10 prosent til under fem prosent. Dette henger trolig først og fremst sammen med endringer i reglene for studiekompetanse.

Om vi bare ser på 19-åringene, endrer ikke dette bildet seg vesentlig. Også for denne aldersgruppen er det langt færre fra 1997- enn 1994-kullet som begynner i høyere utdanning samme år, 7,6 mot 14,2 prosent. Både for kullet sett under ett og for 19-åringene er det særlig rekrutteringen til universitet som reduseres. Men andelen med annen bakgrunn enn allmennfag som begynner ved et universitet økte faktisk litt fra 1994 til 1997, mens overgangen til høgskolene ble redusert til bare en tredel.

2.2 De yngste begynner ved universiteter

Som tidligere nevnt vil gjennomstrømningsanalysene i hovedsak ta utgangspunkt i studenter som begynte i høyere direkte etter videregående i 1994 og 1997.

Tabell 2.6 Nye studenter 1994 etter kjønn og alder

Alder	Menn		Kvinner		Totalt	
	Antall	Prosent	Antall	Prosent	Antall	Prosent
-19	3221	58	5003	66	8224	63
20	518	9	964	13	1482	11
21	232	4	271	4	503	4
22	274	5	216	3	490	4
23	269	5	194	3	463	4
24	200	4	119	2	319	2
25-29	469	8	337	4	806	6
30-	385	7	483	6	868	7
I alt	5568	100	7587	100	13155	100

I tabell 2.6 har vi sett på aldersfordelingen for de nye studentene i 1994 (av de som altså avsluttet videregående opplæring 1994). En skulle ha forventet at nesten all var 19 år, fordi det er den typiske alderen for avsluttet videregående opplæring. Slik er det ikke, en temmelig stor andel er eldre, selv om 19-åringene er den dominerende gruppen. Noe av dette henger nok sammen med måten dataene er tatt ut fra utdanningsregistrene på, mange kan ha tatt sin studieforbereende utdanning tidligere, eller de kan ha skaffet seg studiekompetanse på annen måte. Som vi skal komme tilbake til, gir dette også en del tilsynelatende ”rare” utdanningsmønstre.

Tabell 2.7 Nye studenter 1997 etter kjønn og alder

Alder	Menn		Kvinner		Total	
	Antall	Prosent	Antall	Prosent	Antall	Prosent
- 19	2010	53,0	4722	65,8	6732	61,4
20	417	11,0	843	11,7	1260	11,5
21	176	4,6	238	3,3	414	3,8
22	169	4,5	150	2,1	319	2,9
23	142	3,7	127	1,8	269	2,5
24	138	3,6	111	1,5	249	2,3
25 – 29	354	9,3	324	4,5	678	6,2
30 -	383	10,1	662	9,2	1045	9,5
I alt	3789	100	7177	100	10966	100

Samlet sett viser tabell 2.7 at det ikke er store endringer i alderssammensetningen for 1994- og 1997-kullet, men en litt lavere andel 19-åringer. Det samlede antall nye studenter fra vårens kull fra videregående opplæring er redusert fra vel 13.000 til ca. 11.000. Reduksjonen blant kvinnene er ikke så stor, det er antall menn som har gått ned fra over 5.500 til under 3.800. Heller ikke alderssammensetningen blant kvinnene er endret særlig mye, men vi merker oss en relativt sterk økning i aldersgruppen 30 år og eldre. Blant

mennene er det relativt store forskyvninger i retning av færre 19-åringere. Andelen er redusert med åtte prosentpoeng. Det er blitt færre mannlige nye studenter i alle aldersklasser, men altså sterkest i den yngste gruppen. Endringer i mønsteret for avtjeningen av førstegangstjeneste kan sannsynligvis forklare en del.

Av de nye studentene i 1994, var det 55,2 prosent som startet ved en høyskole, og 44,8 ved universitet. Vi vil se nærmere på hvordan denne fordelingen varierer etter kjønn og alder.

Tabell 2.8 *Prosentandel av de nye studentene høsten 1994 som har begynt ved et universitet*

Alder	I alt	Menn	Kvinner
I alt	44,8	40,4	48,1
-19	55,6	54,1	56,5
20	52,0	45,8	55,3
21	29,6	21,1	36,9
22	18,2	12,8	25,0
23	14,7	17,1	11,3
24	16,0	16,0	16,0
25-29	14,1	12,4	16,6
30 -	10,1	13,5	7,5

Tabell 2.8 viser andelen av alle nye studenter som begynte ved et universitet. En må da huske på at flere kvinner enn menn hadde begynt i høyere utdanning totalt. Kanskje noe overraskende var det en større andel blant kvinnene enn blant mennene som hadde begynt ved et universitet, 48 mot 40 prosent. Det er også en klar sammenheng med alder. Andelen som begynner ved et universitet er særlig høy blant de yngste, dvs. 19- og 20-åringene. Blant de som er eldre, er det en helt dominerende andel som begynner ved en høyskole. Blant 19-åringene er forskjellene mellom menn og kvinner ikke så stor, men fra 20 til 22 år var universitetsandelen vesentlig høyere blant kvinnene. Deretter er mønsteret litt skiftende.

Tabell 2.9 *Prosentandel av de nye studentene 1997 som har begynt ved et universitet*

Alder	I alt	Menn	Kvinner
I alt	43,4	42,8	43,7
- 19	52,9	58,5	50,5
20	49,7	47,2	50,9
21	32,9	30,1	34,9
22	26,0	23,7	28,7
23	20,1	20,4	19,7
24	16,1	14,5	18,0
25 – 29	18,6	17,2	20,1
30 -	12,4	11,7	12,8

Tabell 2.9 viser at det samlet er en litt lavere andel i 1997 enn i 1994 som begynte ved et universitet. Andelen har gått noe opp for menn og relativt mye ned for kvinner, slik at andelen totalt er nesten like. Overvekten av kvinner blant alle de nye studentene var enda større i 1997-kullet enn i 1994-kullet. Blant 19-åringene har mønsteret endret seg kraftig:

blant menn har universitetsandelen steget med over 4 prosentpoeng, blant kvinnene er den redusert med 6 prosentpoeng. Mens kvinnene hadde to prosentpoengs høyere universitetsandel blant 19-åringene i 1994, er den 8 prosentpoeng høyere blant mennene i 1997. Også blant 20-åringene er kvinnes forsprang når det gjelder andelen av studentene som begynner ved et universitet minnet. Fra og med 22 år øker kvinnes andel til universitet, blant mennene er det særlig en sterk økning i alderen 21 til 22 år.

Både endrede aldersfordelinger og fordelingen av de nye studentene mellom universiteter og høyskoler, kan tyde på at det har skjedd en del endringer i vårt bakgrunnsmateriale, kullene fra videregående opplæring, i denne perioden. Disse endringene skyldes ikke utelukkende Reform 94, siden det også skjer endringer blant de eldre. Dette kan igjen henge sammen med endringene i ventemønster fra 1994 til 1997.

Ut fra annen forskning ville vi forvente at sosial bakgrunn slår ut, ikke bare i sannsynligheten for i det hele tatt å begynne å studere, men også ved at en høyere andel fra høyere sosiale lag begynner ved et universitet.

Tabell 2.10 *Andel av nye studenter i 1994 som begynte ved universitet etter kjønn og foreldrenes utdanningsnivå*

Foreldrenes ut- Danningsnivå	I alt	Menn	Kvinner
I alt	44,8	40,4	48,1
En eller begge nivå 7	70,9	71,3	70,7
En eller begge nivå 5,6	51,1	45,5	55,3
En eller begge nivå 3,4	35,1	29,0	39,3
En eller begge nivå 0, 1, 3	23,2	19,9	25,9
Uoppgitt	45,0	41,6	47,8

Som ventet finner vi i tabell 2.10 store forskjeller etter foreldrenes utdanningsnivå. Når en eller begge foreldrene har utdanning på høyere grads nivå er det over 70 prosent av de nye studentene som begynte ved et universitet. I denne sosialgruppen er det praktisk talt ingen forskjeller mellom kjønnene. Andelen som går til et universitet synker så gradvis med foreldrenes utdanningsnivå. Blant de som har foreldre med bare grunnskoleutdanning er det bare 20 prosent som begynner ved universitet, og over 80 prosent som begynner ved en høyskole. Samtidig øker også forskjellene mellom menn og kvinner: i alle sosialgruppene uten den første har kvinnene en betydelig høyere andel som begynner ved et universitet.

Tabell 2.11 *Andel av nye studenter i 1997 som begynte ved universitet etter kjønn og foreldrenes utdanningsnivå*

	I alt	Menn	Kvinner
I alt	43,4	42,8	43,7
Høyere grad	71,7	70,6	72,5
Lavere grad	50,6	48,0	52,0
Videregående	33,6	32,5	34,2
Grunnskole	22,0	20,0	23,1
Uoppgitt	40,0	40,2	39,9

Tabell 2.11 viser at endringene i fordeling mellom universitet og høgskole etter foreldrenes utdanningsnivå er ganske små fra 1994 til 1998. Vi merker oss at mens i 1994 var universitetsandelen i gruppen med høyest utdanningsbakgrunn større for menn enn for kvinner, i 1997 har dette snudd. I de øvrige sosialgruppene har det er gjennomgående blitt betydelig mindre forskjeller mellom menn og kvinner.

Ser vi på fordelingen mellom universiteter og høgskoler samlet, var den temmelig stabil fra 1994 til 1997. I 1994-kullet var det nesten åtte prosentpoeng flere kvinner enn menn som begynte ved et universitet, men i 1997 var denne forskjellen blitt redusert til bare ett prosentpoeng.

Hovedbildet i tabell 2.10 og 2.11 er at vi som forventet finner at andelen som velger et universitet framfor en høgskole blant de nye studentene varierer etter foreldrenes utdanningsnivå. Dette mønsteret er dessuten stabilt fra 1994 til 1997. Videre er det en større andel blant kvinner enn blant menn som begynner ved et universitet i 1994, mens denne forskjellen er utliknet i 1997. Kvinnenes overrepresentasjon ved universitetene gjelder i 1994 for alle unntatt de med høyest utdanningsnivå blant foreldrene, men i 1997 var forskjellene mellom kvinner og menn liten uansett familiebakgrunn.

3 Studiefravall i første studieår

3.1 Innledning

Studentenes bevegelser første studieår kan beskrives på mange ulike detaljeringsnivå. En kan beskrive bevegelser ut av høyere utdanning, mellom universiteter og høyskoler, mellom ulike institusjoner og mellom studier. I dette kapitlet vil operere på et forholdsvis aggregert nivå og belyse hvordan de nye studentene høsten 1994 og 1997 vandrer mellom ulike skoleslag i løpet av det første året henholdsvis til og med høsten 1995 og 1998. I ulike sammenhenger brukes ulike inndelinger i skoleslag. I budsjettsammenheng opereres det med universiteter (inklusive vitenskapelige høyskoler), statlige høyskoler, kunsthøyskoler og private høyskoler. Vi vil i våre analyser bruke en todelt inndeling i universiteter (inklusive vitenskapelige høyskoler) og høyskoler.

Fra søkerstatistikken vet vi at mange studenter søker seg over til andre læresteder eller studier. At studenter skifter mellom universiteter og høyskoler kan være uttrykk for mange ulike typer studieatferd. Noen studenter dropper ut av et studium for å starte i et nytt studium året etter. Andre studenter tar i første omgang bare et kort studietilbud, for eksempel et ett-årig studium, et grunn- eller mellomfag, eller forberedende prøver. En del studenter begynner i et studium de ikke egentlig ønsker å fortsette i mens de venter på å komme inn på det de ønsker. Atter andre studenter tar med seg et fag fra en type lærested for å bygge det ut til en grad ved et annet lærested. Endelig kan en del ha begynt et studium i mangel av bedre alternativer og for å prøve seg. Mens noen velger å vente etter videregående opplæring og tar en jobb, reiser utenlands eller annet mens de tenker seg om, kan det altså være noen som bruker den første perioden innenfor høyere utdanning til å prøve ut mulighetene og å tenke seg om. Så lenge forberedende prøver ikke er adgangsgulert, og også en del andre studier har temmelig åpen adgang, kan en slik atferd fortone seg rasjonell fra den enkeltes side.

Fra NIFUs undersøkelser blant ex.phil.-studentene ved Universitetet i Oslo vet vi at mange aldri egentlig begynte i studiene, de falt fra lenge før de skulle melde seg opp til eksamen (Egge 1992). I vårt materiale kan vi bare fange opp om studentene har vært registrert i det angjeldende semesteret eller ikke, og om de har fullført noen eksamen i løpet av det første studieåret som slutter henholdsvis våren 1995 og 1998.

Vi vil først vise noen enkle tabeller over hvor studenter som begynte ved en høyskole eller et universitet høsten 1994 og høsten 1997 var året etter – dvs. om de var i høyere utdanning og i såfall om de var ved en høyskole eller et universitet. Vi vil belyse dette for menn og kvinner og også etter sosial bakgrunn. Deretter vil vi vise studieflyten det første året gjennom en rekke flytdiagrammer for å visualisere bevegelsene.

Det kan være mange grunner til å forvente at studiemønstret har endret seg for de to kullene. For det første har det vært en kraftig nedgang andelen 19-åringer studenter fra 1994 til 1997. For det andre representerer de to kullene situasjonen før og etter Reform 94: de yngste nye studentene i 1997 tilhører det første kullet som fulgte opplegget i Reform 94. For det tredje har konkurransen om studie plassene avtatt fra 1994 til 1997 som følge av en kraftig nedgang i antall søkere. Alt dette kan ha hatt betydning for hvilken type studenter som ble rekruttert med hensyn på studievalg, studieforutsetninger og studiemotivasjon.

3.2 Høgskolestudentene er mest stabile i første studieår

Vi gjør oppmerksom på at når vi presenterer overganger i dette avsnittet skiller vi ikke på hvilket lærested de studerte ved. Det betyr at dersom en student skifter fra for eksempel Universitetet i Oslo til Universitetet i Tromsø, så blir dette registrert som at vedkommende fortsetter ved et universitet. For en nærmere studie av mobilitet mellom læresteder, se Roedele (2001).

Tabell 3.1 Nye studenter høst 1994 og høst 1997 etter skoleslag året etter og kjønn

	Skoleslag høst 1995			Skoleslag høst 1998		
	Universitet	Høgskole	Ikke i høyere utd.	Universitet	Høgskole	Ikke i høyere utd.
Begynt ved universitet:						
Menn	66,5	5,5	28,0	66,7	8,3	25,1
Kvinner	67,0	12,8	20,2	64,4	15,4	20,2
I alt	66,8	10,0	23,2	65,2	13,0	21,8
Begynt ved høgskole:						
Menn	4,6	74,4	21,0	3,4	75,2	21,4
Kvinner	6,4	79,3	14,3	4,5	81,5	14,0
I alt	5,6	77,1	17,4	4,1	79,3	16,6

Tabell 3.1 viser at frafall, målt ved andelen som ikke er student året etter at de begynte, er svært høyt, men omtrent på et nivå som vi kunne forvente ut fra tidligere undersøkelser. I et senere avsnitt vil vi følge opp hva som skjer seinere i studieløpet for det eldste av kullene som kan følges fram til høsten 1998. Blant de som opprinnelig begynte ved et universitet i 1994 har det skjedd en betydelig avskalling allerede det første studieåret. Bare to tredeler var fortsatt student ved et universitet høsten etter, nesten en av fire var ikke i høyere utdanning, og 10 prosent hadde forflyttet seg til en høgskole. Stabiliteten blant de som begynte ved en høgskole var en del større. Over tre firedele fortsatte ved samme type lærested, 17 prosent hadde falt fra, og under 6 prosent hadde skiftet til et universitet. Vi merker oss altså at bevegelsene fra universitet til en høgskole er betydelig større enn omvendt – noe som for så vidt har vært påvist i overgangstabeller i SSB tidligere. Et slikt mønster er likevel overraskende. En skulle ha forventet at bevegelsene gikk motsatt vei fordi det er universitetene som har det mest omfattende studietilbud av langvarige studier og på høyere nivå. En overgang fra en høgskole til et universitet kan betraktes som en form for utdanningsmessig ”opprykk”. I tillegg skulle en anta at den større geografiske

spredningen av høgskoler skulle medvirke til at mange valgte en nærliggende høgskole som sitt første studiested, og så på et senere tidspunkt skiftet til et universitet. Når mønsteret er slik det er, har det trolig sammenheng med at de fleste høgskolestudiene har vært vanskelige å komme inn på, mens en del universitetsstudier i realiteten er åpne. Alle med studiekompetanse har for eksempel muligheten til å studere forberedende prøver, selv om de ikke har fått noen studieplass ved et fakultet. I realiteten viser dette at en del studenter bruker universitetet til et midlertidig opphold mens de venter på å komme inn ved et høgskolestudium.

For de som begynte ved et universitet i 1994 var det ingen forskjeller mellom menn og kvinner i andelen som fortsatte ved et universitet, men flere kvinner enn menn hadde gått over til en høgskole, mens menn hadde en tilsvarende høyere andel som ikke studerte.

Det har gjennomgående ikke skjedd store endringer fra de som begynte i 1994 til de som begynte i 1997. Det har skjedd en økning på 3 prosentpoeng i andelen av de nye universitetsstudentene som har gått fra et universitet til en høgskole, mens det er en liten nedgang både i andelen som fortsetter og som faller fra. Det har skjedd endringer både blant menn og kvinner. Blant menn er andelen som fortsetter ved universitet stabil, mens andelen som skifter til en høgskole øker noe. Blant kvinner er andelen som faller fra stabil, mens overgangen til høgskole har økt. Blant de som opprinnelig begynte ved en høgskole er frafallet konstant, men overgangen til et universitet har gått litt ned. Sett under ett har altså universitetene "tapt" litt flere studenter til høgskolene i det siste kullet, og samtidig "vunnet" noen færre. Men hovedinntrykket er at bildet er stabilt for de to kullene.

Selv om våre to kull nye studenter i 1994 og 1997 kom direkte fra fullført videregående opplæring er det, som vi har vist i tabell 2.6 og 2.7, en betydelig aldersspredning. I tabell 3.2 ser vi på om alder betyr noe for studiemønsteret det første studieåret.

Tabell 3.2 Nye studenter høst 1994 og høst 1997 etter skoleslag året etter og alder

	1994-kullet			1997-kullet		
	Skoleslag høst 1995			Skoleslag høst 1998		
	Universitet	Høgskole	Ikke i høyere utd.	Universitet	Høgskole	Ikke i høyere utd.
Begynt ved universitet:						
-19	67,6	9,1	23,3	66,5	12,6	20,9
20	65,7	12,9	21,4	64,1	12,3	23,6
21	59,7	18,1	22,1	58,8	14,7	26,5
22	58,4	12,4	29,2	57,8	22,9	19,3
23	69,1	13,2	17,6	59,3	13,0	27,8
24	60,8	15,7	23,5	70,0	5,0	25,0
25 – 29	62,3	10,5	27,2	61,1	15,1	23,8
30 -	62,5	10,2	27,3	50,8	18,5	30,8
Alle	66,8	10,0	23,2	65,2	13,0	21,8
Begynt ved høgskole:						
- 19	8,5	74,9	16,6	6,1	78,3	15,6
20	7,0	72,1	20,9	5,0	75,7	19,2
21	2,5	82,2	15,3	2,2	83,1	14,7
22	4,2	80,8	15,0	3,0	85,6	11,4
23	0,8	81,8	17,5	1,4	85,6	13,0
24	1,5	80,6	17,9	1,0	81,3	17,7
25 – 29	0,9	79,6	19,5	0,2	82,8	17,0
30 -	0,8	81,7	17,6	1,0	78,7	20,3
Alle	5,6	77,1	17,4	4,1	79,3	16,6

Resultatene gir ikke spesielt klare utslag, men for de som opprinnelig begynte ved et universitet i 1994 er det en viss tendens til at de yngste, 19- og 20-åringene, har lavere frafall enn de som er noe eldre. Men fra 22- 23 års alderen er det igjen en svakt synkende tendens i frafall. 23-åringene utmerker seg imidlertid ved å ha den største studiestabiliteten av alle grupper. Mønsteret er noe tilsvarende for 1997-kullet, men resultatene har en mindre klar tendens i de eldre aldersgruppene. Her er det 24-åringene som utmerker seg med spesielt lavt frafall, mens den eldste gruppen har et svært høyt frafall slik vi har målt det.

Blant dem som opprinnelig begynte ved en høgskole er det en svak tendens til økende studiestabilitet med økende alder.

De som var 19 år i 1997-kullet er de første som har gjennomført videregående opplæring etter Reform 94. Dersom denne reformen og den endrede sammensetningen av de som får studiekompetanse har betydning for studiemønsteret vill vi forvente særlig store endringer i tabell 3.2 blant 19-åringene fra de to kullene. Utslagene er imidlertid ikke store og entydige. Blant de som startet i en universitetsutdanning har det skjedd en liten nedgang i andelen som fortsetter ved et universitet og en relativt klar økning i overgangen til en høgskole. Blant de som opprinnelig begynte ved en høgskole er det derimot en sterkere stabilitet, lavere overgang til universiteter og litt lavere frafall. Sett under ett gir ikke disse

resultatene holdepunkter for Reform 94 har hatt spesielle konsekvenser for studiemønsteret for de som begynner direkte i høyere utdanning.

Vi har tidligere sett at relativt mange av de nye studentene, spesielt ved høgskolene, kom fra andre studieretninger våren 1994 enn allmennfag. Finner vi forskjeller i overlevelsesrater etter studieretningsbakgrunn? Vi nøyer oss her med å se på andelen som fortsetter videre høsten 1995.

Tabell 3.3 Nye studenter 1994 og 1997 etter studieretning fullført, begynt ved universitet eller høgskole og skoleslag neste høst

		Studieretning fullført vår 94		Studieretning fullført vår 97	
		Allmennfag	Andre fag	Allmennfag	Andre fag
Begynt ved:	Skoleslag neste høst:				
Universitet	Ikke i høyere utdanning	21,5	35,4	20,7	33,0
	Universitet	69,2	49,0	66,3	54,2
	Høgskole	9,3	15,6	13,0	12,8
	N = 100	5196	704	4302	454
Høgskole	Ikke i høyere utdanning	15,1	20,3	15,9	19,0
	Universitet	7,9	2,6	4,7	1,8
	Høgskole	77,1	77,0	79,3	79,2
	N = 100	4085	3170	4915	1295

Tabell 3.3 viser at blant dem som begynte ved et universitet hadde de med andre studieretninger enn allmennfag betydelig større avgang fra høyere utdanning, og dessuten noe høyere overgang til høgskolene. Andelen som fortsatte ved et universitet var 20 prosentpoeng lavere enn for de med allmennfaglig bakgrunn for 1994-kullet. Forskjellene mellom nye studenter fra allmennfaglige eller andre studieretninger i andelen som fortsetter ved universitet var betydelig mindre for 1997-kullet, bare ca. 12 prosentpoeng. For studenter med allmennfaglig studieretning var andelen som ikke var i høyere utdanning stabil fra 1994- til 1997-kullet, mens andelen som skiftet til en høgskole økte fra 9,3 til 13 prosent. For studenter med andre studieretninger enn allmennfag hadde imidlertid utviklingen gått i motsatt retning, her ble både andelen som var utenfor og andelen som gikk over til en høgskole noe redusert.

Derimot ser det ut til at studieretningsbakgrunn nesten ikke hadde noen påvirkning på det videre utdanningsforløpet for de som begynte ved en høgskole. Andelen som fortsatte ved en høgskole var nesten nøyaktig den samme, men andelen med overgang til et universitet var en del lavere, og med en tilsvarende høyere andel som ikke fortsatte i høyere utdanning. Endringene fra 1994- til 1997-kullet var små, men både for de med allmennfag og de andre hadde studiestabiliteten økt med et par prosentpoeng.

Når en sammenlikner de to kullene må en huske på at mange fra 1997-kullet har gjennomgått videregående opplæring etter Reform 94. I 1994-kullet kan vi regne med at mange av de med andre studieretninger enn allmennfag har fullført allmennfag på et tidligere tidspunkt, mens dette i mindre grad vil gjelde for 1997-kullet.

Vi kjenner ikke årsakene til at studenter med annen videregående opplæringsbakgrunn enn allmennfag faller fra oftere når de begynner ved et universitet, men ikke når det gjelder høgskoler. En mulig forklaring kan være at annet studiegrunnlag enn allmennfag er et dårligere grunnlag for å gjennomføre et universitetsstudium mens det ikke har noen negativ effekt for de som begynner ved en høgskole. Men det kan også tenkes at disse studentene i utgangspunktet bare har hatt et begrenset studiemål.

Sosiale forskjeller i rekrutteringen til høyere utdanning er solid dokumentert, og vi har tidligere vist at de som har foreldre med høyere utdanning fra våre to kull fra videregående opplæring har en høyere overgangsrate til høyere utdanning og dessuten oftere begynner ved et universitet framfor en høgskole. Et nærliggende spørsmål er derfor om vi også finner tilsvarende forskjeller i studiemønsteret i det første studieåret. Berg (1997a) fant imidlertid at sosial bakgrunn hadde liten betydning for studieløpet, og vi forventer derfor ingen store utslag. Vi har her delt foreldrenes utdanningsnivå inn i to kategorier, der ”høy” betyr at minst en av foreldrene har høyere utdanning, mens ”lav” betyr at ingen har det. I tillegg har vi skilt ut gruppen der foreldrenes utdanningsnivå er ukjent.

Tabell 3.4 Nye studenter ved universitet eller høgskole høsten 1994 etter foreldrenes utdanningsnivå og skoleslag høst 1995

Foreldrenes utdanningsnivå	Skoleslag Høst 95			N = 100
	Ikke i høyere utd.	Universitet	Høgskole	
Universitet høst 94:				
Høyt	21,1	70,6	8,4	3172
Lavt	26,6	60,9	12,5	2063
Uoppgitt	22,4	67,2	10,4	665
Totalt	23,2	66,8	10,0	5900
Høgskole høst 94:				
Høyt	16,8	9,2	74,0	2347
Lavt	17,5	3,6	78,9	4094
Uoppgitt	18,2	5,0	76,8	814
Total	17,4	5,6	77,1	7255

Tabell 3.4 viser at det er visse ulikheter i forventet retning etter foreldrenes utdanning når det gjelder andelen som fortsetter i høyere utdanning året etter blant de nye studentene fra 1994. Det er særlig blant de som opprinnelig begynte ved et universitet at vi finner forskjeller. Andelen som fortsetter ved et universitet er 10 prosentpoeng lavere i den laveste enn i den høyeste gruppen for foreldrenes utdanning. Fra den laveste sosialgruppen er det både flere som er utenfor høyere utdanning året etter, og flere som skifter til en høgskole.

Når det gjelder de som opprinnelig begynte ved en høgstskole, er det nesten ingen forskjell etter sosialgruppe i andelen som faller ut, mens andelen som skifter til et universitet er høyest i den høyeste gruppen – 9,2 mot 3,6 prosent, og følgelig også litt flere fra den laveste gruppen som fortsetter ved en høgstskole. Blant de opprinnelig høgstskolestudentene finner vi med andre ord ingen forskjeller i frafall. Men det er en forskjell i overgangen til universitet, og med en noe større tendens til stabilitet i type lærested blant i gruppen der foreldrene har lav utdanning.

Tabell 3.5 Nye studenter ved universitet eller høgstskole høsten 1997 etter foreldrenes utdanningsnivå og skoleslag høst 1998

Foreldrenes utdanningsnivå	Skoleslag høst 1998			N = 100
	Ikke i høyere utd.	Universitet	Høgstskole	
Universitet høst 97:				
Høyt	20,9	69,4	9,7	2611
Lavt	23,7	57,2	19,1	1646
Uoppgitt	20,8	68,9	10,2	499
Totalt	21,8	65,2	13,0	4756
Høgstskole høst 97:				
Høyt	17,5	7,0	75,5	1980
Lavt	15,8	2,7	81,5	3481
Uoppgitt	17,5	3,1	79,4	749
Total	16,6	4,1	79,3	6210

Tabell 3.5 viser det samme mønsteret for 1997-kullet av nye studenter. Blant de opprinnelige nye universitetsstudentene har de sosiale forskjellene i videre utdanningsmønster forsterket seg. Frafaller er nå nesten tre prosentpoeng høyere i den laveste sosialgruppen. Forskjellene i andelen som fortsetter ved et universitet har økt til nesten 12 prosentpoeng, og andelen som skifter til en høgstskole til 10 prosentpoeng. For de som opprinnelig begynte ved en høgstskole har det skjedd bare mindre endringer, men også her er mønsteret forsterket. Overgangen til universitetene er større for de med høy sosial bakgrunn, frafaller litt større, og følgelig andelen som fortsetter ved en høgstskole lavere – 6 prosentpoeng.

Både med utgangspunkt i Bergs (1997a) funn, og det faktum at de som begynner i høyere utdanning fra lavere sosiale lag er en sterkt selektert gruppe, ville vi ikke ha forventet særlig store forskjeller i studiemønsteret. Det faktum at universitetsstudenter med høyere sosial bakgrunn likevel ser ut til å ha større studiestabilitet i det første studieåret kan ha mange årsaker. En mulig forklaring kan være at de har bedre studieforutsetninger og dermed klarer seg bedre i studiene. Dette har vi ikke data til å belyse, siden vi ikke har karakterer fra videregående opplæring for dem. En mer sannsynlig forklaring er at forskjellene skyldes sosiale ulikheter i studievalg. Hansen (1999) har vist at ungdom fra høyere sosiale lag i større grad enn andre velger de mest prestisjefylte studiene, dvs. medisin, sivilingeniør osv. Dette er igjen studier som generelt har lavt frafall. Vi vil senere

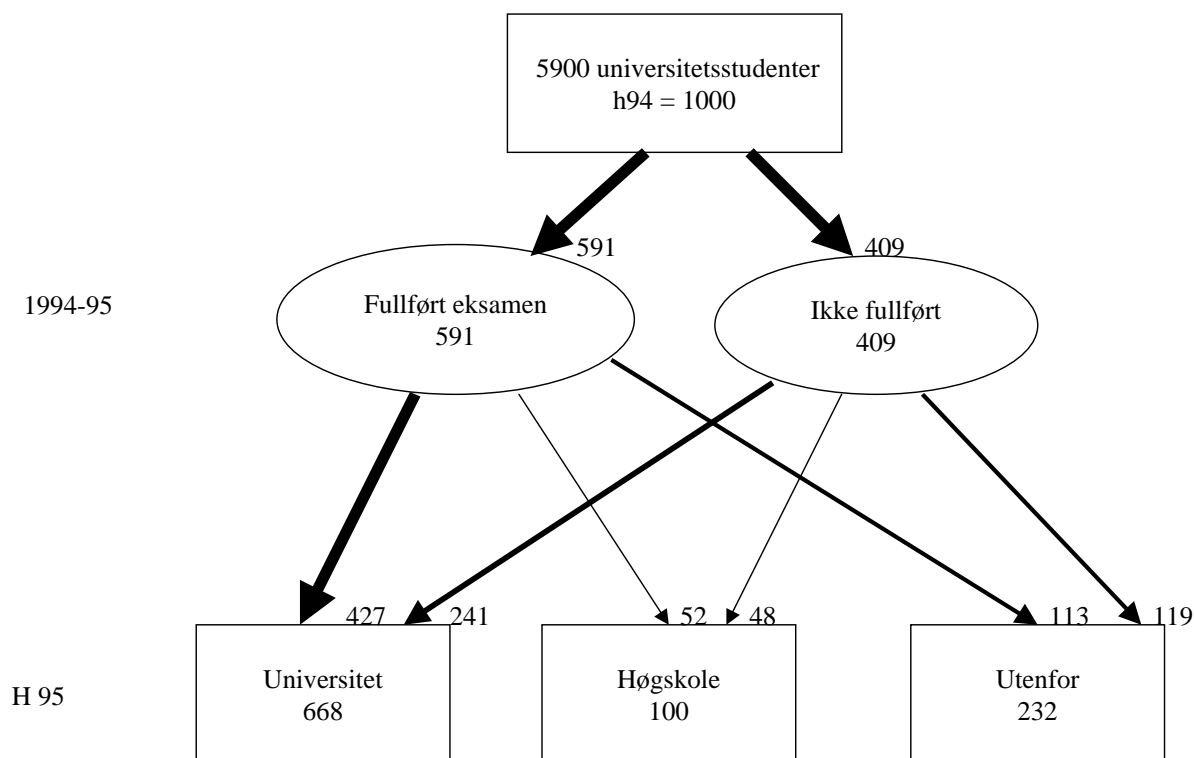
foreta multivariate analyser for å se om disse forskjellen holder seg når vi kontrollerer for flere variable.

3.3 Mer enn hver tiende universitetsstudent forsvinner uten noen fullført eksamen

Det er selvsagt problematisk at en så stor andel nye studenter ikke fortsetter studiene. Hvor stort problemet er avhenger imidlertid av hva de har oppnådd i den perioden de har studert, om de blir borte uten å få med seg noen papirer, om de faktisk har gjennomført deler av et studium og om de kommer tilbake på et senere tidspunkt. Siden mange studenter bare har til hensikt å ta et enkelt fag eller et ettårig studium, er det ikke sikkert at alle de vi har registrert er blitt borte kan defineres som å ha falt fra, endelig eller midlertidig. I vårt materiale kan vi ikke fange opp hvorvidt studentene har nådd sine individuelle mål eller ikke, men vi kan i det minste belyse om de har fullført noen eksamen eller ikke. Dersom de har fullført i det minste forberedende prøver, vil det dessuten være enklere å vende tilbake til studiene på et senere tidspunkt.

Registreringen av fullført eksamen henter Statistisk sentralbyrå inn fra de enkelte lærestedene egne registre, og må stort sett antas å være temmelig fullstendig når det gjelder de typene eksamen som inngår. Et unntak gjelder imidlertid studier som er organisert som vekttallskurser. SSB registrerer ikke enheter av kortere varighet enn 300 timer, og dermed faller vekttallskursene, spesielt ved de matematisk-naturvitenskapelige fakultetene utenfor. Statistikken fanger heller ikke opp deleksamener i fast oppbygde studier.

Figur 3.1 Nye universitetsstudenter høsten 1994 etter fullført utdanning 1994-95 og studiestatus høsten 1995

De nederste boksene i figur 3.1 representerer status høsten 1995 slik vi allerede har vist i tabeller tidligere. Seks av ti studenter er registrert med en fullført eksamen i løpet av det første studieåret, en stor del av disse har tatt forberedende prøver. Vi ser også at det er omtrent like mange som forflytter seg til en høgskole uten å ha tatt noen eksamen som det er som har gjort det. Mer interessant er kanskje de (119) som forsvinner ut uten å ha fullført noen eksamen. En nesten like stor andel forsvinner etter å ha fullført en eksamen, dette kan være forberedende prøver eller et grunnfag. Noen av disse kan ha nådd sine studiemål allerede, eller de har til hensikt å gjenoppta studiene på et senere tidspunkt.

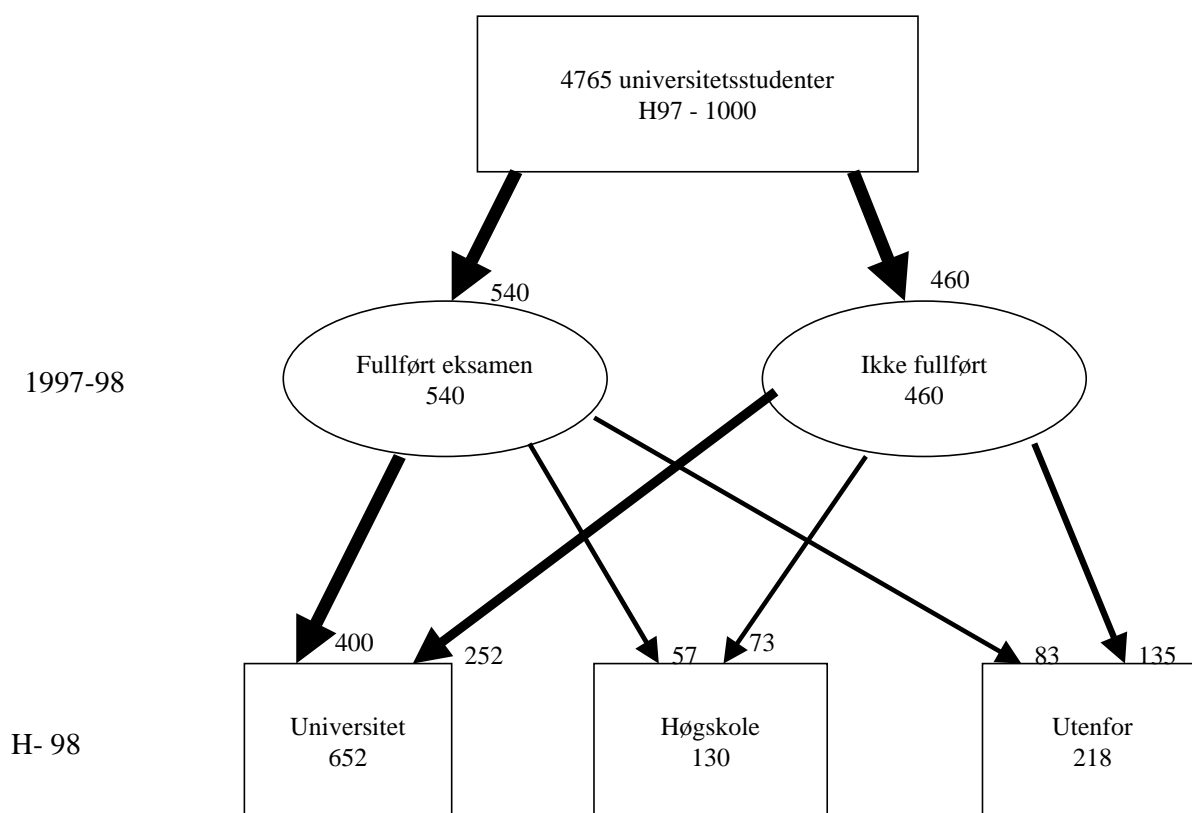
At mange ikke har fullført noen eksamen har naturlig nok sammenheng at for studenter i faste embetsstudier registreres ikke deleksamener i statistikken med unntak av forberedende prøver. Det er heller ikke alle studier som krever forberedende. Derfor bør en være forsiktige med å tolke andelen som fortsetter uten å ha avlagt noen eksamen som at disse studentene er kommet på etterskudd. Vi har sett litt nærmere på disse tallene for de fire universitetene for 1994-kullet i tabell 3.6.

Tabell 3.6 Nye studenter i 1994 etter fullført eksamen 1994-95 og studiestatus høsten 1995

Lærested påbegynt 1994	Status høst 1995	Fullført en eksamen	Ikke fullført noen eksamen	N = 100
Universitetet i Oslo				
	Ikke i høyere utd.	45,9	54,1	743
	Universitet	69,0	31,0	1702
	Høgskole	42,9	57,1	268
	Alle	60,1	39,9	2713
Universitetet i Bergen				
	Ikke i høyere utd.	53,0	47,0	334
	Universitet	82,5	17,5	915
	Høgskole	60,1	39,9	178
	Alle	72,8	27,2	1427
NTNU				
	Ikke i høyere utd.	50,0	50,0	158
	Universitet	39,0	61,0	849
	Høgskole	59,5	40,5	84
	Alle	42,2	57,8	1091
Universitetet i Tromsø				
	Utenfor	57,7	42,3	104
	Universitet	79,6	20,4	274
	Høgskole	58,1	41,9	43
	Alle	72,0	28,0	421

I tabell 3.6 er vi mest interessert i om de som fortsetter et universitetsstudium har fullført noen eksamen eller ikke. Vi ser her at NTNU som ventet avviker sterkt fra de fire andre universitetene. Her utgjør sivilingeniørstudiet en stor andel, og disse studentene tar normalt ikke forberedende, og dermed er det helt normalt at de ikke er registrert med noen avsluttet eksamen. Men for de tre andre lærestedene skal normalt de fleste studentene gjennom forberedende prøver første semester, og dermed kan andelen som fortsetter studiene uten å ha tatt noen eksamen brukes som en indikasjon på at de er forsinket i sin progresjon. Vi ser her at andelen som fortsetter uten å ha tatt noen eksamen er atskillig høyere ved Universitetet i Oslo enn de i Bergen og Tromsø. Også blant studenter enten går ut eller går over til en høgskole er andelen uten noen eksamen høyere ved Universitetet i Oslo enn de øvrige universitetene.

Vi vil så i figur 3.2 se om det har skjedd noen endringer i dette mønsteret for kullet som begynte høsten 1997 i forhold til det vi så i figur 3.1.

Figur 3.2 Nye universitetsstudenter høsten 1997 etter fullført utdanning 1997-98 og studiestatus høsten 1998

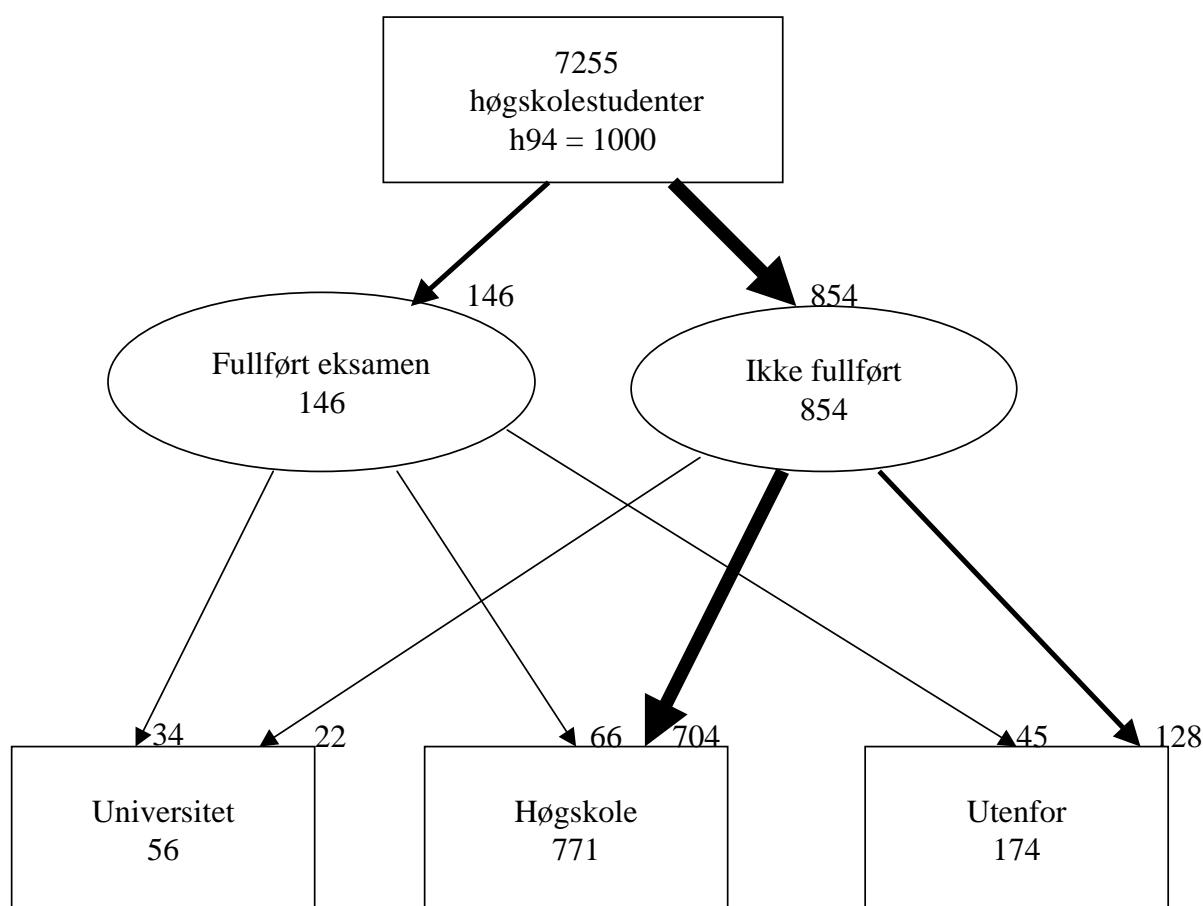
Det har skjedd en del endringer i flytmønsteret det første året fra 1994- til 1997-kullet. Andelen som er registret med en fullført eksamen er redusert med 5 prosentpoeng. Blant de som ikke fullførte noen eksamen i studieåret har det skjedd en forskyvning i retning av færre som fortsetter ved et universitet og flere som skifter til en høgskole. Av de som fullførte er det en litt høyere andel som fortsetter ved et universitet, og en god del færre som forsvinner ut. Disse endringene kan ha sammenheng med at de to kullene fordeler seg ulikt på studier.

Vi har også sett på om det er noen forskjeller etter kjønn i studieflyten det første studieåret for de to kullene. Av plasshensyn unnlater vi å ta med detaljerte flytdiagrammer for menn og kvinner de to årene. Den viktigste forskjellene mellom de mannlige og kvinnelige universitetsstudentene, er imidlertid at en betydelig høyere andel av kvinnene har fullført en eksamen i studieåret. Forklaringen er først og fremst at kvinner og menn fordeler seg ulikt på type studium. En større andel av de mannlige enn de kvinnelige studentene begynner i fast organiserte profesjonsstudier (for eksempel sivilingeniør og siviløkonom) som heller ikke omfatter examen philosophicum, og hvor det følgelig ikke registreres noen eksamen i vårt statistikkgrunnlag. En annen viktig forskjell er at en betydelig høyere andel av mennene som fullfører en eksamen går ut av systemet om høsten. Videre er det vanligere for kvinner enn for menn å skifte til en høgskole enten etter å ha fullført en

eksamen eller ikke. De endringene vi så fra 1994 til 1997 har gyldighet både for menn og for kvinner. For begge kjønn skjer det en forskyvning i retning av færre som fullfører en eksamen i studieåret, og det er blant de som ikke har fullført noe som har økt sin overgang til høgskolene. Det har også skjedd en økning både for menn og kvinner i andelen som går ut uten noen registrert eksamen.

Problemet med frafall og avbrudd er som vi har sett størst ved universitetene, men også en del høgskolestudenter ble borte. En del høgskolestudier er imidlertid ettårs enheter, og dermed vil en del avgang etter ett år være bare naturlig, i det minste dersom de har fullført en eksamen. Dette vil vi vise i figur 3.3.

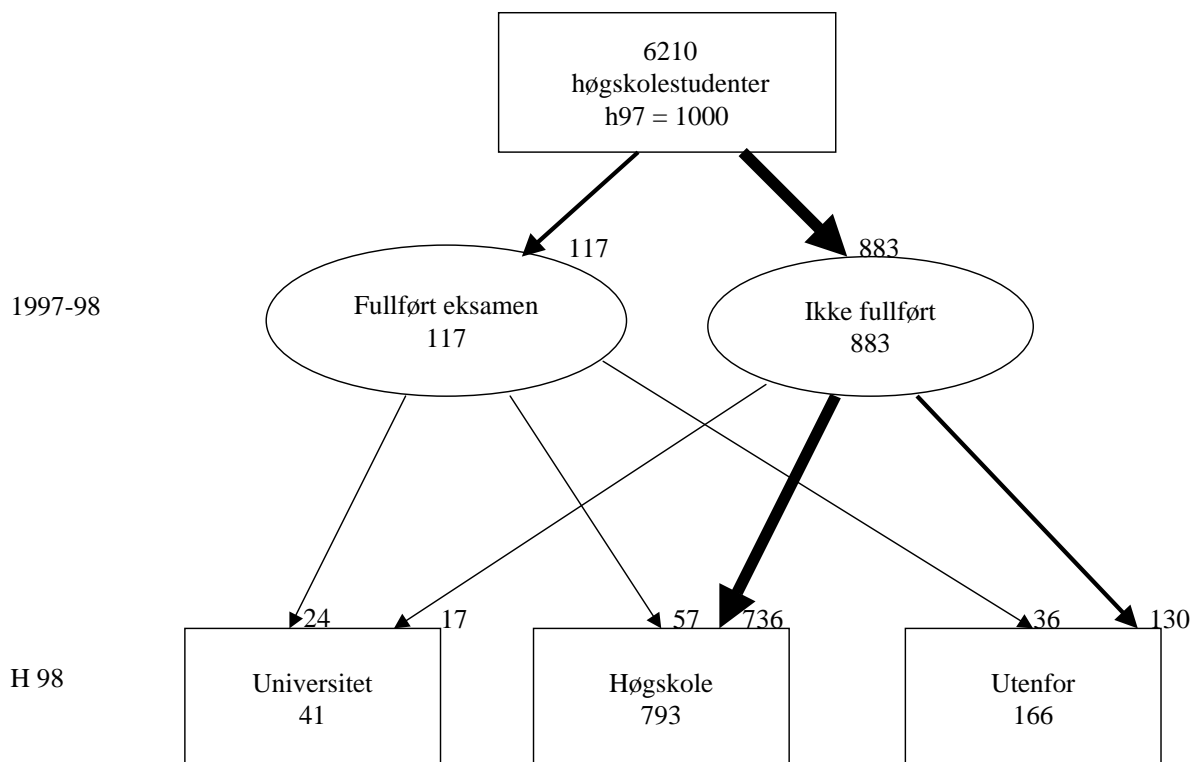
Figur 3.3 Nye høgskolestudenter høsten 1994 etter fullført utdanning 1994-95 og studiestatus høsten 1995

De fleste høgskolestudiene har ingen eksamen som er registrert i statistikken før den endelige avsluttende eksamen, men har varighet som varierer mellom ett og opp til fire år. Som ventet er det bare en liten andel, 146, som er registrert med en fullført eksamen i studieåret 1994-95. Noe i underkant av en tredel av disse igjen går ut av systemet høsten 1995, og noe flere skifter til et universitet. Det overveiende flertallet fortsetter på normal måte videre i studiene uten noen registrert eksamen, men det er også en relativt stor andel,

128, som er utenfor høsten 1995 uten noen registrert eksamen. Denne andelen er faktisk noe høyere enn den var for de nye universitetsstudentene fra høsten 1994.

Figur 3.4 Nye høgskolestudenter høsten 1997 etter fullført utdanning 1997-98 og studiestatus høsten 1998

Figur 3.4 viser at det har skjedd forholdsvis små endringer i flytmønsteret for høgskolestudentene, men endringene går til en viss grad i samme retning som for universitetsstudentene, i og med at andelen uten noen registrert eksamen øker. Denne økningen slår så i neste omgang ut i at flere som ikke fullfører går videre ved en høgskole. Andelen som avbryter uten noen eksamen er omtrent lik i 1997 og 1994.

3.4 Mange menn forlater førskolelærerstudiet

Hittil har vi bare sett på studieflyten mellom høgskoler og universiteter samt ut av systemet, uavhengig av om overgangene innebærer et skifte av studium og lærested eller ikke. Vi vil i dette avsnittet først se på noen utvalgte høgskolestudier og belyse overganger til andre studier det første studieåret, deretter se på om det også skjer vandringer mellom institusjoner.

Når vi begrenser oss til å se på studieoverganger for høgskolestudiene, skyldes det delvis at type studium ved universitetene er definert ulikt for de to kullene (som omtalt i kapittel 1),

dels måten mange av universitetsstudiene er organisert på. Studentene setter sammen sine fag og fagenheter på et temmelig fritt grunnlag, og dermed skjer det en rekke studieskifter som i realiteten ikke betyr noe avvik fra den normale progresjonen.

Tabell 3.7 *Andelen av nye studenter i 1994 og 1997 i utvalgte høgskolestudier som fortsetter i samme studium henholdsvis høsten 1995 og 1998*

	1994-kullet			1997-kullet		
	Menn	Kvinner	I alt	Menn	Kvinner	I alt
Førskolelærere	75,0	90,8	89,6	26,1	82,9	76,0
Allmennlærere	93,4	85,3	87,6	80,4	89,4	87,8
Ingeniører	80,7	81,2	80,8	84,9	87,1	85,5
Sykepleiere	89,8	94,0	93,5	83,9	85,8	85,7

Tabell 3.7 viser at både blant førskolelærerne og sykepleierne har det skjedd en reduksjon i andelen som studerer videre. Nedgangen er mest markert blant førskolelærerne. Andelen av de mannlige førskolelærerne i 1997 som fortsetter er bemerkelsesverdig lavt, riktignok er de få, men prosentueringsgrunnlaget er tross alt 69. Også kvinnene har hatt en sterk reduksjon. For sykepleierne er det nedgang i andelen som studerer videre både blant menn og kvinner, størst nedgang er det blant kvinner. For allmennlærerne er tallet totalt helt stabilt, men mens det har skjedd en viss bedring i kvinnenens stabilitet, er frafallet betydelig høyere i 1997 enn i 1994 for menn. Blant ingeniørstudentene har andelen som studerer videre økt både blant menn og kvinner, størst økning har det vært blant kvinnene. Mens ingeniørene hadde det største frafallet av de fire studiene i 1994-kullet, er det på linje med allmennlærerne og sykepleierne i 1997. Vi skal i neste kapittel vise at studiegjennomføringen for ingeniørene som begynte i 1994 er svært dårlig. Kanskje er tallene i tabell 3.7 et tegn på forbedring?

Disse endringene er forbausende store, og ikke lett å tolke. Fra 1994 til 1997 er det blitt lettere å komme inn på en del studier, ikke minst gjelder dette førskolelærerstudiet. Lavere opptaksvilkår kunne en tenke seg førte til større frafall på grunn av svakere studieforutsetninger og kanskje også lavere motivasjon. I så fall skulle vi også ha forventet økt frafall blant allmennlærerstudentene, og det har heller ikke blitt noen økt konkurranse om studieplassene i ingeniørutdanning som skulle kunne forklare redusert frafall. Det kan også være samfunnsmessige årsaker som for eksempel økt oppmerksomhet om lavt lønnsnivå som kan føre til økt frafall tidlig i studiet. Men da ville vi ha forventet at også allmennlærerne skulle ha et økt frafall.

Et annet spørsmål som disse resultatene reiser, er forskjellene mellom mannlige og kvinnelige studenter. Det har vært rettet en del oppmerksomhet mot at mange menn i kvinnedominerte yrker forlater yrket etter få år. Finner vi i tillegg tegn på at de også oftere faller fra i studiene? Svaret er bekreftende for førskolelærerne, her har menn et markert høyere frafall. Også i sykepleierstudiet er frafallet høyest blant menn, men forskjellene er små. Og i allmennlærerstudiet er mønsteret snudd opp ned fra 1994 til 1997. I 1994 hadde menn høyere stabilitet, mens de hadde høyest frafall i 1997, i begge årene var forskjellene

betydelige. Resultatene er med andre ord noe uklare, men gir en viss støtte til antakelsen om større fravall i ”myke” studier blant menn enn blant kvinner. På den annen side har kvinner lavere fravall enn menn i ingeniørstudiet. Det er naturlig å spørre om dette henger sammen med at flere menn enn kvinner skifter over til sivilingeniørstudiet allerede etter ett års ingeniørstudier, men denne overgangen er helt marginal både i 1994 og 1997. Siden vi foreløpig bare har data for to kull, bør vi være tilbakeholdne med å lese inn klare trender i utviklingen. Forskjellene vi påviser kan være et utslag av mer eller mindre tilfeldige utslag i enkelte år.

Vi vil i neste kapittel blant annet følge de nye studentene fra 1994 i de samme fire høgskolestudier gjennom hele studiet fram til avsluttende eksamen.

Selv om vi i denne rapporten ikke har gått inn i detaljer om studiestabiliteten i hvert enkelt lærested, vil vi i tabell 3.8 se på hvor mange studenter som fortsetter i samme lærested, hvor mange som forflytter seg til et annet universitet, og hvor mange som skifter til en høgskole eller blir borte.

Tabell 3.8 Nye universitetsstudenter 1994 og 1997 etter lærested påbegynt og lærested året etter

	Lærested				N = 100
	Samme lærested	Annet universitet	Høgskole	Ikke i høyere utd.	
Lærested høst 1994					
Norges landbrukshøgskole	77,1	6,3	4,2	12,5	96
Norges Musikkhøgskole	93,8	-	-	6,3	16
Universitetet i Oslo	56,0	6,8	9,9	27,4	2713
Universitetet i Bergen	56,8	7,4	12,5	23,4	1427
Menighetsfakultetet	35,7	14,3	28,6	21,4	28
Idrettshøgskolen	68,0	16,0	4,0	12,0	25
Norges Handelshøyskole	76,6	9,1	7,8	6,5	77
NTNU	70,4	7,4	7,7	14,5	1091
Universitetet i Tromsø	57,2	7,8	10,2	24,7	421
Totalt	59,6	7,2	10,0	23,2	5900
Lærested høst 1997					
Norges landbrukshøgskole	44,6	2,4	3,6	49,4	83
Norges musikkhøgskole	95,5	-	-	4,5	22
Universitetet i Oslo	54,1	7,8	12,6	25,5	2150
Universitetet i Bergen	55,2	7,7	16,0	21,1	969
Menighetsfakultetet	43,8	6,3	6,3	43,8	16
Idrettshøgskolen	68,4	5,3	10,5	15,8	19
Norges Handelshøyskole	75,9	17,2	1,7	5,2	58
NTNU	71,1	3,5	11,9	13,5	1113
Universitetet i Tromsø	49,1	9,5	16,5	25,0	316
Total	58,3	6,8	13,0	21,8	4756

Totalt sett viser tabell 3.8 at det er under 60 prosent som fortsetter ved samme universitet fra det ene året til det andre. Dette gjelder for begge kullene. I 1994 var stabiliteten for universitetene i Oslo, Bergen og Tromsø temmelig lik, mens det er større stabilitet ved NTNU (pga. sivilingeniørstudentene) og de vitenskapelige høyskolene.

Endringene fra 1994 til 1997 er totalt sett små, det viktigste er, som vi tidligere har påpekt, en økt overgang til høyskolene. Med noen unntak har det heller ikke skjedd store endringer i mobiliteten fra de enkelte lærestedene, både for Universitetet i Bergen og Universitetet i Oslo er det små endringer. Derimot ser vi at Universitetet i Tromsø mister langt flere studenter fra 1997-kullet enn 1994-kullet. Det er særlig overgangen til en høyskole som har økt, men det har også vært en viss økning i andelen som flytter til et annet universitet. Endringene for Landbrukshøgskolen er svært store, og kan skyldes feilregistrering. Også Menighetsfakultetet mister mange studenter, i 1994 var det stor overgang til et annet universitet eller til en høyskole, i 1997 var det en svært høy andel som ikke var i høyere utdanning året etter. Dett henger trolig sammen med at mange av Menighetsfakultetets studenter bare tar et grunnfag i kristendoms-kunnskap.

Vi vil også se nærmere på om det er forskjeller i studiestabilitet mellom de ulike statlige høyskolene. Vi begrenser oss da til å se på om de fortsetter ved en høyskole i det hele tatt, og går ikke inn på mobilitet mellom høyskolene. Vi viser dette bare for 1994-kullet i tabell 3.9.

Tabell 3.9 *Andel av de nye studentene ved statlige høyskoler høsten 1994 som studerer videre høsten 1995*

	Skoleslag høst 1995			N=100
	Ikke i høyere utd.	Universitet	Høyskole	
Høyskolen i Østfold	16,6	6,2	77,2	307
Høyskolen i Akershus	19,2	1,4	79,5	73
Høyskolen i Oslo	13,1	4,8	84,9	351
Høyskolen i Hedmark	13,8	1,1	85,1	276
Høyskolen i Gjøvik	14,8	0,6	84,5	155
Høyskolen i Lillehammer	24,2	24,2	51,7	178
Høyskolen i Buskerud	12,2	2,7	85,1	188
Høyskolen i Vestfold	18,7	1,3	80,0	225
Høyskolen i Molde	25,0	14,5	60,5	200
Høyskolen i Telemark	17,4	8,1	74,5	419
Høyskolen i Agder	18,0	9,7	72,3	618
Høyskolen i Stavanger	14,7	8,6	76,6	475
Høyskolen Stord/Haugesund	14,7	0,9	84,4	211
Samisk høyskole	38,5	7,7	53,8	13
Høyskolen i Bergen	8,8	3,2	88,0	376
Høyskolen i Sogn og Fjordane	23,2	11,9	64,9	194
Høyskolen i Volda	13,9	7,6	78,5	158
Høyskolen i Ålesund	18,8	7,3	73,9	165
Høyskolen i Sør-Trøndelag	25,2	3,1	71,7	421
Høyskolen i Nord-Trøndelag	12,9	2,4	84,7	255
Høyskolen i Bodø	15,2	2,2	82,6	230
Høyskolen i Finnmark	16,7	2,9	80,4	138
Høyskolen i Narvik	12,2	0,9	87,0	115
Høyskolen i Tromsø	10,3	4,4	85,3	136
Høyskolen i Nesna	10,8	3,1	86,2	65
Høyskolen i Harstad	15,3	8,2	76,5	98

Vi finner relativt betydelige forskjeller mellom høyskolene. Når det gjelder andelen som faller helt ut høsten 1995, er denne svært høy ved Samisk høyskole, men her er antallet nye studenter så lavt at det kan skyldes tilfeldigheter. Frafallet er ellers høyt i Lillehammer, Molde, Sogn og Fjordane og Sør-Trøndelag. Lavest er frafallet i Bergen, Tromsø og Nesna. Når det gjelder overgangen til et universitet, er denne klart høyest i Lillehammer – nesten hver fjerde student. Også Molde og Sogn og Fjordane har en høy overgangsrate til universitetene. En kunne kanskje ha forventet at høyskoler som er lokalisert i universitetsbyene Oslo, Bergen, Trondheim og Tromsø, hadde høy overgang til universitetene, men dette er ikke tilfelle. Det er vanskelig å ha noen formening om hva de store forskjellene skyldes, men en forklaring må være høyskolene er svært ulike med hensyn på hvilke studier de tilbyr. Spesielt hvis noen høyskoler har et stort antall studenter på ettårige studier, vil avgangen og overgangen til universitetene naturlig nok være høy.

Vi har sett litt nærmere på dette, og sammenliknet Høyskolen i Lillehammer med en annen skole – Høyskolen i Oslo. Mens hele 54 prosent av de nye studentene ved Høyskolen i Lillehammer høsten 1994 fullførte en (ettårig) utdanning våren 1995, gjaldt det bare ca. 3 prosent ved Høyskolen i Oslo. Av hele kullet ved Lillehammer (178 studenter) var det 15

prosent som fullførte en utdanning og var borte høsten 1995 og 9 prosent som ble borte uten å ha fullført noen eksamen. Hele 21 prosent gikk over til et universitet etter å ha fullført en eksamen, mens 17 prosent fullførte en eksamen og fortsatte ved en høyskole (ikke nødvendigvis Lillehammer). Ved Høgskolen i Oslo var andelen som falt fra uten å ha fullført noen eksamen bare 12 prosent. Tallene for Lillehammer har derfor ikke sammenheng med at denne skolens studenter er spesielt mer ustabile enn andre, men at denne høyskolen har relativt mange ettårige studier. Det viser videre – som antydnet også for universitetene – at enkle indikatorer for studieutholdenhet kan gi misvisende sammenlikninger mellom de enkelte institusjonene dersom man ikke tar i betraktning at forskjeller kan være et resultat av ulikheter i studietilbud.

I tabell 3.10 har vi vist forskjeller i studiestabilitet mellom en del universitetsstudier. Vi har i innledningen pekt på problemer ved denne variabelen. I mange universitetsstudier kan studentene endre sitt studiemål underveis uten tap av tid. Dessuten er variabelen definert annerledes i 1997 enn i 1994. Derfor gir det ingen mening å ta med tall for 1997 i tabell 3.10.

Tabell 3.10 Studenter etter universitetsstudium høst 94 og skoleslag 1995

Studium Høst 94	Ikke i høyere utdanning	Universitet	Høgskole	N = 100
Enkeltfag	25,5	60,7	13,7	1136
Forberedende	31,8	55,2	13,0	2343
Cand.mag	17,6	74,4	7,9	868
Studier, 2,5 – 4 år	5,0	91,3	3,8	80
Høyere grad	15,6	77,8	6,6	532
Annen nivå 7	8,2	88,5	3,3	122
Cand.scient	18,9	78,3	2,9	175
Cand.philol	16,8	80,0	3,2	125
Cand.polit.	13,0	79,6	7,4	108
Siv.ing.	2,8	96,7	0,5	396

Tabell 3.20 viser som ventet at det er store forskjeller mellom de studiene. Stabiliteten er høyest i de 2,5 – 4-årige studiene, som bl.a. omfatter Handelshøgskolen, andre på nivå 7 (bl.a. medisin), og sivilingeniør. Alle disse studiene kan klassifiseres som faste, og har dessuten stor konkurranse om å komme inn. Det er omtrent ingen forskjeller mellom de som tar sikte på en høyere grad i realfag, humaniora og samfunnsfag, og heller ingen vesentlig forskjell mellom disse og de som bare tar sikte på cand.mag. Det er som forventet at de som bare har tatt sikte på enkeltfag eller forberedende har større frafall og overgang til høyskolene.

Vi kan også foreta en enkelt gruppering av studier i ”faste” og ”løse” studier, en inndeling som igjen langt på vei faller sammen med en inndeling i profesjonsstudier og generaliststudier. Studier ved samfunnsfaglig, humanistisk og matematisk-naturvitenskapelig fakultet er regnet som løste studier, det samme er forberedende prøver og enkeltfag. Eksempler på faste studier er medisin, sivilingeniør, siviløkonom og

landbruksstudier. Også jus er regnet som et fast studium i denne sammenhengen. Resultatene er vist i tabell 3.11.

Tabell 3.11 Nye universitetsstudenter høst 1994 etter skoleslag 95, type studium og kjønn

	Skoleslag Høst 95			N = 100
	Utenfor	Universitet	Høgskole	
Faste studier	9,6	86,5	3,9	1130
Løse studier	26,4	62,1	11,5	4770
Total	23,2	66,8	10,0	5900
Menn:				
Faste studier	11,7	87,1	1,3	556
Løse studier	33,4	59,7	6,9	1696
Total	28,0	66,5	5,5	2252
Kvinner:				
Faste studier	7,5	86,1	6,4	574
Løse studier	22,5	63,4	14,0	3074
Total	20,2	67,0	12,8	3648

Som ventet finner vi betydelig forskjeller i studiestabilitet mellom de to studiumstypene, og der de faste studiene både har langt lavere frafall og overgang til høgskolene. Andelen som fortsetter ved et universitet er 24 prosentpoeng høyere for de faste enn for de løste studiene. Bryter vi ned på kjønn, finner vi at menn har lavere overgang til høgskoler og høyere frafall enn kvinner, uansett type studium. Frafallet blant menn i løse studier er spesielt høyt, hele 1/3 av de mannlige studentene er utenfor året etter, mot litt over hver femte kvinne.

3.5 Studenter som studerer på hjemstedet er minst trofaste

Vi skal nå se på hva forholdet mellom skolested og bosted betyr. De fleste læresteder har et betydelig innslag av lokalt rekrutterte studenter, men dette varierer med studium. Enkelte studietilbud finnes bare ett eller noen få steder i landet, og blir dermed å betrakte som ”nasjonale” tilbud, mens andre studier finnes ved mange læresteder. I de siste tilfellene har søkerne en tendens til å prioritere de tilbudene som ligger nærmest bostedet. Siden lokalt rekrutterte studenter har en rekke fordeler, ikke minst av økonomisk art dersom de velger å bo hos foreldrene, kunne en tenke seg at de hadde mindre tendens til mistrivsel og dermed et lavere frafall. Berg (1997), fant imidlertid at når det gjaldt de nye studentene ved Universitetet i Oslo, var forholdet omvendt. Lokalt rekrutterte studenter hadde større tendens til frafall. En forklaring på dette var at studenter som måtte flytte hadde måttet ta et mer definitivt valg, og dermed var sterkere motivert. En annen forklaring bygger på Tinto's (1986) modell for studiefrafall om at lokale studenter i mindre grad lot seg integrere i studiemiljøet.

Tabell 3.12 Nye studenter høsten 1994 etter bosted/skolested og studiestatus 1995

	Skoleslag høst 1995			N =100
	Ikke i høyere utdanning	Universitet	Høgskole	
Begynt ved universitet:				
Bosatt i skolekommunen	30,2	62,8	7,0	1435
Bosatt i fylket ellers	19,6	67,5	12,9	474
Fra annet fylke	21,1	68,2	10,8	3991
Totalt	23,2	66,8	10,0	5900
Begynt ved høgskole:				
Bosatt i skolekommunen	21,0	7,4	71,5	1560
Bosatt i fylket ellers	17,7	5,2	77,0	2403
Fra annet fylke	15,4	4,9	79,7	3292
Totalt	17,4	5,6	77,1	7255

Tabell 3.13 Nye studenter høsten 1997 etter bosted/skolested og studiestatus høsten 1998

	Skoleslag høst 98			N = 100
	Ikke i høyere utdanning	Universitet	Høgskole	
Begynt ved universitet:				
Bosatt i skolekommunen	25,9	61,4	12,7	1122
Bosatt i fylket ellers	21,0	62,8	16,2	371
Fra annet fylke	20,5	66,7	12,7	3263
Total	21,8	65,2	13,0	4756
Begynt ved høgskole:				
Bosatt i skolekommunen	19,8	6,4	73,8	1295
Bosatt i fylket ellers	16,0	2,9	81,1	2091
Fra annet fylke	15,5	3,9	80,6	2824
Total	16,6	4,1	79,3	6210

Resultatene i tabell 3.12 og 3.13 gir visse holdepunkter for at de langveisfra studentene er mer stabile, men forskjellene er ikke store.

Kan dette ha sammenheng med alder? At den lave stabiliteten skyldes eldre studenter fra hjemstedet som bare er ute etter et enkelt fag? Derfor har vi også sett spesielt på 19-åringene. For de nye universitetsstudentene finner vi ingen forskjell. Derimot er forskjellene større for de nye høgskolestudentene på 19 år enn de eldre: spesielt er det mange av 19-åringene som begynner ved en høgskole i hjemkommunen som skifter til et universitet.

Vi vil nå se på studentene ved de fire universitetene hver for seg, og se om vi finner noen forskjeller i studiestabilitet mellom studenter bosatt i de respektive universitetsbyene, i resten av fylket (for Universitetet i Oslo skiller vi mellom studenter fra Oslo og studenter fra Akershus), og resten av landet. En slik inndeling vil ikke gi helt sammenliknbare tall for de fire universitetene på grunn av forskjellig størrelse på byen de ligger i, på resten av fylket, og på reiseavstandene i de ulike fylkene.

Tabell 3.14 Nye studenter ved Universitetet i Oslo 1994 og 1997 etter bosted og skoleslag året etter

Bosted	1994-kullet Skoleslag 95				1997-kullet Skoleslag 98			
	Ikke i høyere utd.	Univer- sitet	Høg- skole	N=100	Ikke i høyere utd.	Univer- sitet	Høg- skole	N=100
Oslo	31,8	62,8	5,5	674	29,9	60,3	9,8	479
Akershus	33,7	56,0	10,3	689	25,8	61,7	12,4	515
Ellers i landet	22,0	66,1	11,9	1350	23,6	62,5	13,8	1156
Total	27,4	62,7	9,9	2713	25,5	61,9	12,6	2150

Tabell 3.14 viser som forventet at stabiliteten for studenter som kommer fra Oslo eller Akershus er noe lavere enn for studenter som kommer fra resten av landet, men forskjellene er mindre for 1997- enn for 1994-kullet. Studentene som kommer fra Oslo har også særlig lav overgang til høgskoler. I 1994 var stabiliteten lavest for studenter som kom fra Akershus, men dette har endret seg i 1997. Både for studenter fra Oslo og fra resten av landet økte frafallet noe fra 1994- til 1997-kullet.

I denne analysen definerer vi studiestabilitet i forhold til skifte av lærestedstype, mens vi ikke tar hensyn til om det skjer mobilitet mellom læresteder. Roedele (2001) finner imidlertid at studenter som studerer utenfor bostedet har en større tendens til å skifte lærested, altså *lavere grad av stabilitet med hensyn på institusjon*. Hvordan kan vi forklare dette tilsynelatende motsetningsforholdet? Det kan være slik at studenter som studerer på hjemstedet oftere faller fra eller skifter til et helt annet studium eller lærestedstype, mens de som flytter ut er mer stabile som studenter, men mer tilbøyelige til å skifte lærested innenfor samme kategori.

Finner vi så tilsvarende mønster for de tre øvrige universitetene i Bergen, Trondheim (NTNU) og Tromsø? Det blir misvisende å sammenlikne tallene mellom universitetene, til det er både institusjonene av ulik størrelse, og ikke minst de regionale forskjellene ulike: bystørrelse, naturlig omland, fylket osv.

Tabell 3.15 Nye studenter ved Universitetet i Bergen 1994 og 1997 etter bosted og skoleslag året etter

	1994-kullet Skoleslag høst 95				1997-kullet Skoleslag 98			
	Ikke i høyere utd.	Univer- sitet	Høg- skole	N=100	Ikke i høyere utd.	Univer- sitett	Høg- skole	N=100
Bergen	31,3	59,9	8,8	409	23,5	58,8	17,6	306
Ellers i Hordaland	19,8	66,3	14,0	258	23,1	63,3	13,6	169
Ellers i landet	20,4	65,7	13,9	760	18,8	65,4	15,8	494
Total	23,4	64,1	12,5	1427	21,1	63,0	16,0	969

For Universitetet i Bergen finner vi mye av det samme mønsteret som i Oslo: de innenbys studentene har høyest frafall. Det har skjedd en del endringer fra 1994- til 1997-kullet, og forskjellene har også her blitt mindre markert. I 1997 har studentene fra Bergen relativt høy overgang til høgskolene.

Tabell 3.16 Nye studenter ved NTNU i 1994 og 1997 etter bosted og skoleslag året etter

	Skoleslag Høst 95				Skoleslag høst 98			
	Ikke i høyere utd.	Universitet	Høgskole	N=100	Ikke i høyere utd.	Universitet	Høgskole	N=100
Trondheim	26,5	65,5	8,0	226	20,4	66,8	12,8	235
Ellers i Sør-Trøndelag	17,4	70,5	12,1	132	17,1	61,8	21,1	123
Ellers i Landet	10,2	82,9	6,8	733	10,7	79,1	10,2	755
Totalt	14,5	77,8	7,7	1091	13,5	74,6	11,9	1113

Ved NTNU utgjør sivilingeniørstudiet en stor andel av de nye studentene, et studium som trekker til seg studenter fra hele landet. Ved dette studiet er dessuten frafallet lite. Vi skulle derfor vente særlig store ulikheter mellom innenbys og utenbys studenter, spesielt blant menn som utgjør et klart flertall av sivilingeniørstudentene. Dette er i noen grad riktig. Frafallet blant studenter som kommer utenfra fylket er lavt, det samme er overgangen til høgskoler. Det har imidlertid skjedd en viss utvisking av disse forskjellene fra 1994- til 1997-kullet. Frafallet fra de innebys studentene er betydelig redusert.

Tabell 3.17 Nye studenter ved Universitetet i Tromsø 1994 og 1997 etter bosted og skoleslag året etter

	1994-kullet				1997-kullet			
	Skoleslag Høst 95				Skoleslag høst 98			
	Ikke i høyere utd.	Universitet	Høgskole	N=100	Ikke i høyere utd.	Universitet	Høgskole	N=100
Tromsø	28,0	64,0	8,0	100	27,6	60,9	11,5	87
Ellers i Troms	23,3	64,4	12,3	73	21,0	61,3	17,7	62
Ellers i landet	23,8	65,7	10,5	248	25,1	56,3	18,6	167
Totalt	24,7	65,1	10,2	421	25,0	58,5	16,5	316

Studentene fra Tromsø er ikke spesielt mindre trofaste enn utenbys studenter. De har litt høyere frafall, og tilsvarende lavere overgang til en høgskole. Studentene fra Troms har litt høyere andel som fortsetter ved et universitet enn studentene som kommer fra resten av landet, disse har til gjengjeld høyere overgang til høgskoler, spesielt gjelder dette i 1998. Blant kvinner er imidlertid mønsteret helt motsatt. Det er studentene som kommer fra Tromsø som har den høyeste andelen som fortsetter ved et universitet både for 1994- og 1997-kullet. Både for studenter fra andre deler av Troms og resten av landet har det skjedd en kraftig økning i overgangen til høgskoler fra det første til det siste kullet.

Studenter som flytter for å begynne å studere må ta et mer vidtgående valg enn de som kan bo i hjembyen mens de studerer. Langveisfra studenter har derfor en høyere terskel for å begynne å studere, mens de som bor i universitetsbyer lettere kan prøve seg og så finne ut at det ikke passet. Vi ville derfor forvente at studenter bosatt i de respektive universitetsbyene har lavere studiestabilitet. Stort sett er dette tilfelle, selv om utslagene er små og ikke helt entydige.

Tidlig på 1990-tallet fikk vi en rekordhøy tilstrømning til universitetene til dels som følge av et dårlig arbeidsmarked, og mange kan ha startet studiene uten egentlig å ha vært så klart motivert. Mange av disse studentene kan vi forvente faller fra relativt tidlig. Denne typen studenter vil vi trolig helst finne blant de som slipper å flytte for å studere. På andre halvdel av 1990-tallet har arbeidsmarkedet bedret seg, og tilstrømningen til universitetene har avtatt noe. Derfor kunne vi også vente at tallet på svakt motiverte studenter med høyt frafall ville gå ned. Følgelig ville vi forvente et lavere frafall spesielt blant studenter bosatt i de respektive universitetsbyene.

3.6 Faktorer som påvirker studiefrafall i første studieår: kjønn, type lærested og studium, og studieretning fra videregående opplæring

I foregående avsnitt har vi sett på en del sammenhenger for å belyse hva som påvirker frafallet fra studiene. Som nevnt i innledningen om datamaterialet har vi ikke opplysninger om skoleprestasjoner eller andre indikatorer på faglige forutsetninger. I våre analyser kan vi her bare ta for oss en del andre faktorer som kan ha innvirkning på frafallet: kjønn, om studentene begynte ved et universitet eller høgskole, sosial bakgrunn, bosted, alder, og om man har allmennfaglig eller annen opptaksbakgrunn fra videregående opplæring. For studenter som begynte ved universitetene kan vi også skille mellom faste og løst organiserte studier, men bare for 1994-kullet.

Ut fra de bivariate sammenhengene presentert foran, forventer vi at frafallsrisikoen er størst for menn og for de som begynte på et universitet. Ut fra tabellene i forrige avsnitt og tidligere forskning (Berg 1997b), venter vi at studenter rekruttert langveisfra har større grad av stabilitet. Vi forventer videre at frafallet er lavest blant studenter som har foreldre med høyere utdanning og antar også at studenter med allmennfaglig studieretning har større sjans til å fortsette. Alder kan tenkes å slå ut i ulike retninger: det kan argumenteres for at de yngste som kommer rett fra skolen er best forberedt, og dessuten at en del eldre studenter bare er ute etter å ta deler av et studium. I motsatt retning kan det hevdes at eldre studenter har foretatt et klarere valg og er mer motivert enn yngre studenter.

Ved bruk av logistisk regresjon vil vi kunne studere effekten av de ulike variablenes innvirkning hver for seg. Som uavhengig variabel har vi valgt om man fortsetter i høyere utdanning neste høstsemester eller ikke (dvs. høsten 1995 eller 1997 for de to kullene).

I denne regresjonsanalysen har vi tatt med følgende variable: kjønn, om man begynte ved et universitet eller en høyskole høsten 1994, bosted/skolested, foreldrenes utdanningsnivå, allmennfag eller yrkesfag fra videregående opplæring og alder. Bosted/skolested er inndelt i om man var bosatt i skolekommunen (referansekategori), bosatt ellers i fylket, eller i andre fylker. I denne analysen har vi også trukket inn en den geografiske lokaliseringen av lærestedet de starte på. Oslo/Akershus er her referansekategori, Øst utgjør alle de øvrige Østlandsfylkene, Sør er de to Agderfylkene, Vest er alle fylkene på Vestlandet fra Rogaland opp til Møre og Romsdal, mens Midt/Nord omfatter de to Trøndelagsfylkene samt de tre Nordnorske fylkene. Foreldrenes utdanningsnivå er inndelt i høy: dvs. at minst en av foreldrene har høyere utdanning, og lav: ingen av foreldrene har høyere utdanning, samt uoppgitt. Alder er i disse analysene inkludert som en kontinuerlig variabel. Vi har gjort ulike alternative analyser med mer fingradert skala for foreldrenes utdanningsnivå, men ga ikke noen bedre informasjon. Alder har vi også forsøkt å inndele i aldersintervaller, men fant ut at dette ikke ga noen bedre tilpasning.

Tabell 3.18 Logistisk regresjon for sannsynligheten for å fortsette i høyere utdanning året etter. Universiteter og høyskoler

	1994-kullet		1997-kullet	
	B	S.E.	B	S.E.
Kjønn Mann = 1	-,439***	,045	-,360***	,051
Skoleslag påbegynt Universitet = 1	-,546***	,057	-,360***	,062
Bosted, Bosatt i skolekommune = referansekategori:				
Skolefylket ellers	,294***	,068	,164**	,077
Andre fylker	,480***	,053	,350***	,061
Skoleregion høst 94, Oslo/Akershus = referansekategori:				
Øst	,206*	,084	,411***	,091
Sør	,073	,116	,265*	,132
Vest	,206**	,061	,419***	,071
Midt/Nord	,346***	,064	,574***	,069
Foreldres utdanning, lav, dvs, ingen har høyere utd = referansekat.				
En eller begge har høyere utdanning	,188***	,050	,043	,055
Foreldres utdanning uoppgitt	,099	,074	,082	,083
Allmennfag = 1	,465***	,054	,258***	,066
Alder	,011*	,005	-,016***	,004

Vi ser at både kjønn og skoleslag har signifikant effekt i forventet retning: kvinner har lavere sannsynlighet enn menn for å falle fra etter første studieår, og frafallet er høyest for de som begynte ved et universitet. Disse sammenhengene er klare for begge kull. Vi finner også at sannsynligheten for å falle fra er lavest for de som er rekruttert langveis fra. Forklaringen på dette er trolig at studenter som har vært nødt til å reise bort for å studere har måttet ta en klarere beslutning og gjennomgående er mer motivert en lokale studenter som med små kostnader kan prøve ut hvordan det er å studere selv om de er temmelig usikre i sin motivasjon. Vi ser også at studenter som begynner i regionene utenom Oslo/Akershus gjennomgående er mer stabile, region Sør utgjør her et visst unntak ved ikke å være signifikant forskjellig fra Oslo/Akershus i 1994, og bare svakt signifikant

forskjellig i 1997-kullet. Gjennomgående er de regionale utslagene sterkere for 1997- enn for 1994-kullet. Disse regionale forskjellene kan ha mange ulike årsaker. En nærliggende forklaring er at sammensetningen av studietilbudet varierer mellom regionene, men det kan også skyldes trekk ved de studentene som rekrutteres.

Sosial bakgrunn, her målt ved foreldrenes utdanningsnivå, har signifikant effekt i forventet retning for 1994-kullet men ikke for 1997-kullet. Vi vil i en egen analyse se om dette skyldes ulike valg av studium, ved at ungdom fra høyere sosiale lag oftere velger prestisjeutdanninger som gjennomgående er sterkere strukturert (Hansen 1999). Nye studenter som har allmennfag har en klart høyere sannsynlighet for å fortsette. Dette behøver ikke utelukkende tolkes dithen at studenter med annen bakgrunn ikke er godt nok forberedt for å studere, det kan like gjerne være at studenter med annen bakgrunn har mer begrensede studiemål. Alder har en svakt positiv signifikant effekt for 1994-kullet, dvs. at sjansen for å fortsette er størst for eldre studenter. For 97-kullet er derimot effekten signifikant negativ, det er de yngste som er mest stabile.

Fordi det er grunn til å regne med at effektene av de ulike bakgrunnsvariablene er ulik for de som starter ved et universitet og de som starter ved en høyskole, har vi også gjennomført separate analyser. For universitetsstudentene fra 1994 har vi også trukket inn en inndeling i faste og løse studier. Faste studier er studier som medisin, sivilingeniør og siviløkonomstudier. Vi har i disse separate analysene ikke delt inn etter skoleregion.

Tabell 3.19 Logistisk regresjon for sannsynligheten for å fortsette i høyere utdanning året etter. Universiteter

	1994-kullet				1997-kullet	
	Modell 1		Modell 2			
Kjønn, menn = 1	-,440***	,064	-,539***	,065	-,265***	,073
Bosted, bosatt i skolekommunen = referansekategori						
Bosatt ellers i fylket	,621***	,131	,623***	,133	,301*	,146
Bosatt i andre fylker	,508***	,071	,404***	,072	,307***	,082
Foreldres utdanning, lav, dvs, ingen har høyere utd. = referansekategori						
En eller begge har høyere utdanning	,325***	,069	,319***	,070	,157*	,077
Foreldres utdanning uoppgitt	,244*	,108	,239*	,109	,229	,126
Allmennfag = 1	,670***	,092	,649***	,093	,609***	,108
Alder	,027*	,013	,019	,013	-,022*	,010
Studietype, fast = 1			1,261***	,109		

Som forventer har studietype (fast/løs) stor effekt på frafallssannsynligheten. Når vi innfører denne variabelen, ser det ut til at effekten av kjønn øker, dette skyldes at kvinnene i større grad enn menn velger løse studier, og at når det kontrolleres for dette får vi derfor økt effekt av kjønn. Effekten av sosial bakgrunn forsvinner derimot ikke ved kontroll for

type studium, den ser ut til å være temmelig konstant. Det er derfor ikke ulike studievalg etter sosialgruppe som forklarer at vi finner sosiale forskjeller i frafall.

På samme måte som vi fant for hele nybegynnerkullet, gjelder det også for de nye universitetsstudentene at effekten av både bosted og sosial bakgrunn svekkes fra 1994 til 1997-kullet. Effekten av alder er snudd fra positiv (dvs. redusert frafall med økende alder) til negativ.

Vi har også foretatt analyser som inkluderer skoleregion som for universiteter og høyskoler samlet. Universiteter både i Vest og Midt/Nord viste seg da å ha signifikant større stabilitet enn i Oslo/Akershus.

Tabell 3.20 Logistisk regresjon for sannsynligheten for å fortsette i høyere utdanning året etter. Høyskoler

	1994-kullet		1997-kullet	
Kjønn Mann = 1	-,445***	,063	-,477***	,072
Bosted, Bosatt i skolekommune = referansekategori				
Skolefylket ellers	,224*	,083	,218*	,093
Andre fylker	,408***	,080	,249*	,088
Foreldres utdanning, lav, dvs, ingen har høyere utd. = referansekategori				
En eller begge har høyere utdanning	,009	,071	-,133	,078
Foreldres utdanning uoppgitt	-,051	,102	-,054	,108
Allmennfag = 1	,371***	,066	,052	,085
Alder	,009	,006	-,014*	,005

Den mest slående forskjellen mellom universitets- og høyskolestudentene er at foreldrenes utdanningsnivå ikke har noen signifikant effekt. Ser vi på endringene fra 1994- til 1997-kullet, ser vi at effekten av bosted/skolested er svekket. Den klareste endringer er imidlertid at mens det var signifikant lavere frafall blant de som har allmennfag i 1994, så er denne effekten borte for 1997-kullet. Alder hadde ingen effekt for 1994-kullet, men svakt negativ effekt i 1997, dvs. at frafallet økte med økende alder. Også når det gjelder høyskolene viser andre analyser at det er regionale forskjeller, og at regionene utenom Oslo/Akershus har større stabilitet. Dette kan tyde på at det ikke bare er kjennetegn ved studietilbudet som har betydning, men også trekk knyttet til studentene.

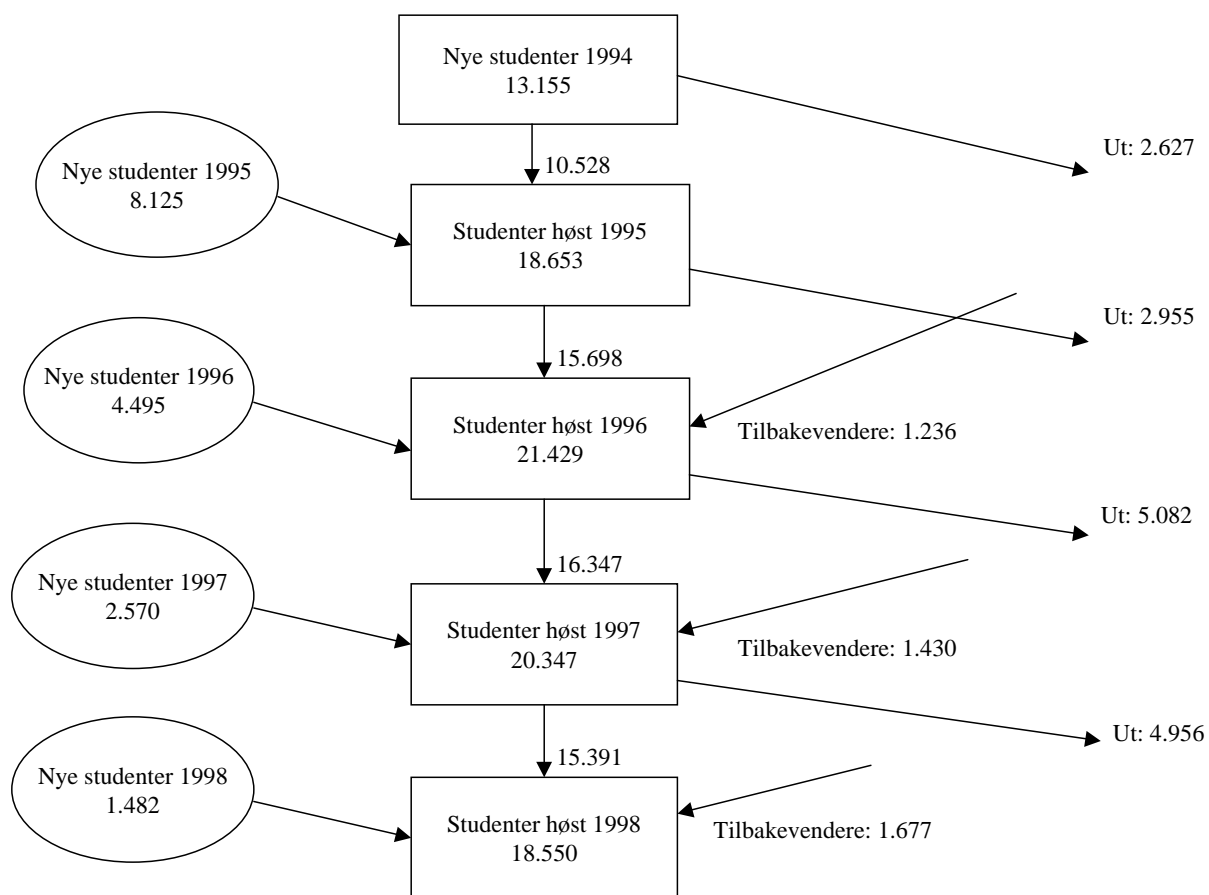
4 Om studiegjennomføring for 1994- kullet

4.1 Innledning

I forrige kapittel har vi beskrevet studiemønsteret i første studieår for de som begynte i høyere utdanning høsten 1994 og 1997 – av de som avsluttet videregående de to samme årene. I dette kapitlet vil vi følge opp 1994-kullet så langt vi til nå har data, dvs. til høsten 1998. Foreløpig kan vi altså bare følge det første kullet gjennom fire år, noe som er for kort observasjonsperiode for å få registrert hvem som fullfører de lengste utdanningene. Men for høgskolestudier med en varighet inntil fire år kan vi registrere om de har fullført eller ikke. Vi vil dels beskrive mønstrene ved å beregne ”overlevelsesrater, dvs. andelen av det enkelte kullet som er til stede på et hvert registreringspunkt, 1. oktober 1995, 1996, 1997 og 1998, dels ved å vise figurer over studieflyten. Disse tabellene og figurene vil inneholde også overgangene fra de begynte høsten 1994 til høsten 1995, som vi allerede har beskrevet. Vi velger likevel å gjenta disse tallene for å ha et helhetsbilde av bevegelsene i perioden.

4.2 Studentenes bevegelser fra 1994 til 1998: et komplisert mønster

Vi vil i de fleste analysene av studieflyten konsentrere oss om de nye studentene som begynte høsten 1994, og så følge deres videre bevegelser. Men som vi viste innledningsvis i kapittel 2, er det mange av kullet fra videregående opplæring som utsetter studiestarten i ett eller flere år. Vi vil derfor i figur 4.1 først vise de totale bevegelsene i studentmassen fra 1994 til 1998, der vi inkluderer de som begynte som nye studenter også i 1995, 1996, 1997 og 1998. Vi får da også fram det totale tallet på studenter i de fem årene med opprinnelse i det kullet vi ser på.

Figur 4.1 Bevegelsene i studentmassen fra 1994 til 1998

For enkelthets skyld har vi i denne figuren sett på alle studentene samlet, ikke delt inn i universiteter og høyskoler. Vi har startet med de 13.155 nye studentene høsten 1994 som vi kjenner igjen fra forrige kapittel. Av disse fortsatte 10.528 i 1995, mens det var 2.627 som vi ikke fant igjen som student i 1995. Antall nye studenter som kom til i 1995 var 8.125, slik at det samlede studenttallet høsten 1996 hadde vokst til 18.653. Også fra 1995 til 1996 er det flere som kommer til som nye studenter enn det er som går ut, slik at det samlede studenttallet vokser ytterligere. Men fra da av er avgangen betydelig større enn tilgangen på nye studenter, dette skyldes naturlig nok at mange studenter i treårige høyskolestudier har fullført sin utdanning våren 1997, og også i løpet av studieåret 1997-98 er det mange som forlater systemet. Det er ellers verdt å merke seg at antallet tilbakevendere stiger gjennom hele perioden. Det har naturligvis sammenheng med at antallet tidligere studenter øker år for år.

På sitt meste utgjør studentene som avsluttet videregående opplæring i 1994 i overkant av 21.000 studenter i ett enkelt år. Til sammenlikning lå det samlede studenttallet i denne perioden på rundt 170.000. Dette illustrerer at studentmassen på et bestemt tidspunkt er rekruttert fra svært mange kull fra videregående skole.

Figuren visere imidlertid bare endringene fra det ene året til det andre. Men er det slik at avgang tidlig i studiet betyr et endelig fravall, eller bare et midlertidig avbrudd? Tidligere undersøkelser har vist at fravall ofte ikke er endelig, men at de aller fleste som tar et opphold i studiet kommer tilbake – eller i det minste har intensjoner om å gjenoppta studiene. Vi har tidligere vist at en betydelig andel av de studentene som begynte i høyere utdanning høsten 1994 var fraværende neste høst.

Vi kan illustrere bevegelsene noe mer i detalj. Det var som figuren viser 2.627 av studentene høsten 1994 som vi ikke finner igjen neste år. Av disse var det 1.236 som kom tilbake igjen i 1996. Av disse igjen var det et stort flertall, 857 som så fortsatte sammenhengende fram til høsten 1998. Det var 170 som fortsatte i 1997, men som hoppet av igjen i 1998, 76 var ute i 1997 men kom tilbake igjen i 1998, mens 133 verken var student i 1997 eller 1998. Av den opprinnelige avgangen mellom 1994 og 1995 var det så 1.391 som ikke kom tilbake i 1996. Det store flertallet av disse var ute for resten av perioden, men 291 kom tilbake i 1997, hvorav så 65 var ute igjen i 1998. Det var 138 som kom tilbake i 1998.

Hvordan ser så dette mønsteret ut dersom vi deler inn i de som begynte ved et universitet og de som begynte ved en høgskole?

Tabell 4.1 Nye studenter 1994 som ikke var student høsten 1995, etter skoleslag 1996, 1997 og 1998

	1996		1997		1998	
	Universitet	Høgskole	Universitet	Høgskole	Universitet	Høgskole
	Lærested påbegynt høsten 1994					
Ikke i høyere utdanning	45,6	60,9	42,4	58,0	40,1	62,0
Universitet	35,6	9,0	32,8	10,0	29,8	9,3
Høgskole	18,7	30,1	24,8	32,1	30,0	28,7
N = 100	100	100	100	100	100	100

Tabell 4.1 viser bare det samlede antallet som var i høyere utdanning de tre påfølgende årene, ikke hvorvidt de har gått ut og inn flere ganger. En betydelig andel av de som ikke er til stede året etter at de begynte kommer faktisk tilbake i høyere utdanning. Denne andelen er betydelig høyere blant de som begynte ved et universitet, i 1996 var andelen i høyere utdanning henholdsvis 53,5 mot 38 prosent. Dette kan skyldes at et avbrudd ved høgskolene er mer absolutt enn ved et universitet der det er temmelig vanlig med denne typen ”stop-outs”, iallfall i de løse studiene. En annen forklaring kan være at noen av høgskolestudentene faktisk bare har tatt en ettårig utdanning. Vi har sett nærmere på hvorvidt de som hadde avbrudd høsten 1995 hadde fullført noen utdanning i løpet av studieåret 1994-95. Av de som begynte ved et universitet, var det halvparten som ikke var registrert med noen fullført eksamen (vektallskurs ved mat.nat.-fakultetet er ikke registrert i statistikken), mens 43 prosent hadde fullført forberedende prøver. Av de som hadde begynt ved en høgskole var det 29 prosent som ikke hadde fullført noe, resten fordelte seg på forberedende prøver eller en rekke ettårige kurs ved høgskolene. Dette viser at mange

av høgskolestudentene som avslutter etter bare ett år faktisk har fullført en utdanning og ikke avbrutt.

Vi ser også at tendensen til å komme tilbake til det samme skoleslaget som de begynte i er temmelig lik, med unntak av det første året. Den største forskjellen utgjøres med andre ord av at langt flere av de opprinnelige universitetsstudentene seinere begynner ved en høgskole enn omvendt, 17,9, 24,8 og 30,0 prosent mot henholdsvis 9,0, 10,0 og 9,3 prosent. Et annet særtrekk er at andelen som er student i de tre årene etter 1995 er forbausende stabil. Blant de opprinnelige universitetsstudentene finner vi faktisk at andelen i høyere utdanning øker fra 1996 til 1998, fra 53,5 til 59,8 prosent, men som nevnt, med en gradvis forskyvning mot høgskoler.

Disse resultatene understreker at mange av de ferske universitetsstudentene begynner for å prøve seg, eventuelt å ta forberedende prøver, for så å ta et opphold for enten å tenke seg om, skaffe seg annen erfaring eller forbedre karakterer fra videregående før de så gjenopptar et studium. Av de studentene som avbrøt mellom 1994 og 1995 var det nærmere 10 prosent som var i videregående opplæring høsten 1995. I så måte er det kanskje ikke så stor forskjell mellom de som har et slikt mønster og de som velger å vente ett år eller to etter videregående før de begynner å studere. Denne typen avbrudd tidlig i studiet behøver ikke å være spesielt dramatiske og oppleves som noe nederlag for den det gjelder. Tvert om er det mulig at slik studieatferd er bedre enn om studenten på grunn av mer strikte opplegg tvinger seg til å fortsette, og så faller fra på en mer problematisk måte seinere i studiet. Det er helt naturlig å være usikker på sine preferanser og valg i denne fasen, og det bør være rom for en form for ”vente-og-se-atferd”. Det er viktig ikke å stramme for mye inn i iveren etter bedre studiegjennomstrømming, det kan ha motsatte effekter. Dermed ikke sagt at lærestedene bør legge best mulig til rette for at de ferske studentene får en god studiestart og ønsker å fortsette.

4.3 Bare annenhver ny universitetsstudent i 1974 var fortsatt tilstede i 1998

Overlevelsesheter er et enkelt mål på studiegjennomføring. Jo høyere andeler av et opprinnelig kull som fortsatt henger med, desto større sannsynlighet er det for at de faktisk fullfører utdanningen. Men overlevelseshetene skiller ikke mellom hvor mange som følger normert studieprogresjon og hvor mange som er forsinket, men viser bare andelen som faktisk er til stede på de ulike tidspunktene. Dette betyr videre at vi i disse oversiktene ikke får fram om det er studenter som har forlatt høyere utdanning for så å vende tilbake på et seinere tidspunkt, eller om studentene følger normal progresjon eller ikke. Andelen som er til stede på et gitt tidspunkt blir dermed et resultat av en rekke bevegelser: andelen som fortsetter, andelen som ikke fortsetter, og andelen som vender tilbake. I disse enkle oversiktene skiller vi heller ikke mellom andelen som faller fra og andelen som avslutter fordi de har fullført studiet. Resultatene bør derfor sees i sammenheng med antatt studielengde, men for universitetsstudentene kan vi anta at alle som forlater systemet før

det er gått fire år ikke har fullført noen grad. Hvis de bare har hatt som mål å fullføre ett eller flere enkelte fag, kan det likevel hende at de har nådd sine *individuelle* mål i løpet av perioden. I høgskolesektoren er de fleste studiene treårige, men enkelte studenter kan også ha fullført bare et ettårig studium. Overlevelseshastene gir derfor det mest presise uttrykket for studiemønsteret i den tidligste fasen av studiet.

Vi vil først ta for oss og beregne ”overlevelseshaster” for de som begynte høsten 1994, og også se litt på bevegelsene fra høst 1994 til vår 1995 og videre til høst 1998. Et spørsmål som lett reises, er i hvilken grad studenter som begynte utdanningen umiddelbart etter avsluttet videregående opplæring oppfører seg annerledes enn studenter som har utsatt studiestarten i ett eller flere år. Derfor vil også se på overlevelseshastene også for dem som begynte i høyere utdanning i 1995, 1996 og 1997, men disse kan vi naturligvis ikke følge like lenge, siden våre observasjoner foreløpig stanser i 1998.

Tabell 4.2 *Andel av de nye studentene høst 94 etter studiestatus 1995, 1996, 1997 og 1998 etter lærested 1994.*

	Ved universitet høst 94			Ved høgskole høst 94		
	Uni- versitet	Høgskole	Ikke i høyere utdanning	Høgskole	Univ- versitet	Ikke i høyere utdanning
Høst – 95	66,8	10,0	23,2	77,1	5,6	17,4
Høst – 96	61,6	17,8	20,6	68,6	7,9	23,5
Høst – 97	55,9	21,8	22,2	35,2	10,9	53,9
Høst – 98	52,7	21,0	26,3	21,4	11,1	67,4

Vi har i tabell 4.2 ikke foretatt noe skille mellom de som fortsatt er ved samme lærested eller ikke, bare sett på om de er i samme lærestedstype (universitet eller høgskole). Vi har heller ikke sett om de har skiftet studium.

Som vist i forrige kapittel er det en betydelig avgang fra universitetene etter første studieår. Men avskallingen fortsetter i hvert eneste år etter 1994. Av de studentene som begynte ved et universitet høsten 1994 ser vi at andelen som fortsatt er til stede ved et universitet avtar raskt. Som vi allerede har vist er det høsten 1995 bare to tredeler som fortsatt studerer ved et universitet, 10 prosent har gått til en høgskole, mens nesten hver fjerde student er utenfor høyere utdanning. Andelen ved et universitet synker så videre til 61,6 prosent i 1996, 55,9 i 1997 og 52,7 i 1998. Overgangen fra universitet til høgskole er betydelig, i 1998 er hver femte student av de som opprinnelig begynte ved et universitet registrert ved en høgskole.

Dataene for høgskolene er noe vanskeligere å fortolke, siden studiene her er av varierende varighet, fra ettårsstudier opp til fire år for allmennlærer. Stabiliteten blant høgskolestudentene er større fra første til andre år, mer enn tre firedeler fortsetter til andre året, og tre firedeler til det tredje. Reduksjonen fra 95 til 96 er likevel større ved høgskolene enn for universitetene. Deretter faller tallet naturlig nok raskt fordi studentene fullfører studiene. Spesielt er den sterke nedgangen fra 1996 til 1997 et uttrykk for at

mange har fullført en treårig utdanning. Vi ser ellers at overgangen fra en høgskole til et universitet er betydelig lavere enn den omvendte overgangen. Dette er kanskje overraskende, en ville umiddelbart ha antatt at det vanligste ville være en studiekarriere som gikk fra en høgskole til et universitet. Våre funn er imidlertid i tråd med det Statistisk sentralbyrås studentstatistikk har vist gjennom lang tid.

Vi vil nå gå videre og se på om det er forskjeller mellom de som begynner i høyere utdanning umiddelbart etter avsluttet videregående og de som utsetter studiestarten noe.

Tabell 4.3 Studiestatus ett, to og tre år etter for begynnerkullene i 1995, 1996 og 1997

Begynt år og skoleslag:	Skoleslag:	Studiestatus om høsten:		
		Ett år etter	To år etter	Tre år etter
Begynt 1995:				
Universitet:	Universitet	65,2	53,3	46,7
	Høgskole	14,7	25,2	30,4
	Ikke i høyere utdanning	20,1	21,4	22,9
Høgskole:	Høgskole	79,1	69,0	41,0
	Universitet	5,3	5,7	7,6
	Ikke i høyere utdanning	15,6	25,2	51,5
Begynt 1996:				
Universitet:	Universitet	58,8	46,1	-
	Høgskole	17,3	27,2	-
	Ikke i høyere utdanning	23,9	26,7	-
Høgskole:	Høgskole	80,8	71,3	-
	Universitet	2,8	3,8	-
	Ikke i høyere utdanning	16,4	24,9	-
Begynt 1997:				
Universitet:	Universitet	55,4	-	-
	Høgskole	18,3	-	-
	Ikke i høyere utdanning	26,3	-	-
Høgskole:	Høgskole	81,5	-	-
	Universitet	1,6	-	-
	Ikke i høyere utdanning	16,8	-	-

Sammenlikner vi resultatene i tabell 4.3 med de som startet studiene i 1994 (tabell 4.2), finner vi at studentene som utsatte studiene gjennomgående har et større frafall, men dette gjelder bare de som begynte ved et universitet. Mens andelen som fortsatte i studiene etter ett, to og tre år blant 1994-kullet var 66,8, 61,6 og 52,7 prosent, var andelene for 1995-kullet henholdsvis 65,2, 53,3 og 46,7 prosent. Avgangen etter første år var altså ikke særlig mye lavere blant de som utsatte studiestarten, men etter to og tre år var reduksjonen betydelig.

Går vi så fram til kullet som begynte i 1996 (dvs. hadde ventet i to år), var det allerede etter det første året betydelig større avgang enn for de som hadde begynt direkte eller

ventet i ett år, og denne tendensen fortsatte også for det siste kullet vi kan observere fra 1997.

Sammenliknet med 1994-kullet, er det for 1995- og 1996-kullene særlig overgangen til høyskolene som har økt, ikke avgangen. Men i det siste kullet fra 1997, er også avgangen etter ett år en god del høyere enn i 1994-kullet.

For høyskolestudentene finner vi ikke en tilsvarende tendens til større frafall blant de som hadde utsatt studiestarten. Tvert om har de snarere en tendens til litt høyere stabilitet, men forskjellene er ubetydelige.

I de videre analysene av studiegjennomføring vil vi bare konsentrere oss om de som begynte i høyere utdanning direkte etter at de hadde fullført videregående opplæring i 1994. En av grunnene til å sammenlikne studiemønsteret til denne gruppen og de som har utsatt studiestarten, er å få vurdert hvor representative de er i forhold til alle nye studenter. Vi har da vist at for universitetsstudentene vil vi få et inntrykk av større stabilitet enn i hele studentmassen. For høyskolestudentene vil mønsteret være mer representativt, men med en svak skjevhet i motsatt retning.

Vi har allerede analysert hva som påvirker frafall i første studieår, og regner med at disse faktorene i stor grad også virker inn på studiestabiliteten i senere år. Men da kommer nye momenter inn ved at studentene gradvis fullfører studiene sine. Det gir dermed ikke noe godt bilde av forklaringene på studiestabilitet bare å beregne sannsynligheten for å fortsette eller ikke. Vi vil heller foreta nærmere analyser av faktorene som påvirker fullføringen av studiene når vi på et senere tidspunkt kan følge det meste av studentmassen fram til avsluttet utdanning.

Vi viste i forrige kapittel hvordan studiefrafallet blant de nye studentene avhang av blant annet studiestruktur. Vi inndelte da i faste og løse studier. En rekke av de nye universitetsstudentene har mer begrensede studiemål enn å ta en fullstendig eksamen. I noen grad kan dette være et uttrykk for usikkerhet i studiestarten, de velger å ta ett fag av gangen, mens andre er mer bevisste på at de bare vil ta deler av en universitetsgrad. Vi har derfor tatt for oss de nye universitetsstudentene, og inndelt dem etter deres studiemål høsten 1994 i tre kategorier: ettårige studier (forberedende eller enkeltfag), ”løse” universitetsfag, dvs. cand.mag. eller en høyere grad med hovedfag, og andre studier (medisin, sivilingeniør etc.).

Tabell 4.4 *Nye universitetsstudenter høsten 1994 etter type studiemål i 1994. Andelen som fortsatt studerer ved et universitet.*

Type studium H-94	1995	1996	1997	1998	N = 100
Forberedende eller enkeltfag	57,0	53,0	46,6	43,5	3480
"Løse studier"	75,9	68,6	62,9	59,0	1284
"Faste studier"	86,6	79,8	76,6	73,5	1136

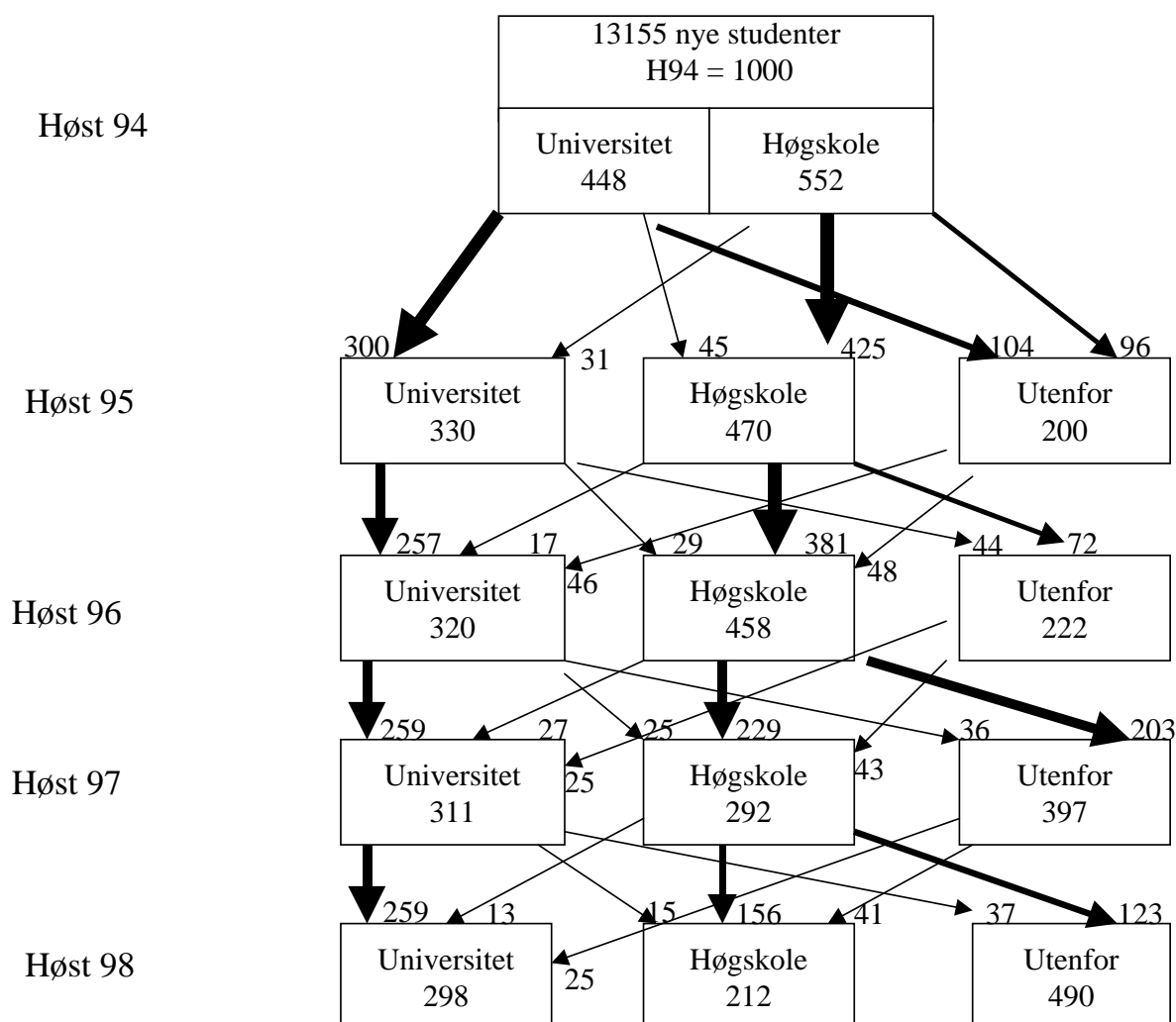
Vi ser av tabell 4.4 for det første at antall studenter som i sitt første semester bare oppgir at de planlegger et enkeltfag, er svært høyt. Som ventet er det da også en større andel av disse enn på de andre studietypene som faller fra underveis, og en betydelig andel av det tidligere frafallet skyldes studenter som i utgangspunktet ser ut til å ha hatt begrensede studiemål. Men likevel er det mange av de som høsten 1994 hadde et kortsiktig studiemål, som fortsetter i studiene.

Av de som hadde bare enkeltfag eller forberedende som studiemål i sitt første semester, var det 61 prosent som hadde fullført en eksamen i det første studieåret, vanligvis er dette forberedende prøver. Andelen som fortsatte studiene var langt høyere blant de som hadde fullført enn de som ikke hadde fullført noen eksamen. Som ventet er også frafallet i de løse studiene høyere enn i de faste.

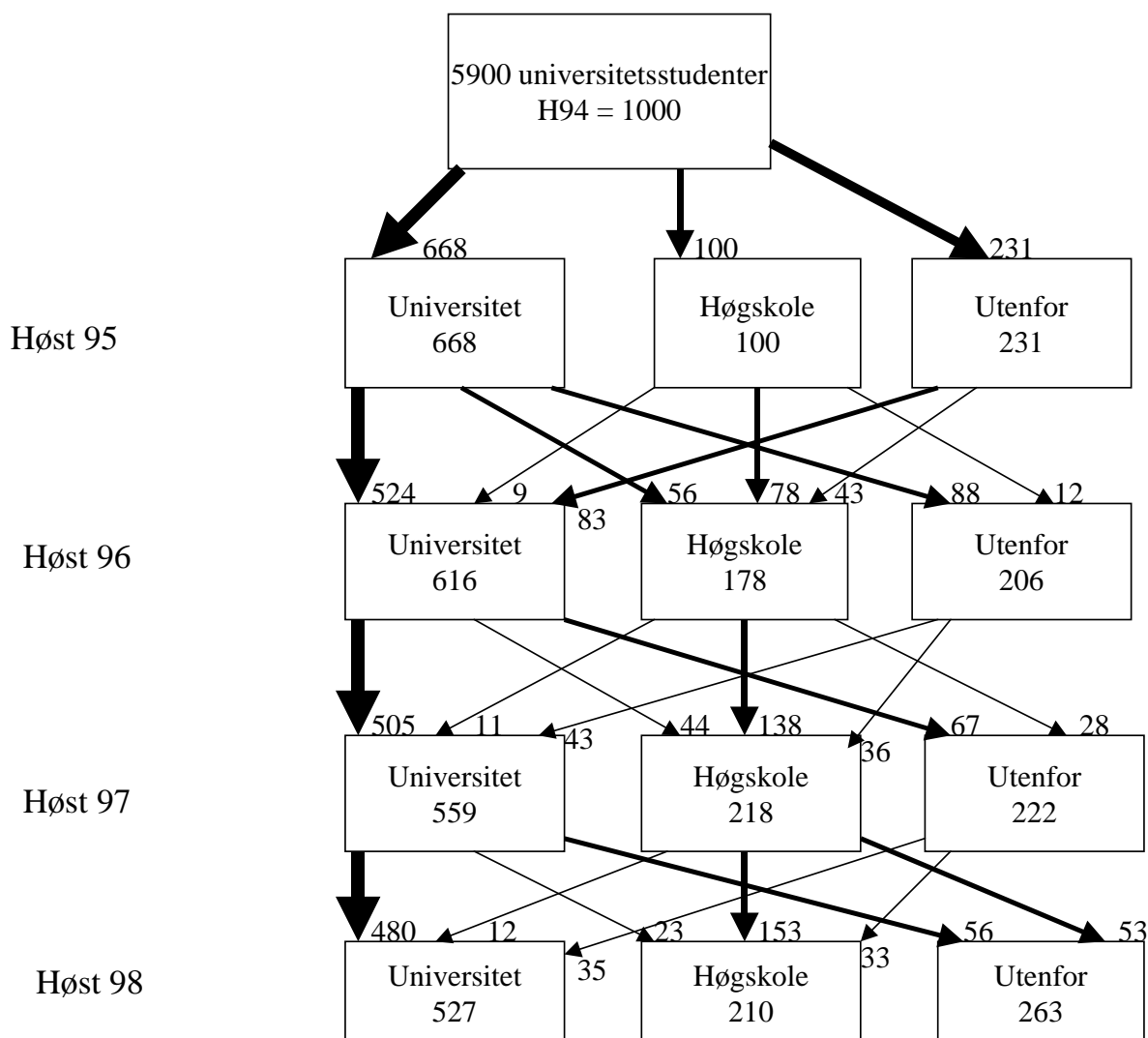
Også ved høgskolene er det en del studenter som begynner i ettårige studier, og som vi må anta bidrar mye til avgangen fra høgskolene etter det første studieåret. Det viser seg at 52 prosent av de nye studentene ved høgskoler høsten 1994 som ikke lenger studerte høsten 1995 hadde begynt i et studium som varte ett år eller mindre. De bidro imidlertid enda mer til overgangen fra en høgskole til et universitet, hele 80 prosent av de som gikk til et universitet hadde begynt på forberedende prøver, ettårsheter eller andre kortere studier.

4.4 Flere studenter går fra et universitet til en høgskole enn omvendt

Hittil har vi stort sett bare sett på antallet studenter på de ulike tidspunktene, ikke på bevegelsene mellom høstsemestrene. Vi vil vise en del figurer over flyten av studenter mellom universiteter og høgskoler for høstsemestrene 1994 til 1998.

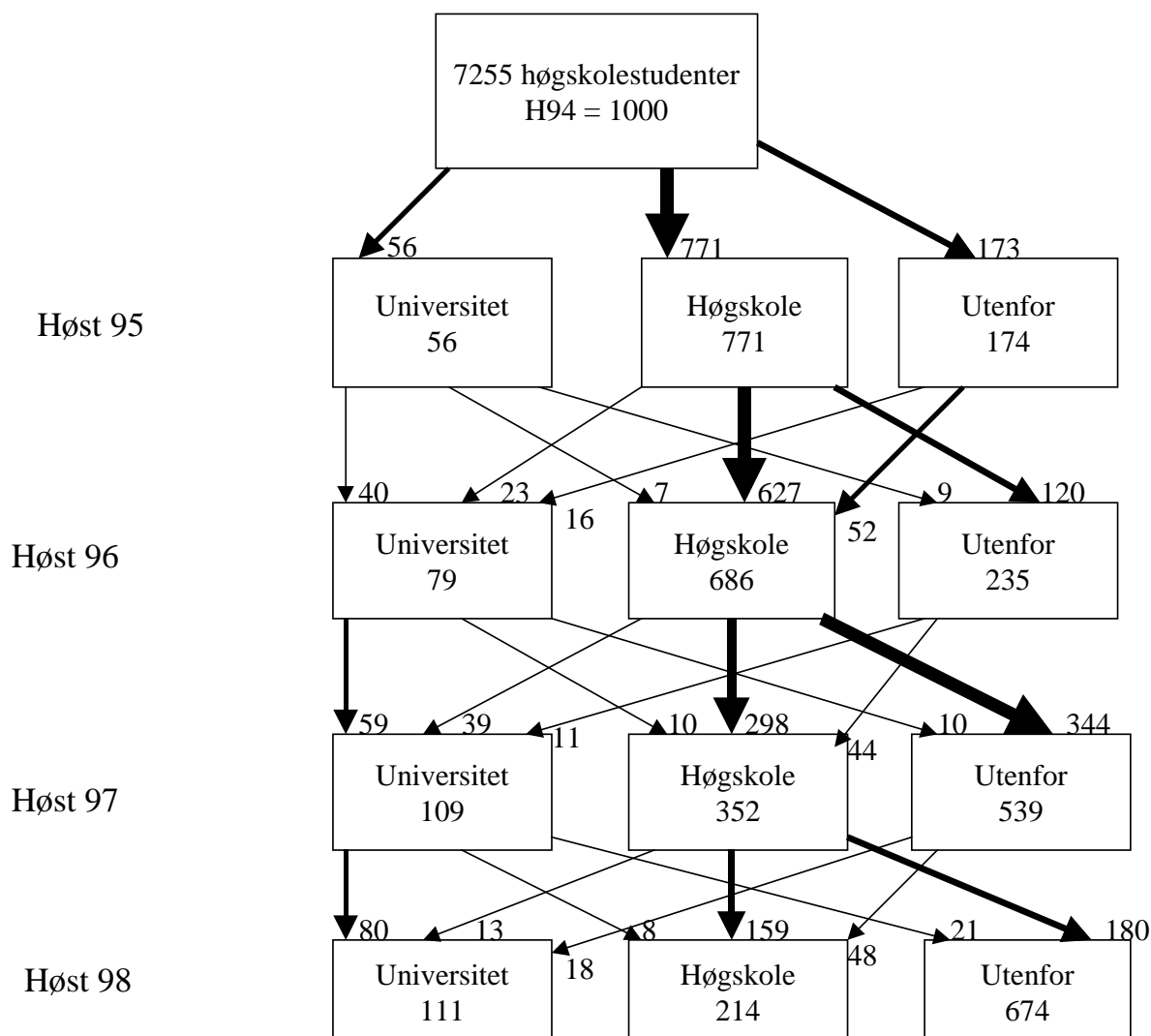
Figur 4.2 Nye studenter høst 1994. Studieflyt fram til høsten 1998

Figur 4.2 viser bevegelsene for studentene som begynte ved universiteter og høgscole fra høstsemester til høstsemester fram til 1998. Alle tall er andeler (av 1000) av alle de nye studentene. Det er på alle tidspunkter vandringer både mellom universiteter og høgscole og inn og ut av systemet. Andelen som forlater systemet er særlig stort mellom 1994 og 1995, for høgscolene er det også mange som avslutter etter 1996. Vi skiller ikke her mellom de som har fullført en toårig utdanning og de som avbryter. Ved universitetene er det en temmelig fast andel som fortsetter direkte fra år til år. Mønstrene trer kanskje klarere fram når vi viser studieflyten separat for de som opprinnelig begynte ved et universitet og de som begynte ved en høgscole.

Figur 4.3 Nye universitetsstudenter 1994. Studieflyt fram til 1998

Bevegelsene fra høst 1994 til høst 1995 kjenner vi fra tidligere, og som vi også har vist tidligere skjer det betydelige bevegelser mellom høsten 94, våren 95 og høsten 1995. Også mellom 1995 og 1996 er det mange som vender tilbake, men enda flere som avbryter. For de som fortsetter ved universiteter er det hele tida flere som faller fra enn som kommer tilbake. Etter 1995 er det bare omtrent halvparten som fortsetter videre ved et universitet fra det ene året til det neste. Blant de som skifter over til en høgskole, er det høy grad av stabilitet.

Figur 4.4 Nye høgskolestudenter 1994. Studieflyt fram til 1998

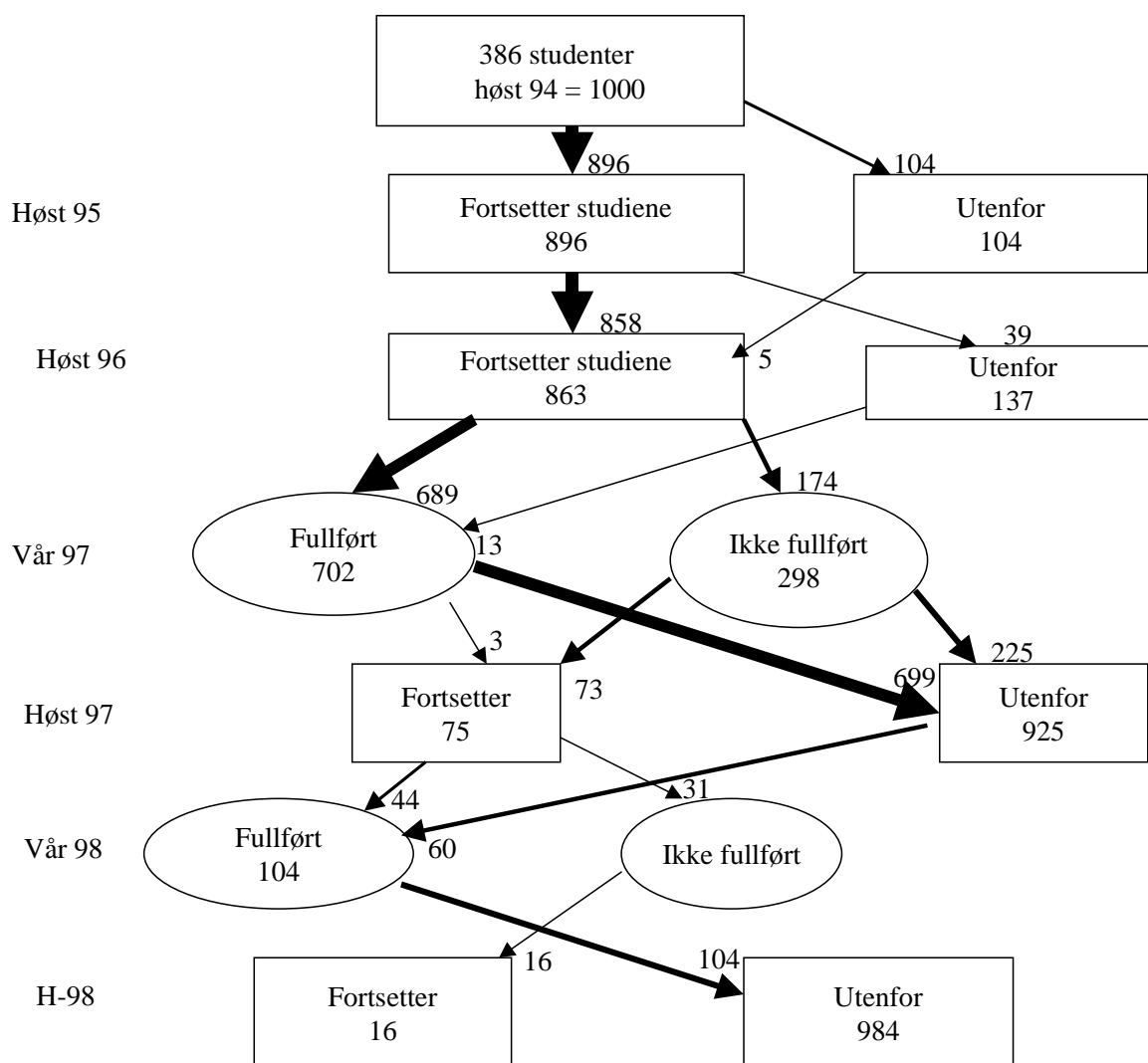

Studiemønstrene for høgskolestudentene er som ventet noe mer preget av stabilitet i den første perioden enn for universitetsstudentene, men det er likevel betydelige vandringer. Mye av disse bevegelsene uttrykker selvsagt at høgskolestudiene varierer i varighet, fra ettårige opp til fireårige. Relativt mange (173) forsvinner etter første året, og mange av disse har allerede fullført en ettårig utdanning. Også for høgskolestudiene er det et visst omfang av midlertidige avbrudd, noe som vises ved at det hvert år er en del som vender tilbake. Hvert år avgis det også en del studenter til universitetene. Disse utviser relativt høy grad av stabilitet.

4.5 Studiegjennomføring: god blant sykepleiere og førskolelærere, dårlig for ingeniørene

De diagrammene over studieflyten vi hittil har vist for 1994-kullet, gir bare informasjon om studentenes bevegelser fra studieår til studieår, og på et helt aggregert nivå. Et av formålene med dette prosjektet har også vært å gi noen indikasjoner på hvor mange som fullfører studiene i løpet av den perioden våre data dekker, dvs. t.o.m. våren 1998. Dette kunne vi ha vist helt enkelt gjennom andelen som har fullført til normert tid, men vi har også villet gi et mer fullstendig strømningsdiagram for å få fram studentenes bevegelser fram til de fullfører. For de treårige studiene kan vi dermed også fange opp hvor mange som fullfører ett år forsinket.

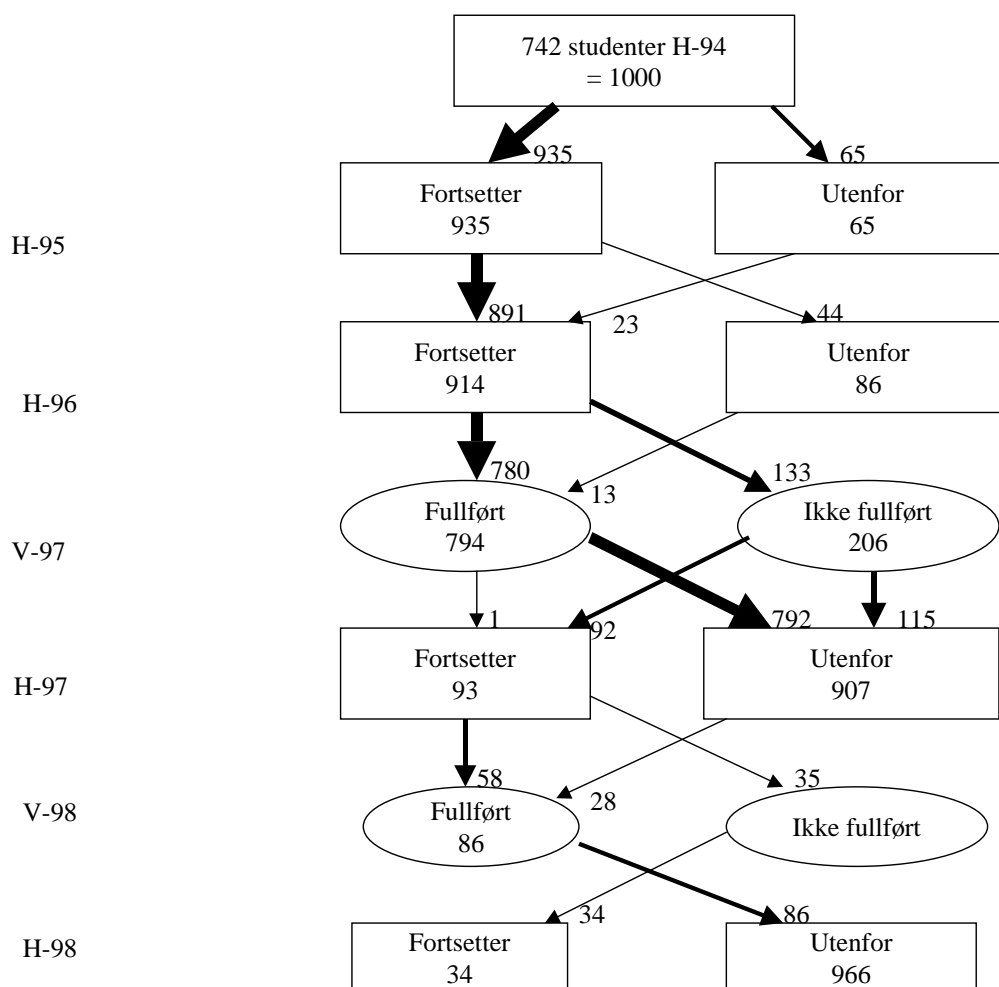
Figur 4.5 Studieflyt førskolelærere

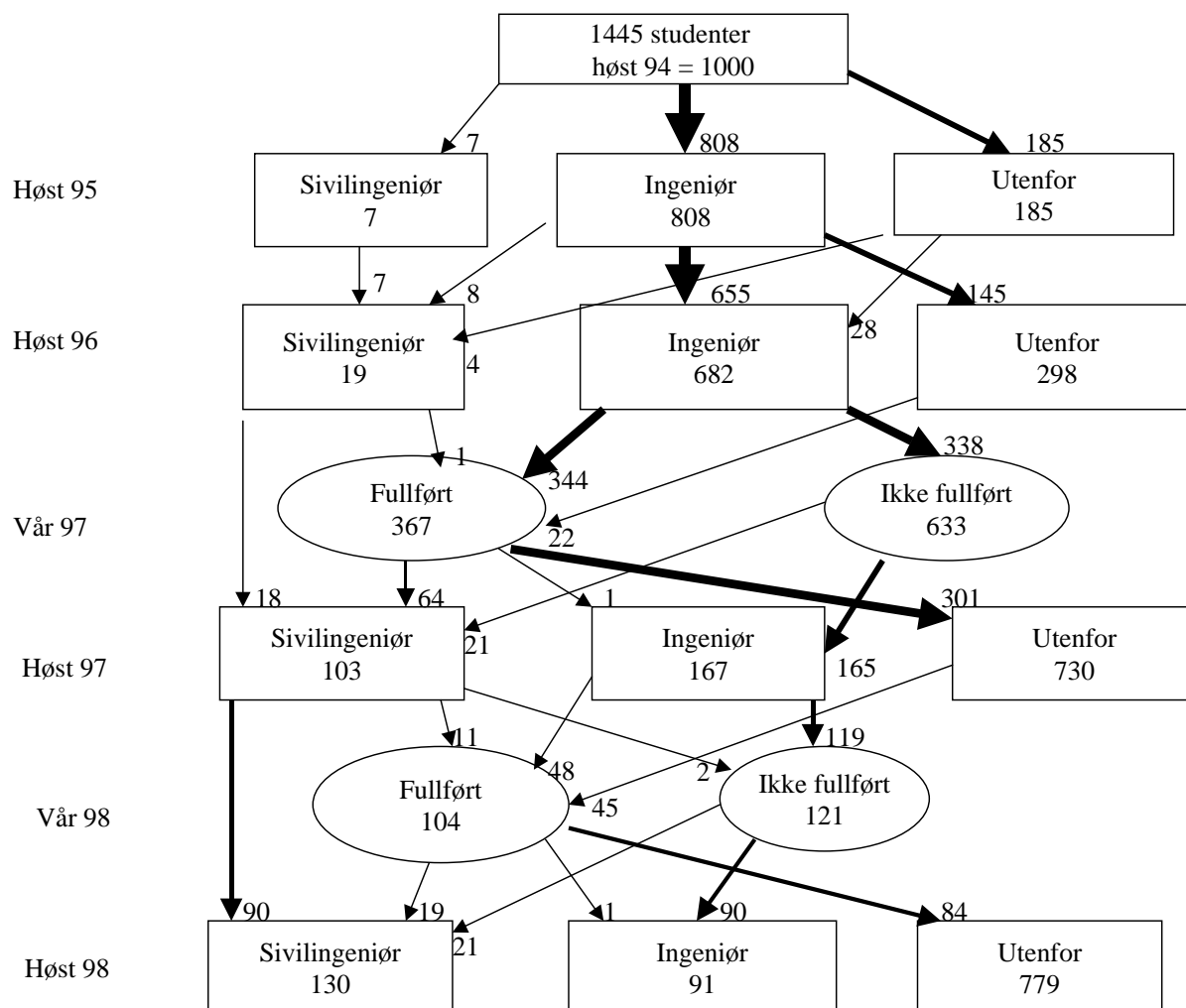
Av de førskolelærerstudentene som vi registrerer som nye studenter høsten 1994, er det 10 prosent som faller fra (det betyr at de enten har forlatt høyere utdanning eller har skiftet til et annet studium) allerede ved starten av andre studieår. Noen ganske få av disse kommer tilbake igjen høsten 1996, men også fra andre til tredje studieår skjer det en viss avgang (3,9 prosent). Det er da 86,3 prosent som er i førskolelærerutdanning ved starten av det tredje studieåret høsten 1996. Av disse er det 68,9 prosent som fullfører utdanningen våren 1997, i tillegg 1,3 som *ikke* var i utdanning høsten 1996. Totalt er det dermed 70.2 prosent av det opprinnelige kullet som fullfører studiene på normert tid. Av de som ikke fullførte må vi anta at de fleste er blitt forsinket i studieprogresjonen, og det er så 10,4 prosent som fullfører ett år på etterskudd, enten nå dette er et resultat av forsinkelser eller avbrudd i løpet av studiene.

Datamaterialet gir ikke muligheter for å skille mellom heltids- og deltidsstudenter. Førskolelærerstudiet omfatter enkelte deltidstilbud, og noen av disse kan være inkludert i våre tall. I såfall er den reelle gjennomføringsgraden enda bedre enn disse tallene gir inntrykk av.

Figur 4.6 Studieflyt sykepleiere

Diagrammet for sykepleierne viser et mønster som likner en del på førskolelærerne, men andelen som fullfører til normert tid er enda høyere, hele 79,4 prosent. I tillegg fullfører 8,6 prosent ett år forsinket. Andelen som henger med fram til starten av tredje studieår høsten 1996 er hele 91,4 prosent. Sykepleierstudiet framstår etter dette som et svært ”ryddig” studium, med lite frafall og forsinkelser. Også for sykepleierne er det mulig at dataene omfatter enkelte studenter i deltidstilbud.

Figur 4.7 Studieflyt ingeniørstudenter

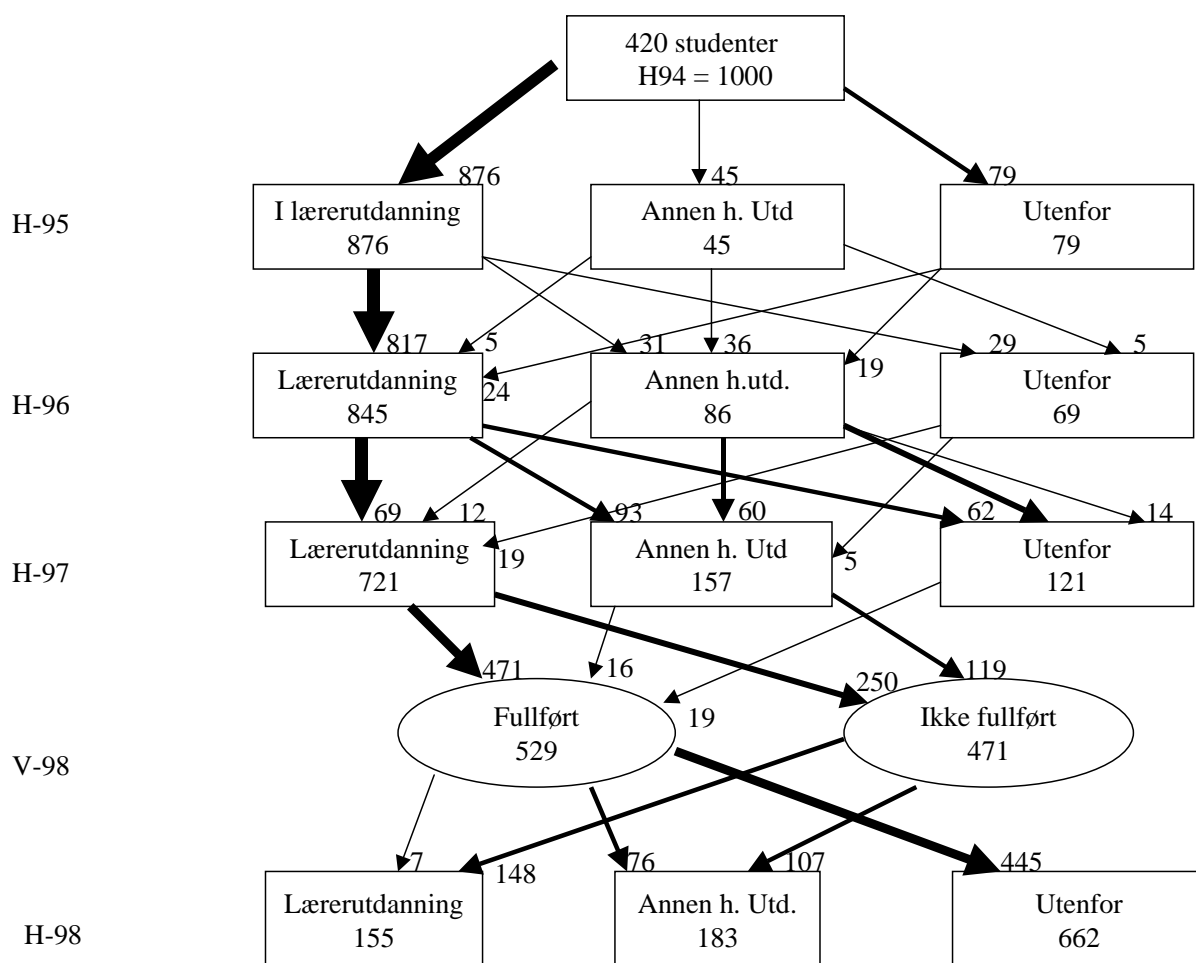
Flyttdiagrammet for ingeniørstudenter blir mer komplisert, fordi vi har inkludert veien over til sivilingeniørstudiet i diagrammet. Overgang til sivilingeniørstudiet er imidlertid temmelig liten, de aller fleste fullfører ingeniørstudiet før de går videre til sivilingeniør. Men avgangen fra ingeniørstudiet er betydelig, hele 18,5 prosent før starten av andre året, og ytterligere 14,5 etter det andre året. Dermed er det bare litt over to tredeler av det opprinnelige kullet som fortsatt er student ved inngangen til tredje studieår. Andelen som fullfører etter normert tid, tre år, er oppsiktsvekkende lav, bare litt over en tredel. Året etter kommer 10,4 prosent til som fullført, men fortsatt er det godt under halvparten som har fullført. Siden andelen som fullfører ett år på etterskudd er såpass lav, ser det ut til at hovedproblemet ikke er forsinkelser, men frafall i løpet av studiet. Vi har også undersøkt om det er mange studenter som har skiftet til andre studier, men dette har heller ikke noe stort omfang. Gjennomføringsgraden for ingeniørstudiet er etter disse resultatene så svak at søkelyset bør rettes mot problemene i dette studiet. Er det studentene som har for svake forutsetninger og ikke strekker til, eller er det misnøye med studiene som får så mange til å gi opp? Eller kan det tvert om tenkes at enkelte studenter skaffer seg

jobb på basis av bare en delvis fullført utdanning? I såfall skulle vi ha forventet at datafagene har dårligst gjennomføringsgrad.

Vi har sett nærmere på forskjellene i gjennomføringsgrad etter ingeniørlinje, og funnet betydelige forskjeller. Bioingeniørene (som har en høy overvekt av kvinner) skilte seg klart ut med en fullføringsandel på 77,1 prosent etter tre år. Av de øvrige linjene var det elektroteknikk/ datafag og kjemiteknikk hadde høyest fullføringsandel med henholdsvis 38,4 og 37,4 prosent. Dårligst gjennomføring hadde maskinteknikk med 28,3 og bygg/anlegg med 31,3 prosent. Dette kan tyde på at det ikke er en tidlig overgang til arbeidsmarkedet, men andre årsaker som fører til den svake gjennomføringen.

Vi viste i forrige kapittel (tabell 3.7) at det hadde skjedd en viss reduksjon i frafallet i første år av ingeniørstudiet fra 1994- til 1997-kullet. En bør derfor følge dette nyere kullet videre for å se om denne tendensen holder seg.

Figur 4.8 Studieflyt allmennlærere

Når det gjelder allmennlærerne har vi valgt å differensiere mellom de som faller helt fra, og de som går over til et annet studium. For denne gruppen er overgangen til andre studier, enten ved en høyskole eller et universitet relativt høy. Det er flere som skifter til et annet studium enn det er som faller helt fra. Spesielt er det mange som skifter til en annen utdanning etter tre år. Dermed blir også andelen som fullfører studiet etter fire år temmelig lav, 52,9 prosent. Noe av dette skyldes ulike måter å organisere allmennlærerstudiet på, ved at de tre første årene utgjør selve lærerutdanningen, mens det fjerde året brukes til faglig fordypning i et annet studium, og disse studentene vil følgelig bli registret der og ikke som lærerstudent. Den reelle fullføringsgraden er dermed trolig noe høyere. Noen ganske få har fullført allmennlærerutdanning våren 1997, dette kan enten være studenter som var inne i treårige løp, eller som i realiteten hadde begynt tidligere enn 1994. Det var også noen som hadde fullført en tilleggsutdanning.

Disse eksemplene viser for det første at denne typen flytdiagrammer kan gi et interessant bilde både av hvordan studentene beveger seg gjennom studiet eller faller fra, og av andelen som fullfører etter normert tid eller på etterskudd. Denne typen analyser er imidlertid langt vanskeligere å gjennomføre for de løse universitetsstudiene. Dette vil vi komme tilbake til i senere rapporter vi kan basere oss på data som følger studentene også etter 1998.

For det andre gir analysene et bilde av førskolelærer- og sykepleierstudiet som to studier der gjennomføringen må sies å være god. Frafallet er lavt, og de aller fleste er heller ikke forsinket i studiene. Allmennlærerutdanningen er litt mer uklar, men med en noe større overgang til andre studier. Derimot framstår ingeniørstudiet som meget problematisk. Ikke nok med at man i dag ikke får søkere nok til studieplassene, det er omtrent halvparten av de som begynner i studiet som ikke kommer igjennom. Forutsatt at man regner med at det vil bli et problem å dekke behovet for ingeniører i framtida, er dermed frafallet et vel så stort problem som sviktende søkning. Dette gjelder selv om vi altså har sett tendenser til noe mer stabilitet blant dem som begynte studiet i 1997.

5 Avsluttende merknader: behov for en kvalitetsreform

Selv uten å kunne fange opp at mange studenter har en langsommere enn normal studieprogresjon, og uten at vi har forsøkt å belyse skifte av studium, viser disse resultatene at norske studenter har et ganske uryddig studiemønster. Resultatene viser at mange studenter har kortere eller lengre avbrudd, noe som gir et vesentlig bidrag til at tidsavstanden mellom studiestart og fullført eksamen kan bli lang. Dette kommer så i tillegg til at en stor andel utsetter studiestarten både ett og flere år etter at de fullførte videregående opplæring. Det mest alvorlige problemet er etter vår oppfatning ikke at studenter bruker lengre tid på studiene enn normalt, men at mange blir borte underveis. Heller ikke her kan vi gi et fullt ut dekkende bilde: studenter som vi har kunnet registrere som frafalt i vår observasjonsperiode kan godt komme tilbake igjen og gjenoppta studiet på et seinere tidspunkt. Et annet forhold er at ikke alle studenter har hatt som mål å fullføre med en fullstendig eksamen eller grad, men kanskje bare ta ett fag eller deler av et studium. Vi skal ikke bedømme hvorvidt dette er i tråd med utdanningspolitiske mål eller ikke.

Hvis man har som målsetting at studenter bør kunne fullføre studiet i noenlunde i sammenheng for å få utbytte av utdanning i flest mulig år i arbeidslivet, er det observerte mønsteret problematisk. På den annen side kan det å ta pauser i utdanningsløpet enten etter 12 – 13 års sammenhengende skolegang før studiestart eller etter en tid som student oppfattes som både rasjonelt og nødvendig for den enkelte. Et langvarig studium betyr utsettelse av familieetablering, og betyr på mange andre måter også en forsakelse. Mange vil sikkert legge vekt på å kunne utnytte ungdomsåra på andre måter enn sammenhengende skolegang og studier. En skal ikke se bort fra at dersom man strammer inn mulighetene for studentene til å kunne følge sitt eget løpt ved å ta pauser eller studere langsomt i perioder så ville mange kanskje ikke ha vært i stand til i det hele tatt å fullføre et studium. En bør med andre ord kanskje være litt tilbakeholdne å framheve det strømlinjeformede utdanningsløpet som det eneste riktige, og se på det observerte studiemønsteret utelukkende som et problem. I det minste burde man da ha et langt bedre kunnskapsgrunnlag om årsakene til at mange studenter ikke følger den slagne landeveien. Når det er sagt, kan det på den annen side heller ikke være tvil om at studiemønsteret er problematisk, ikke bare sett ut fra et utdanningspolitisk perspektiv, men også for de det gjelder. Kostnadene ved å oppholde seg i høyere utdanning lengre enn nødvendig er store for den enkelte student, først og fremst på grunn av avstått inntekt.

Resultatene understøtter ellers tidligere forskning om at studieforsinkelser og frafall er mer et resultat av måten studiene er organisert på enn av studiefinansiering og deltidsjobbing blant studentene. Undersøkelser av studentenes tidsbruk (Wiers-Jenssen & Aamodt 2001) viser for eksempel at det er svært store forskjeller i tidsbruken mellom de ulike studiene, mens effekten av deltidsjobbing er relativt moderat. Dette bildet kan selvsagt nyanseres

noe dersom en kjente årsakene til at mange studenter tar seg pauser i studiene, om dette skyldes behovet for å jobbe og tjene penger til videre studier, eller primært er et utslag av studietretthet eller rett og slett behovet for å gjøre noe helt annet i en periode.

Resultatene fra disse analysene utfyller et bilde av dagens studiemønster i høyere utdanning, men kan bare i liten grad fortelle hvilke faktorer som virker inn eller hvilke tiltak som skal til for å bedre situasjonen. Til det trengs andre metoder og tilnærminger. Men et hovedinntrykk er at studiesituasjonen spesielt ved de løst organiserte universitetsstudiene er preget av et lite forpliktende forhold mellom student og institusjon. Det kan være mange gode grunner for å opprettholde en studieform som ikke er for strengt strukturert og der studenten både har mange valgmuligheter og må ta et betydelig ansvar for egen læring. Å endre studiene i retning av å bli mer skolepreget ville redusere den læringen som ligger i en selvstendig studieform. Men frie studieformer må på den annen side ikke bety at studenten skal kunne befinne seg i et vakuum uten klare forpliktelser, eller der lærestedet ikke tar et overordnet ansvar for studentenes faglige framgang og læring. Dette blir en hovedutfordring i den kvalitetsreformen og den nye gradsstrukturen som er vedtatt etter Mjøsutvalgets innstilling

Litteratur

- Berg, L og P.O. Aamodt (1987): Tid til studier? Delrapport 3 fra prosjektet Studentenes tidsbruk og studieforhold. NAVFs utredningsinstitutt, Notat 2/87, Oslo
- Berg, Lisbet (red.) (1992): Begynnerstudenten. NAVFs utredningsinstitutt, rapport 8/92, Oslo
- Berg, Lisbet (1995): Examen philosophicum; studietilknytning, innsats og resultat for ulike grupper av begynnerstudenter ved Universitetet i Oslo. Utredningsinstituttet for forskning og høyere utdanning, rapport 2/95, Oslo
- Berg, L. Og P.O. Aamodt (1996): Student Aid, Drop-out and Study Persistence. Paper til The thirty-sixth Annual AIR Forum, Albuquerque 5-8 May 1996
- Berg, Lisbet (1997a): Studieløpet. NIFU, rapport 3/97, Oslo
- Berg, Lisbet (1997b): Leve på lån? Delrapport 1 fra Studiefinansieringsprosjektet. NIFU, rapport 11/97, Oslo
- Egge, Marit (1992): Frafall blant begynnerstudenter. I Lisbet Berg (red.): Begynnerstudenten. NAVFs utredningsinstitutt, rapport 8/92
- Eikeland, O.J. (1987): Studentar og karakterar. Delrapport frå prosjektet UNIBUT. UNIBUT, Bergen
- Eikeland, O.J. og T. Ogden (1988): Begynnerstudenten i sitt første studieår ved Universitetet i Bergen. Delrapport fra prosjektet UNIBUT. UNIBUT, Bergen
- Gjessing, H.J. og L.S. Wilhelmsen (1989): Universitetet som utdanningsinstitusjon; sluttrapport og håndbok fra prosjektet UNIBUT. Universitetet i Bergen, Alma Mater
- Hansen, Marianne Nordli (1999): Utdanningspolitikk og ulikhet. Rekruttering til høyere utdanning 1985 – 1996. Tidsskrift for samfunnsforskning, 40; 173 – 203
- Kirke- og undervisningsdepartementet (1966 – 1970) Ottosenkomiteens innstillinger 1 – 5, Oslo
- NOU (1991): Mot bedre vitende? Effektivitetsmuligheter i offentlig sektor. NOU 1991:28, Oslo
- NOU (2000): Frihet med ansvar. Om høgre utdanning og forskning i Norge. NOU 2000:14, Oslo
- Roedele, Sonia M. (2001): Quo Vadis? Studiemobilitet i norsk høyere utdanning. NIFU, rapport XX/01, Oslo (under trykking)
- Sandberg, Nina (1996): Midt i eksplosjonen. Søkning og opptak til høyere utdanning i 1993. NIFU, rapport 5/96, Oslo

Skodvin, O-J. Og P.O. Aamodt (2001): Effektivitetsbegrepet i høyere utdanning. NIFU skriftserie nr. 7/2001, Oslo

Stortingsmelding nr 27 (2000-2001) Gjør din plikt – Krev din rett. Om høyere utdanning. Kirke- utdannings- og forskningsdepartementet, Oslo

Teigen, Katrine (1997): Studievaner blant allmennlærer- og ingeniørstudenter. NIFU skriftserie nr. 22/97

Tinto, Vincent (1986): Theories of student departures revisited. I John C. Smart (ed.): Higher Education: Handbook of Theory and Research. Vol.II. New York, Agathon Press

Vibe, Nils og P.O. Aamodt (1985): Trengsel eller trivsel? Delrapport 1 fra prosjektet Studentenes tidsbruk og studieforhold. NAVFs utredningsinstitutt, Notat 11/85, Oslo

Wiers-Jenssen, J. Og P.O. Aamodt (2001): Tid til studier. Tidsbruk blant studenter ved universiteter og høyskoler. Arbeidsnotat, NIFU

Aamodt, Per O. (1982): Utdanning og sosial bakgrunn. Statistisk sentralbyrå, Samfunnsøkonomiske studier nr. 51. Oslo/Kongsvinger

Aamodt, Per O. (1986): Belastning eller berikelse? Delrapport 2 fra prosjektet Studentenes tidsbruk og studieforhold. NAVFs utredningsinstitutt, Notat 8/86, Oslo